

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ABD
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

NÜZÛL SIRALI SÛRELERE GÖRE ŞAHSİYET EĞİTİMİ
(İLK BEŞ SURE)

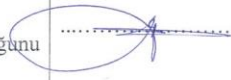
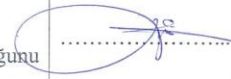

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MEHMET ALİ TİMUR

DANIŞMAN
PROF.DR. ŞAKİR GÖZÜTOK

VAN - 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI (EK-4)

Mehmet Ali TİMUR tarafından hazırlanan NÜZÜL SIRALI SÜRELERE GÖRE ŞAHSİYET EĞİTİMİ (İlk Beş Sure) adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Bülent Uğur KOCA Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Muş Alparslan Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI AnabilimDalı, ÜniversiteAdı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI AnabilimDalı, ÜniversiteAdı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum
TezSavunmaTarihi: Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların salıplılarına ait olduğunu onaylıyorum./...../.....
 Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI (EK-4)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

Mehmet Ali TİMUR

(Yüksek Lisans)
Mehmet Ali TİMUR

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Aralık, 2019

**NÜZÛL SIRALI SÛRELERE GÖRE ŞAHSİYET EĞİTİMİ
(İLK BEŞ SURE)**

ÖZET

Kur'an-ı Kerim, hayatın her alanına dokunan, emsali bulunmayan yegâne bir kitaptır. Vücut bulduğu Allah Resulüyle (s.a.v.), hayatın her alanına sözü olan ve pratiğe dökülebilen bu ilahi gök sofrası, hemen hemen her ayetinin merkezine insanı alarak örnek bir şahsiyetin eğitim sürecini başlatmaktadır. Zira vahiyle inşa olan bir şahsiyet, ancak gerçek manada kemalâtâ yol alabilir. Bu çalışmanın gayesi, bu ilahi mesajın inşa sürecinde vahyin indiği ortamı da göz önünde bulundurarak nüzûl sırasına göre inen sûrelerin, bir insanı nasıl mümtaz bir şahsiyet haline getirdiğini irdelemektir.

Bu çalışmada, şahsiyet eğitimi ilgilendiren temel kavramlar konumuz mahiyetinde ele alınmış ve gereksiz açıklamalara girilmeden tanımlar yapılmaya çalışılmıştır. Bu tanımları yaparken, konumuza ışık olacak anlamlar bulabilmek için geniş kaynaklardan yararlanılmıştır. Şahsiyeti eğitimi yolunda inen sûrelere geçmeden önce bu sûreleri içinde barındıran vahyin tanımını yapıp, nüzûl ortamı hakkında bilgiler vermeye gayret edilmiştir. Bu ortamda inen vahyin, bahsettiği olumlu-olumsuz şahsiyet tipolojilerinin özelliklerini Kur'an perspektifinden hareketle ayetler ışığında açıklanmıştır. Bu tipolojileri açıklarken, özellikle şahsiyet eğitimine direk temas edecek ayetler verilmeye çalışılmıştır.

Bu tez sonucunda eşkıyadan evliyalığa dönüşümün yolculuğunda vahyin nasıl bir yol izlediğini, nesne olmaktan kurtulup özne olmaya çalışan her insanın vahiyle inşa olmaya karar verdikten sonra nasıl şahsiyet haline geldiğini ayetler ışığında ve Allah Resulü' nün (s.a.v.) örneğinde açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler :Şahsiyet, Eğitim, Nüzûl, Kur'an-ı Kerim, Din, İnsan

Sayfa Sayısı : 108

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK

(M. Sc. Thesis)
Mehmet Ali TİMUR

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
December, 2019

**PERSONALITY TRAINING ACCORDING
TO REVELATION ORDERED SURAHS
(FIRST FIVE SURAHS)**

ABSTRACT

The Holy Quran is a unique book that touches every aspect of life. This divine celestial table, which is embodied with the Messenger of Allah (s.a.v.) has a promise in every field of life, initiates the construction process of an exemplary person by taking people to the center of almost every verse. Because a person built by revelation can only lead to maturity in the real sense. The aim of this study is to examine how surahs descending according to the order of descent make a person a distinguished person, taking into account the environment in which the revelation descends during the construction process of this divine message.

In our study, the basic concepts related to personality education are discussed in the nature of the subject and definitions are tried to be made without entering unnecessary explanations. In making these definitions, we used wide sources to find meaning that would light the topic. Before moving on to the surahs descending on the path to build the personality, we made the definition of the revelation that

contained these surahs and tried to provide satisfactory information about the environment of the revelation. We explained the characteristics of the positive-negative personality typologies mentioned in this revelation in the light of verses from the perspective of the Qur'an. In explaining these typologies, we have endeavored to give verses that will directly contact the construction of the individual.

In the light of verses and in the example of Allah's Messenger (s.a.v.), we explained how revelation follows the path of transformation from bandits to saints, and how every person who tries to be an object and becomes a subject after deciding to be built with revelation.

Key Words :Personality, Education, Revelation, Holy Quran, Religion, Human

Quantity of Page : 108

Scientific :Assoc. Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ETİK BEYAN SAYFASI (EK-4).....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
İMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	XI
ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	2
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1 İNSAN.....	5
1.1.1 İnsanın Terbiye İhtiyacı	7
1.2 EĞİTİM VE ÖĞRETİM	9
1.3 ŞAHSİYETLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	15
1.3.1 Şahsiyet	15
1.3.2 Karakter.....	16
1.3.3 Huy ve Mizaç.....	18
1.3.4 Benlik/Nefs.....	18
1.3.5 Yetenek ve Zeka	20
1.4 ŞAHSİYETE ETKİ EDEN FAKÖRLER.....	22
1.4.1 Biyolojik Faktörler	22
1.4.2 Çevresel Faktörler	23
1.4.3 Teknolojik Faktörler	23

2. KUR'AN-I KERİM VE KUR'AN-I KERİM'E GÖRE ŞAHSİYET TİPOLOJİLERİ VE ÖZELLİKLERİ	24
2.1 Kur'an-ı Kerim	24
2.2 KUR'AN-I KERİM'E GÖRE ŞAHSİYET TİPOLOJİLERİ VE ÖZELLİKLERİ	32
2.2.1 Mü'min Şahsiyet ve Özellikleri	32
2.2.2 Kâfir Şahsiyet ve Özellikleri	36
2.2.3 Münafık Şahsiyet ve Özellikleri	38
2.2.4 Müşrik Şahsiyet ve Özellikleri	40
2.2.5 Fasık Şahsiyet ve Özellikleri	41
3. NÜZÛL SIRALI SÛRELERE GÖRE ŞAHSİYET EĞİTİMİ	43
(İLK BEŞ SÛRE)	43
3.1 ALAK SÛRESİ	44
3.1.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler	44
3.1.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi	45
3.1.3 Âlak Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet	49
3.2 KALEM SÛRESİ	51
3.2.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler	51
3.2.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi	52
3.2.3 Kalem Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet	59
3.3 MÜZZEMMİL SÛRESİ	62
3.3.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler	62
3.3.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi	63
3.3.3 Müzzemmil Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet	66
3.4 MÜDDESSİR SÛRESİ	69
3.4.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler	69

3.4.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi	70
3.4.3 MüddessirSûresinin Özetle İnşa Ettiği Örnek Şahsiyet	75
3.5 FÂTİHA SÛRESİ	77
3.5.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler	77
3.5.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi	78
3.5.3 Fâtîha Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet	81
KAYNAKÇA.....	86
ÖZGEÇMİŞ	92

İMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.s.m	Aleyhi Selam
Bkz.	Bakınız
Bşk.	Başkaları
c.	Cilt
c.c.	Celle Celâlühû
Çev.	Çeviren
d.n.	Dip not
DİA.	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB:	Diyanet İşleri Başkanlığı
Hız.	Hazreti
Haz.	Hazırlayan
İFAV.	İlahiyat Fakültesi Vakfı
md.	Madde
No.	Numara
Nşr.	Neşreden
r.a	Radiyallahuanhu
r.anha	Radiyallahuanha
s.	Sayfa
sy.	Sayı
s.a.v.	Sallallahu aleyhi ve sellem
TDK	Türk dil Kurumu
TDV	Türkiye diyanet Vakfı
Terc.	Tercüme
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire
y.	Yıl
Yay.	Yayınları

ÖNSÖZ

Vahiy, ilahi bir eğitimin yeryüzüne vurulmuş mührüdür. Bu eğitim sürecinde elbette baş köşede “insan” vardır. Haliyle inen her ayetin şahsiyet geliştirici olması elzemdir. Kur’an vahyi peyderpey inmiş, muhatabını merdivenin basamaklarını çıkma misali eğitmiştir. Bu eğitimde doğrudan “şahsiyetli insan” hedef alınmıştır. Nitekim inen ilk ayetlerin pasajı bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu çalışma süresince rivayet ve dirayet tefsirleri incelenmiş, konumuzla ilgili literatür çalışmaları yapılmış, ulusal ve uluslararası sempozyumlar, makaleler, tezler, videolar titizlikle taranmış ve izlenilmiştir. Kur’an-ı Kerim’in nûzul sıralı çalışmalarının azlığı, mevcut nûzul sıralı çalışmalarının da konumuzla çok ilgisinin olmaması tezimizi kısıtlamış olmasına rağmen, olabildiğince geniş bir perspektiften bakarak bu çalışma oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamda hayata bakışıyla bana rehber olan, göstermiş olduğu sabırla bana cesaret veren ve sadece danışmanlıkla kalmayıp, baba şefkatiyle yüreğimi okşayan çok kıymetli danışman hocam sayın Prof. Dr. Şakir GÖZÜTOK hocama, ders dönemimde ilminden faydalandığım ve çabasıyla bana örnek olan sayın Doç. Dr. Mahmut DÜNDAR hocama, masamda sabahlarken desteğini bir nebze de olsa benden esirgemeyip destek veren sevgili eşime, duasını esirgemeyen muhterem anneme ve hayat omurgam muhterem babama teşekkürü borç bilirim.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim insanın dünya ve ahiret saadetine nail olması için Yüce Rabbimiz tarafından 23 yıllık süreçte farklı koşullarda farklı olaylar üzerine, sorulan sorulara cevap mahiyetinde, hayata dokunup muhatabını inşa etmek için peyderpey olarak inmiştir. Kur'an-ı Kerim'in kontekstine baktığımız zaman harikulade bir diziliş, zirveye oturup nam salmış şairleri aciz bırakan bir belağat, konulduğu yere uymayıp absürt duran tek bir ayetin dahi olmadığını görüyoruz. Bu mucizevi vahyin muhatabı elbette insandır. Zira Kur'an'da Allah'ın zatına yapılan atıflardan sonra, en çok işaret edilen konuların başında insan gelmektedir.¹ Kur'an'da insan ve insanla ilgili kavramların sayı dökümüne baktığımızda Kur'an-ı Kerim'de altmış beş yerde insan, on sekiz yerde ins, bir yerde de insi geçmektedir. Ayrıca bir ayette enasi, iki yüz otuz yerde nas şeklinde çoğul olarak yer almaktadır. Kur'an, insanı bütünsel olarak değerlendirmiş, insanın yaratılışını, mahiyetini ve gayesini bir bütünlük içinde temellendirmiştir.² İnsanı bu kadar merkeze alan bir kitap, elbette insanın mazisi ve istikbali noktasında hiçbir kaynaktan bulunmayan bilgiler verecektir.

Kur'an'a baktığımızda insanla ilgili ayetlerin muhtevasının büyük çoğunluğu ahlaki davranış kodlarını barındırır. Nasıl iyi bir insan olunabilir?³ Nasıl iyi bir eş⁴, iyi bir dost⁵, iyi bir öğretmen⁶ vs. olunabilirin kodlarını barındırır. Elbette söz konusu insan ve terbiyesi olunca konunun kapsamı fazlasıyla hacimli olacaktır. Ancak bu çalışmayı nüzul sürecinde inen ilk beş sürenin bağlamından damlatarak bu minvalde oluşturmaya gayret edilmiştir. Konunun dışına çıkmadan bir insanı eşkıyadan evliyalığa götüren süreçte, bu insanları bu muhteşem vahiy nasıl inşa etmiş onu irdeleyip ilkeler çıkarmak amaçlanmıştır.

¹ Şakir Gözütok, "İslam'da Eğitimin Amacı Allah'ın Rızası Olduğu İnsanlar Yetiştirmektir", *Fez Dergisi*, 335, 2019, s.8-13

² İlhan Kutluer, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 321.

³ Nisa Sûresi, 4/112; A'raf 7/40; Tevbe 9/119; Yâsîn 36/21

⁴Rûm 30/21

⁵ Maide 5/56

⁶Âl-i İmrân3/159

Bu çalışmayı oluştururken metodolojik olarak klasik tefsirlerin ve modern tefsirleri yanı sıra kişilik, pedagoji, psikoloji ve nüzul süreciyle ilgili kitaplardan, dergilerden, makalelerden ve videolardan faydalandık. Nüzûl süreciyle ilgili kaynakların az olması, mevcut nüzûl kaynakların ise genelde meal olması sebebiyle araştırma yelpazemizi geniş tutmak zorunda kaldık.

Bu tezi oluştururken göze estetik gelmesi açısından ve konuların bütünlüğünü sağlamak amaçlı üç bölümden oluşturduk. Birinci bölümde kavramsal çerçevede insan, eğitim ve şahsiyetle ilgili kavramlar açıklanılmıştır. Kavramsal çerçevede yapılan araştırmalarda birçok kaynak taraması yapılmış, konumuza uygun olan kavram üzerinden açıklamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde bu tezin kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in tanımları, muhtevası üzerinden açıklamalar yapılmış; nüzûl sürecindeki ortamıyla ilgili sosyolojik yapı, kültürel yapı, ekonomik yapı ve dini yapılar hakkında bilgiler verilmiştir. Özellikle konumuza ışık tutacak Kur'an'da anlatılan şahsiyet tipolojileri ve özellikleri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Tezimizin ana konusu olan "Kur'an-ı Kerim'in Nüzûl Sürecindeki İlk Beş Sûrede Şahsiyet Eğitimi" başlıklı bölümümüzü ise üçüncü bölümde ele alınmıştır. Bu tez için yapılan gerek yazılı gerekse sözlü araştırmalarda Kur'an-ı Kerim'in nüzûl süreciyle ilgili (mealleri dışarda tutarsak) çok az kaynağa rastladık. Mevcut ulaşılan kaynaklar içerisinde ayetlerle şahsiyet eğitimini müstakil olarak ele alan bir eser tespit edilememiştir. Konuyla ilgili Muhammed Emin Yıldırım'ın "Nebevi Eğitim Modeli Darü'l Erkam" eseri tezimizin konusuna en yakın eser olma başlığını barındırıyorsa da içerik olarak büyük farklar barındırmaktadır. Eserde Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın hayatı, Darü'l Erkam'ın seçilme sebepleri, talebelerinin özellikleri, Darü'l Erkam'ın eğitim usulü ve son bölümde nüzûl sürecindeki vahyin inişinde metodolojik olarak surelerin nüzûl tasnifi ele alınmıştır. Tasniften sonra belli kavramlar açıklanmış ve bu kavramlar üzerinden Darü'l Erkam talebelerini başarıya götüren nedenler irdelenmiştir. Bu tezde ise şahsiyet eğitimini ilgilendiren ayetler

doğrudan irdelenmiştir. Bu ayetlerin şahsiyet eğitiminde üstlendiği rolün önemi ve hayata nasıl pratize edildiği incelenmiştir

Kur'an-ı Kerim'in nüzûl sıralı sûreleri her zaman canlı olarak Müslümanların gündeminde kalmıştır. Hangi sûrenin ne zaman indiğiyle ilgili âlimlerimiz tarafından büyük emekler verilmiştir. Bununla ilgili müstakil esbab-ı nüzûl eserleri yazılmıştır. Elbette ihtilafı olmasının yanında bu tez için genel kabullerden hareket ederek Hz. Osman'a nisbet edilen nüzûl sıralı tertipten ilk beş sûre olan Âlak Sûresi, Kalem Sûresi, Müzemmil Sûresi, Müddesir Sûresi ve Fatıha sûrelerindeki ayetlerden hareket edilmiştir.

Şahsiyet terbiyesinde söz konusu varlık, insan olduğu için zaman içerisinde hep farklı yöntemler meydana gelmiştir ve gelmeye devam edecektir. Bu tez konusunda de hem vahyin inişindeki ortamdan hem de şahsiyet eğitiminde günümüzden hareketle örnekler verilmiştir.

Bu çalışmanın esas gayesi ilahi bir eğitim projesi olan vahyin, hayatın öznesi olan insanı nasıl eğittiğini ayetlerin bağlamından açıklayıp yorumlamaktır. Zira insan, hem içinde bulunduğu şartların etkisi hem de fitri özellikleri bakımından biyolojik yapısıyla beraber, eğitim yönünden de kademe kademe kemale eren yegâne varlıktır.⁷

⁷ Şakir Gözütok, *Sûfi Pedagojisi Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, İstanbul, 2012, 17.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçevede insan tanımı, insanın terbiyeye ihtiyacı, eğitim, şahsiyet ve şahsiyeti ilgilendiren kavramlar üzerinde durulup, şahsiyet eğitiminde etkili olan faktörler açıklanmıştır

1.1 İNSAN

"Aziz dost! Sen, tek bir kişi değilsin; sen bir âlemsin! Sen derin ve çok büyük bir denizsin. Ey insan-ı kâmil! O senin muazzam varlığın, belki dokuz yüz kattır; dibi, kıyası olmayan bir denizdir.Yüzlerce âlem, o denize gark olup gitmiştir!"⁸

İnsan; Arapça ins kelimesinden türetilmiştir. “Beşer, insan topluluğu” anlamına gelen ins, daha ziyade insan türünü ifade etmekte olup bu türün erkek veya dişi her ferdine insî / enesî yahut insân denmektedir. Kelimenin aslının “unutmak” mânasındaki nesyden insiyân olduğu da ileri sürülmüştür. Böyle düşünenler İbn Abbas’a nisbet edilen, “İnsan ahdini unutması sebebiyle bu ismi almıştır” şeklindeki rivayete dayanırlar. Bu kelime üns masdarı ile de irtibatlandırılmıştır. “Alışmak, uyum sağlamak” anlamına gelen üns; Türkçe’de ünsiyet olarak kullanılmaktadır. Teennüs “insan olmak” mânasına gelirken isti’nâs “cana yakın olma, vahşi hayvanın evcilleşmesi” anlamı taşımaktadır.⁹ Yine insan toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı anlamlarına da gelmektedir.¹⁰

⁸Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevi*, (Terc.:Şefik Can) İstanbul, 2018, cilt 4, 94.

⁹ İlhan Kutluer, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 320.

¹⁰Erişim: [[http://sozluk.gov.tr/\(insan\)](http://sozluk.gov.tr/(insan))], Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

İnsan, etimolojik olarak iki köke atfedilir: Birincisi “ilişki kurmak, yakın olmak, tanış ve biliş olmak” anlamlarındaki “ünsiyet”; ikincisi “unutmak, terk etmek, sırt çevirmek” anlamlarındaki “nisyan”. Ünsiyetin mahiyetinde insan neslinin birbiriyle dengeli ve uyumlu olmaktan başka şansları olmayıp ayakta kalmak için yakın ilişki halinde bulunma zorunlulukları yatarken; nisyanın mahiyetindeyse Yüce Allah’ın kendisiyle yaptığı anlaşmayı unutmaması olarak yorumlanmıştır.¹¹

Kur’an-ı Kerim’de Allah’u Teala’nın zatına yapılan atıflardan sonra, en çok vurgulanan konuların başında insan gelmektedir. Kur’an-ı Kerim insanın mahiyeti, ruhi halleri, vazifeleri, zafiyetleri ve kaderi gibi konuların üzerinde çokça durmaktadır.¹² Birçok ayette insanın mahiyeti vurgulanmıştır. Mahiyet bakımından insanın farklılık arzettiği de anlaşılmaktadır. Nitekim ayeti kerimede Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsinin arındırılan kurtuluşa ermiştir. nu kötülöklere gömüp kirleten kimse de ziyana uğramıştır.”¹³

Büyüklerimizin “insan nisyan ile ma’luldür” sözü de buradan geldiği anlaşılmaktadır. İslam medeniyetinin insan tanımı ile Batı medeniyetinin insan tanımı arasında derin farklar vardır. İslam, insanı yaratılmış şerefli bir mahlûkat olarak görürken; batının ise insan tanımında bu derinliği göremiyoruz. Örneğin İslam aleminin son çağda yetiştirdiği büyük alim olan Bediüzzaman Said Nursî insanı kainat ağacının en ulvi, nazik ve nazdar meyvesi olarak tanımlarken; Batı filozoflarından Aristo, insanı düşünen ve konuşan hayvan olarak; Eflatun ise siyasal hayvan olarak tanımlar. Yine meşhur din bilimci Müller ise insan şekil yapan bir hayvandır diyerek tanım geliştirmiş ve felsefelerini bunlar üzerine bina etmişlerdir.¹⁴

Bizce insan, kâinatın kalp atışlarına vesile olan kâinatın biricigidir. Kâinatın neşeyle coşup çocuk misali sevinmesine sebep olan; aynı zamanda hayırsız bir evlat

¹¹Rağıp el-İsfehani, *Müfredat*, (Terc.:Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu) İstanbul, 2016, cilt 1, 91.

¹²Şakir Gözütök, *İslam Medeniyetinde Eğitim Felsefesi*, İstanbul, 2019, 77.

¹³Şems 97/7-10

¹⁴Erişim: [http:// https://www.yeniasya.com.tr/m-fahri-utkan/insan-nedir_501179], Erişim Tarihi: 30 Ekim 2019.

misali acı çeken bir babanın(kâinatın) üzüntüsüne sebebiyet verendir. İnsan, noksanlığını bildiği müddetçe üstün ve şerefli bir mahlûkat¹⁵ sınırsızlığın meramına düşme hatasına girip, Allah yokmuş gibi davrandığıdaysa aşağıların aşağısına¹⁶ inecek bir varlıktır. Yine âlimlerimizin tanımıyla insan, bir anahtar külçesidir.¹⁷ Maddi olsun manevi olsun açamayacağı kapı yoktur. Kokular âleminin kapısını burnuyla, sesler âleminin kapısını kulağıyla, tatlar âleminin kapısını diliyle, bilgisayarın, otomobilin, uçağın, yerin ve gök âleminin kapısını aklıyla açmıştır.¹⁸ Manevi âlemin kapısını da salih amellerle açar.¹⁹

İnsan, sadece akıl sahibi olduğundan değil, aynı zamanda arzu, hayal gücü ve duygu güçlerinin bütününe koruyarak doğaya ve dünyaya bakmakla yükümlü olan bir varlıktır. Ancak böyle yaparak, dünyada kendisine yakışır yerini belirleyebilecektir.²⁰ Bunu yapabilmek için insanda doğru bir tasavvurun oluşması gerekmektedir. Bu da hayat yolculuğunda alacağı terbiyeyle olur. Bu terbiye yolculuğunda kâmil insan amaçlanmaktadır. Kâmil insan demek, tamama ermiş insan yani mükemmel insan anlamlarına gelmediğini tasavvuf ahlakından anlıyoruz. Zira Kemâl, tasavvufi bir terim olarak yetkin olma halini ifade ediyorsa da yüksek değere doğru devam eden bir süreci de ifade eder.²¹ Bu bağlamda insanın eğitim ihtiyacını ele almamız gerekmektedir.

1.1.1 İnsanın Terbiye İhtiyacı

İslâm kültüründe genellikle öğretimin karşılığı olarak tâlim, eğitimin karşılığı olarak terbiye kullanılmaktadır. Ayrıca öğrenim için tahsil ve daha çok eğitimi ifade etmek üzere tadrîs, te'dîb, tehzîb, siyaset, tezkiye, irşad gibi kelimelere de yer verilmektedir. Sözlükte “bir şeyi gerçek yönüyle kavramak, bir nesnenin şekli zihinde oluşmak, nesneyi gerçek haliyle bilmek” anlamındaki ilm kökünden türeyen ta'lîm “birine bilgi öğretmek, ders okutmak” demektir. Rabv kökünden türeyen

¹⁵İsra 17/70

¹⁶Tîm, 95/4

¹⁷ Vehbi Karakaş, *Nasıl Bir Din Eğitimi Din Eğitiminde Peygamber Modeli*, İstanbul, 2015, 54, d.n. 9.

¹⁸ Vehbi Karakaş, *Nasıl Bir Din Eğitimi Din Eğitiminde Peygamber Modeli*, İstanbul, 2015, 54.

¹⁹ İsra 17/9

²⁰Nurfadiye Kara, *Fârabi'de İdeal İnsan*, Ankara, 2016, 28, d.n. 105

²¹ Süleyman Uludağ, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 202.

terbiye kelimesine “çocuğu veya ekini besleyip büyütme, geliştirmek” mânasında verilir.²² Ancak şunu bilmek gerekir ki terbiye ve eğitim aynı anlama gelmemektedir. Terbiye denildiğinde genellikle “ahlaklı insan” anlaşılmaktadır. Bu kullanım edeple iç içedir. Ancak “eğitimi insan” denildiğinde daha çok bir alanda uzman ya da bir alanda bir şeyler öğrenilmiş anlamı kastedilmektedir. şu şekil deformalize edilebilir: “terbiyeli insan, aynı zamanda ahlaklı ve eğitimi insandır ancak; her eğitimi insan, ahlaklı ve terbiyeli insan demek değildir.” Terbiye, bir şeyi olgunluk derecesine ulaşıncaya kadar adım adım inşa etmek anlamına da gelmektedir.²³

Allah’ı bize en iyi tanıtan Esmâ-i Hüsnâ’dan biri olan “er-Rab” bize insanın terbiyesiyle ilgili kodları verir. Allah sadece insanların değil, kendi kendine yetmeyen her varlığı eğiten yüce yaratıcı olduğundan zatını Rab ismiyle adlandırmıştır.²⁴ Terbiye eden bir yaratıcının olduğu yerde, terbiye edilmesi gereken bir varlık da var demektir. İşte bu noktada bu terbiyeye ihtiyaç duyan insandır. İnsanın şahsiyetli olabilmesi için, gelişim evrelerinde iyi bir terbiye alması gerekmektedir. İyi terbiye ise sürekli olan ve bitmeyen terbiyedir.

Hayata her an müdahil olan Rabbimiz,²⁵ bizi başıboş bırakmamış,²⁶ Rab esmasının tecellisini her an göstermektedir. Zira insan fitrat olarak aceleci, zayıf, nankör, hırslı, tartışmacı inatçı, nimete kavuştuğunda Rabbinden yüz çeviren, bir zarara uğradığında ye’se/ümitsizliğe düşen, yaratılış fitratına göre davranan biri olarak tanımlanmaktadır.²⁷ Ulûhiyete giden sağlam bir ubudiyet için, insanın vahiyle terbiyesi elzemdir.

²² Ziya Kazıcı – Halis Ayhan, *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 515.

²³ Rağıp el-İsfehâni, *a.g.e.*, 466.

²⁴ şakir Gözütok, *İşlam Medeniyetinde Eğitim Felsefesi*, İstanbul, 2019, 71.

²⁵ Rahman 55/29

²⁶ Kıyâmet 75/36

²⁷ şakir Gözütok, *Ana Hatlarıyla İşlam Eğitim Tarihi*, İstanbul, 2017, 18

1.2 EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Eğitimciler tarafından, eğitimin birçok tanımı yapılmıştır. Eğitimin birden çok tanımının olmasının sebebi hayatın her alanına cereyan eden bir süreç olmasından kaynaklanmaktadır. Zira her disiplin, her ekol kendi eğitim tanımını yapmıştır. Biz genel kabullerden hareketle eğitimin tanımını vermeye çalışacağız.

Eğitim, insanoğlunun sosyal ve fiziki çevrede yaşayabilecek hale getiren yardım kaynakları ile davranış kabiliyetlerinin düzenlenmesinden ibarettir.²⁸ Bu bakımdan eğitim, ferdin yaşadığı toplumda, pratik değeri olan kabiliyet, meyil ve davranış şekillerini kazandırdığı süreçler toplamıdır.²⁹ Felsefi görüşlerin eğitim tanımlarına baktığımızda; idealist anlayışa göre, özgün ve bilinçli insanoğlunun Allah'a olan yükseltici emeğinin bitimsiz sürecidir. Realist anlayışa göre, genç kuşaklara kültürel mirası aşılıyarak onları toplumsallaştırma sürecidir. Pragmatist anlayış ise eğitime, bireyin hayat serüvenindeki yaşanmışlıklarını yeniden inşa ederek onları yetiştirme süreci olarak ifade eder.³⁰ Eğitim, kıymetli bir amaç uğruna insani ruhlara bilinçli aşılana özel bir çabadır. Çünkü insan serbest bırakılırsa hedeflerine ve yaşama dair yolsuz kalabilir. Dolayısıyla belli bir davranış kazandırmak için eğitim verilir.³¹

Türkiye'de eğitim bilimleri alanında ortak tanım olarak kabul gören ilk tanım Selahattin Ertürk'e aittir. Ertürk'e göre eğitim: “ Bireyin davranışlarında kendi yaşantı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir”³² Bizce eğitim ise; insanı daha iyi insan yapan ve salih amele ulaşması yolunda ona kılavuzluk edecek değerler bütününe kazandırılma sürecidir.

²⁸ Şakir Gözütok, *Hazreti Peygamber'inin (s.a.v.) Hadislerinde Eğitim Metodları*, İstanbul, 2016, 16, d.n 1.

²⁹ Şakir Gözütok, *Hazreti Peygamber'inin (s.a.v.) Hadislerinde Eğitim Metodları*, İstanbul, 2016, 16.

³⁰ Semra Ünal-Sefer Ada, *Eğitim Bilimine Giriş*, Ankara, 2009, 4-5.

³¹ Ali Şeriati, *Terimler Sözlüğü*, İstanbul, 2006, 78.

³² Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara, 1997, 12.

Eğitim faaliyetlerinin dayanağı eğitimin hedeflerini belirlemekle olur. Çünkü hedef yolun ışığıdır. Şüphesiz ki eğitimin amaçlarında bahsettiğimizde birçok kulvarda olayı ele almamız gerekecektir. “Normal şartlarda eğitim bilimi, eğitimin amaçlarını belirlemez, ahlâk ilmi belirler. Çünkü ortaya koyduğumuz davranışlarımızın iyi veya kötü olduğunu, normatif bilim olan yani değe rüreten bir bilim olan ahlâk ilmi belirler.”³³ Ancak gerçeklik penceresinden baktığımızda her yapının, ideolojinin, ekolün, sivil toplum kuruluşlarının, partilerin, devletlerin, dinlerin eğitimde hedefleri farklıdır.

Felsefelerin eğitim amaçlarına baktığımızda genel mahiyette felsefenin, özel mahiyetteyse eğitim felsefesinin en kadimi olan İdealist felsefenin eğitim amacında, yalnız zihni bir olgunlaşma değil; hakikati arama, kendini bilme ve şahsiyet gelişimi gibi, insan hayatının parçası olan unsurlarını bilme yer alır.³⁴ Metafizik, bilgi ve değerler alanında realist filozoflarda görölen farklılıkları, eğitimin amaçları anlayışlarında da görüyoruz. Realist filozofların eğitim amaçları arasında; hayata kalma adına dünyayı öğrenme/tanımaya, tabiatı öğrenip aşma ve zihnin zindanlaşmış putlarından arındırılması amaçlanmıştır.³⁵

Varoluşçu felsefenin eğitimde ilk ve en önemli amacı, insanın özüne dönmesi, kendini bulması ve kendini terbiye etmesi yer alır.³⁶ İslam’ın da eğitim amacına benzer olan bu tanımın, İslam eğitim amacından en büyük farkı akıl ve hayatı karşı karşıya getirerek temellini kurmasıdır. Çünkü İslam, akli kutsamadan hayatın problemlerini çözmede lider bir güç ve değer olarak kabul eder. Eğitimi hayatın bir gereği olarak gören Pragmatistlerin eğitim amaçları arasında, medeni bir toplumun var olabilmesi için alışkanlıkların, yeniliklerin, fiilerin, düşüncelerin ve duyguların bir kanal aracılığıyla yetişkinlerden gençlere aktarımı elzemdir. “Kültür aktarımı” ve “yenilik” olarak kodlanan pragmatistlerin bu amacını eğitim yerine getirecektir.³⁷

³³Şakir Gözütok, “İslam’da Eğitimin Amacı Allah’ın Rızısı Olduğu İnsanlar Yetiştirmektir”, *Feyz Dergisi*, 335, 2019, s.8

³⁴ Bayraktar Bayraklı, *Mukâyeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri*, İstanbul, 2002, 34.

³⁵ Bayraklı, *a.g.e.*, 75.

³⁶ Bayraklı, *a.g.e.*, 153.

³⁷ Bayraklı, *a.g.e.*, 181-182.

Devletlerin eğitim amaçlarına baktığımızda temelde “iyi vatandaş yetiştirmek” olduğunu görmekteyiz. Genel anlamda tezimizin mahiyetini bozmayacak tanımların üzerinden gitmek için diğer oluşumların eğitim amaçlarını ifade etmeyi gerekli görmüyoruz. Özellikle konumuzla yakından ilgili olan İslam eğitiminin amaçlarına bakarak nihayete ulaşmaya çalışacağız. İslam’ın eğitim amaçları içerisinde birçok madde sayabiliriz. Ancak biz genel kanaatten doğmuş yorumları vermeye çalışacağız. Herkesin üzerinde ittifak edebileceği ilk amacın “kişinin Rabbini bilip ona layıkıyla kulluk edecek bir şahsiyet kazanması” olacağına inanıyoruz. Zira Kur’an-ı Kerim’de Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”³⁸ Kulluğun hakkıyla yerine getirilmesi için kişinin Rabbini iyi tanınması gerekir. Bu da ancak eğitimle sağlanabilir. Öyleyse eğitimin ilk amacı bunu vermek olmalıdır. Bireyi hayata hazırlamak, karşılaşılabilecek sorunları çözüme kavuşturacak bir kabiliyette yetiştirmek de İslam eğitiminin amaçları arasındadır.

İslam eğitiminin bir başka amacı de dengeli eylemler ortaya koyan insanlar yetiştirmektir. Dengesizlik, uzuvların ve duyuların yetersiz veya aşırı çalışmasından doğar ki, bu elbette anormalliktir. Oysa İslam, dengeli eylemler ortaya koyan, mutedil insanlar yetiştirmeyi gaye edinir. Uzuvlar görünürde bağımsız, mevcudiyette ise vücuda güçlü şekilde bağlıdır. Mesela el; tek başına hareket eder, alır, koyar, yazar. Fakat o, diğer uzuvlardan bireysel olarak faaliyet gösteremez. Zira o, damarlar, kas ve sinir sistemi ile vücuda ve diğer organlara sıkıca bağlıdır. İşte İslam, insanı tüm temayül ve davranışları ile bir bütün olarak ele alıp dengeli bir şahsiyet kılmayı amaçlar.³⁹

İslam eğitiminin diğer sistemlerin eğitim amaçlarından bir farkı da çift kutuplu olmasıdır. İslam dini, insanın hem dünyasını hem de ahiretini inşa etmeyi amaçlar ve öğütler.⁴⁰ Dünya hayatında Yüce Rabbimizin emir ve nehiyelerinden kaçınıp dengeli hareket etmeyi, gerçek âlem olan ebedi hayat için hazırlıklı olacak bir ahlak inşasını vermeyi amaçlar. İslam âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre İslam

³⁸Zâriyât, 51/56

³⁹ Mehmet Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul, 2010, 17.

⁴⁰ Bakara, 2/201

eğitiminin bir amacı da, çocuklara teorik ve pratik olarak dini esasları öğretmektir.⁴¹ Bu genel tanımlardan da anlaşılacağı üzere İslam eğitiminin genel amacına şöyle tarif verebiliriz: “İslam eğitiminin genel amacı, şahsiyetin hem kendi dünyasında mutlu hem de diğer insanlarla uyumlu ve özellikle Yüce Rabbimizin hoşnut olacağı şahsiyetler yetiştirmektir.”⁴²

Öğretim, açıkça belirli amaçlara göre herhangi bir şeyin öğretilmesini veya bu çabayı ifade eder.⁴³ Öğretim faaliyeti, duygu ve düşünce hayatının değişmesine, gelişmesine yardım eder, düşünce ve duygularımızı tanzim eder.⁴⁴ Eğitimle yakın ilişki halinde bulunan öğretim için, eğitimin düzenli ve programlı halini teşkil eder diyebiliriz.⁴⁵

Öğretimsiz bir eğitimi düşünmek nasıl absürtse, öğretimsiz bir eğitimi düşünmek de öyledir. Zira eğitimin birçok problemi, öğrencinin fikir çemberi nasıl teşekkül edecektir? Sorusu etrafında oluşmaktadır. “Çünkü düşünceler önce duyular haline gelir. Ondandır bilahare ilkeler ve hareket tarzı doğar.”⁴⁶ Öğretim işinin hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğunu vurgulamak üzere Resullullah (a.s.m) şöyle buyurmuştur: “İnsanlar iki kimsedir: Öğreten ve öğrenen. Bu ikisi dışında kalan şey(ler)de hayır yoktur.”⁴⁷ Bu bilinç ışığında öğretimin amaçlarına ve öğretimin nasıl olması gerektiğine bakabiliriz.

Kur’an’ın diliyle Hz. Peygamber (a.s.m.) şöyle dua etmiştir: “Allah’ım ilmimi artır.”⁴⁸ Yine Hz. Peygamber (a.s.m.) “faydasız ve işe yaramaz ilimden de Allah’a sığınırım.”⁴⁹ demiştir. Bu bağlamdan hareketle öğretimde şahsiyet inşasına katkıda bulunmak, cemiyete faydalı olacak nesiller yetiştirmek amaçlanmaktadır. Yine

⁴¹ Bayraktar, *a.g.e.*, 18, d.n.35

⁴² Gözütok, *a.g.e.*, 9

⁴³ Ünal-Ada, *a.g.e.*, 8.

⁴⁴ Bayraktar, *a.g.e.*, 21.

⁴⁵ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye ‘de Din Eğitimi*, Ankara, 1996, 16.

⁴⁶ Şakir Gözütok, *Hazreti Peygamber’inin (s.a.v.) Hadislerinde Eğitim Metodları*, İstanbul, 2016, 17.

⁴⁷ Gözütok, *a.g.e.*, 176, d.n. 505.

⁴⁸ Tâhâ, 20/114

⁴⁹ Müslim, Zikir, 18.

öğretimin amaçlarından şahsiyetleri ilgi ve becerilerine göre donatacak hedefler koyma yer almaktadır. Bunlar, uzak amaç (iyi insan yetiştirmek), yakın amaç (okuma-yazma öğretmek) olarak sıralanabilir.⁵⁰ Öğretimin eğitim bilimleri açısından amaçlarına baktığımızdaysa şunları görmekteyiz: “ Bireylere beceri, davranış ve değerler kazandırabilme; karakter, kişilik ve sosyal yetenek kazandırabilme; bireysel ihtiyaçların, sorunların toplumun isteklerini bilip tanıma; bireyi hayata hazırlayabilme gibi amaçlar mevcuttur.”⁵¹

Eğitim açısından insan, imkânlar dünyasıdır. Yani ıslak bir odun misali istenildiği şekilde ona yön ve biçim verilebilir. İnsanı insanla eğitirken kendi düşüncelerine göre değil insanüstü kanunlardan gelen yöntemlere göre eğitilmelidir. Aksi takdirde tohumu yeşertirken ezer, kabiliyetleri geliştirirken köreltir, neticede insanı insanın kölesi haline getiririz.⁵² Bu başlık etrafında gerek sosyal bilimler açısından, gerek pedagojik ya da formasyonel anlamda birçok tanım getirilebilir. Ancak biz ilerleyen konumuzun bağlamından hareket ederek cevap vereceğiz. Bunun için ayet ve hadislerden yararlanarak açıklamalar getirmeye çalışacağız. İlk ayetimiz eğitim ve öğretimin usulünü en derinden vermektedir. Yüce Rabbimiz Kur’an-ı Kerim’de mealen şöyle buyurur: “Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi...”⁵³ Muhataba yaklaşım tarzında serlevha olan bu ayet metodolojik olarak bir yaklaşım biçiminin örneğini sunmaktadır.

Eğitim ve öğretimdeki yaklaşıma bir örneği de Peygamber Efendimizden vermek istiyoruz. “Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.”⁵⁴ Bu hassasiyetle eğitim ve öğretim yapıldığında gerçek amacına ulaşacaktır. Zira güzel ahlakı tamamlamak için gönderilen⁵⁵ sevgili Peygamberimizin (s.a.v.) de hayatta tatbik ettiği buydu.

⁵⁰ Erişim: [<https://www.nkfu.com/ogretim-nedir-ogretim-ile-ilgili-yazi/>], Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

⁵¹ Ünal-Ada, *a.g.e.*, 11.

⁵² Osman Sezgin, “Eğitimde Psikolojik Terbiyenin Rolü ve İslam’da Eğitim”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Cilt 22, 1988, 237-257.

⁵³ Âl-i İmrân, 3/159

⁵⁴ Buhari, *ilim*, 11.

⁵⁵ İmam Malik, *Husnü'l-Hulk*, 1.

Sonuç olarak insan eğitilebilen, eğitildikçe gelişen ve değişen bir varlıktır. Yüce Yaratıcı, eğitim-öğretim için en donanımlı bir biçimde yarattığı insanın eğitim öğretimi ile ilgili de belirleyici ilkeler koymuştur. Buna göre insanın ilk eğiticisi önce Allah'ı Teala, sonra da O'nun elçileri olan peygamberleridir. İnsan, Allah ve Peygamberinin belirlediği bu eğitim kurallarına uydukça, dünya hayatında ve ahiret hayatında mutlu olur. Zira dinin öngördüğü eğitim-öğretim, insanı iki dünyada mutlu etmeye yöneliktir. Bu eğitim de bütün insanlığın da mutlu olması temel hedeftir. İslami eğitimi, Allah'ı Teâlaile iletişimi kesmeden O'nun rızasını kazanmayı ve insanlığa, çevreye yararlı olmayı öngören bir eğitimidir.⁵⁶

⁵⁶ Erişim:

[http://aliakpinar.net/index.php?option=com_content&view=article&id=134:denemesyon&catid=42&Itemid=77], Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

1.3 ŞAHSİYETLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Bu başlık altında şahsiyet, karakter, huy ve mizaç, benlik/nefs, yetenek ve zeka gibi kavramlar açıklanmıştır.

1.3.1 Şahsiyet

Çok yönlü ve karmaşık bir sözcük olan şahsiyet, adeta dilimize pelesenk olmuştur. Mahiyetine uygun kullanımlar olduğu gibi çoğu zaman manasından uzak olarak da dilimizde yer bulmaktadır. İngilizcede karşılığını “personality” olarak bulduğumuz şahsiyet terimi, Yunanca “persona” sözcüğünden gelmektedir. Persona Eski Yunan’da aktörlerin kullandığı maske anlamına gelmektedir.⁵⁷ Porot şahsiyeti; kişiye kendine özgü davranış biçimlerini veren zihni yapısının tüm elemanlarının sentezi olarak tanımlar.⁵⁸

Şahsiyet kavramı, bazılarının göre başkalarına gösterilen ya da gösterilmek istenilen yüz anlamlarına da gelmektedir.⁵⁹

Şahsiyetin yerine kişilik kavramı da kullanılmaktadır. Her iki kavram eş anlamlıdır. Şahsiyet, bir insanı başkalarından ayıran özelliklere verilen addır.⁶⁰ Allport’a göre ise şahsiyet: “Ferdin muhitine; kendine mahsus ve yegâne telakki edilebilecek olan intibaklarını gerektiren, psikofizik sistemlerin, gene ferdin içinde teşkil ettikleri dinamik taazzuftan ibarettir.”⁶¹

Şahsiyet kavramının genel çerçevesinin genişliği ve psikolojinin gelişimi boyunca etkisi olan yaklaşım ve akımların çokluğu, tek bir şahsiyet tanımında ittifak

⁵⁷ Tuncel Altınköprü, *Şahsiyet ve Karakter Analizi*, Ankara, 2015, 19.

⁵⁸ Altınköprü, *a.g.e.*, 20.

⁵⁹ Şakir Gözütok, *İslam Medeniyetinde Eğitim Felsefesi*, İstanbul, 2019, 220, d.n. 1000.

⁶⁰ Mustafa Öcal, *Temel Öğretim ve Orta Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretiminde Kullanılan Metotlar*, Ankara, 1991, 50.

⁶¹ Mahmut Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali*, İstanbul, 2014, 20.

etmeyi zorlaştırmaktadır. Geniş açıdan bakıldığında şahsiyet, ferdin pratik olarak bütün niteliklerini kapsar. Zira onun zihni, hissi ve fiziki yapısı, güdüleri, tecrübeleri, alışkanlıkları, çevresi, çevresinde kendisine açık olan imkânların hepsi ve bunların birbirine etkisi, organize olmuş bir sistem olarak ferdin şahsiyetini etkiler.⁶²

Tarih süreci içerisinde tüm oluşumların şahsiyete tanım getirdiğini görmekteyiz. Analitik psikolojinin kurucusu Jung, şahsiyete şöyle bir tanım getirmektedir: “Şahsiyet iki şeyden meydana gelir. İlki bilinç ve kapsadığı şey; ikincisi ise bilinçdışı bir psişenin arka planı. Bilinç tanım geliştirip sınır koyabilir ama insanın şahsiyet bütünlüğü söz konusu olduğunda tam bir tanımlama mümkün değildir. Yani her şahsiyetin sınırlandırılması ve tanımlanması imkânsızdır. Çünkü şahsiyet bilinçli ve gözlemlenebilir bir bölümden meydana gelmiştir.”⁶³

Özetle şahsiyet, kendi türleri içerisinde farklı olan şey demektir.⁶⁴ Benzerleri içerisinde öne çıkan şeydir. Şahsiyet kavramının geçtiği yerde, soydaşları misali doğan başka kavramlara da bakmamız elzemdir. Bu kavramlarımız: karakter, mizaç, benlik, nefis vb. gibi kavramlardır.

1.3.2 Karakter

Şahsiyetle yakın ilişki içinde olan karakter, şahsiyetin/kişiliğin bir parçasıdır. Farklı tanımlarla ifade edilen karakterin kökeni Yunanca olup, alamet manasına gelmektedir. Mesela herhangi bir hayvanın ya da bitkinin karakterinden bahsederseniz bu, onun alameti manasındadır. Bir musikinin, mimarinin karakterinden bahsedilir. Bu da alamet manasındadır. Bu tür manada kullanılan karakterlere şekil karakterliği denilir. Eğer terbiye edilen insanın karakterinden bahsederseniz, o zaman kelime ikinci bir mana kazanır. Karakter kelimesiyle ferdin ahlaki davranışlarının yönü ve tutarlılığı kastedilir.⁶⁵

⁶² Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din*, İstanbul, 2004, 42.

⁶³ Carl Gustav Jung, *Din ve Psikoloji*, İstanbul, 1997, 64.

⁶⁴ Erişim: [<https://www.youtube.com/watch?v=1zQhMMRqtAE>] Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

⁶⁵ Çamdibi, *a.g.e.*, 30.

Karakter, daha küçük yaşlardan itibaren içinde yaşanan toplumun değer yargılarının benimsenmesi ile şekillenir. İnsan, değer yargılarını aynen alıp belli durumlarda taklit etmez. Benimsediği, kendisi ile bütünleştirdiği değerleri ilgili durumlarla karşılaştıkça kendine özgü biçimde uygular. Bu tür davranışlarda ve karakter özellikleri arasında tutarlılık vardır. Örneğin insan, hem dürüst, hem yalancı olamaz.⁶⁶ Tutarlılık üzerinden tanımların yapıldığı karaktere Kerschensteiner şöyle tanım getirmektedir: “Karakter, ruhta iyice yerleşen prensipler ve ya maksimler (en yüksek kural, temel kural) vasıtasıyla her irade fiilinin kesin ve muayyen olması üzerine ruhun istikrar kazanmış halidir.”⁶⁷Bu tanımdan hareketle karakterin ulvileşmesi için, ruha yerleşen prensiplerin varlığıyla açıklanmıştır. Çünkü prensiplerin icrası, hâkimiyeti ancak ruha yerleşmesine bağlıdır.

Karakter, kişinin içinde yaşadığı ahlaki değer yargıları ve davranış tarzlarını kendine mal etme, benimseme sonucu ortaya çıkan yerleşik eğilim ve davranış şekilleri olarak da tanımlanmıştır.⁶⁸ Tüm bu tanımlardan hareketle, tedirgin edici, endişe verici ve ya öfkelenendirici koşullarda genellikle soğukkanlı iseniz, bilinçli ve sakin olarak davranışlarınızı düzenleyebiliyorsanız ve nadiren bilincinizi yitirip heyecana kapılıyorsanız, şahsiyetinizin karakteristik özelliği soğukkanlılıktır. Yani soğukkanlılık sizin karakteristik özelliğinizdir. Heyecan ise, şahsiyetinizin bir özelliği olmakla beraber, karakteristik bir yönünüz değildir. Yani bazı davranış biçimlerimiz, ilgi ve yeteneklerimiz, tutum ve yönelişlerimiz, adımımızla birlikte bizi belirleyici olarak kullanılıyorsa, bunlar bizim karakteristik özelliğimiz yani karakterimizdir.⁶⁹

⁶⁶ Erişim: [<http://ayseustunol.blogspot.com/2013/06/karakter-ve-kisilikkarakter-analiz-testi.html>]

Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

⁶⁷Çamdibi, *a.g.e.*, 30, d.n. 47.

⁶⁸Mehmedoğlu, *a.g.e.*,48.

⁶⁹Altınköprü, *a.g.e.*,23

1.3.3 Huy ve Mizaç

Karakterden farklı olarak bu kavramlarımız, daha çok şahsiyetin duygu ve heyecan yönünü ifade eder. ⁷⁰Başka bir tanımla uyaranlara doğuştan yapısal olarak belli bir şekilde tepki verme eğilimidir. Bu bağlamdan hareketle fitrat kelimesini de kullanabiliriz. Mizaç, antik çağda “benlik ve özelliklerinin bireysel ve biricik oluşunun biyolojik temeli” olarak tanımlanmıştır. Psikososyallaraştırmalara göre mizaç, kalıtımın gelişimsel olarak sabit olan kişilik içerikleri olarak kabul edilir. Mizaç alanları çocukluktan erişkinlik dönemine sabittir ve farklı kültür ve etnik yapılarda yapısal olarak tutarlıdır. Genetik faktörler sıklıkla mizaç tipini belirler. Diğer taraftan mizacın zamanla kısmi ölçülerde değişme göstereceğine de inanılmaktadır. ⁷¹Mizaca, insanın yaratılışı “fıtratı” da denilebilir. ⁷²

1.3.4 Benlik/Nefs

Şahsiyet gelişim sürecinde önemli bir kavram olan nefis, çok kıymetli olmak, cimrilik etmek, nazar etmek layık görmemek anlamlarındaki n-f-s kökünden türemiş olup; sözlükte ruh, can, akıl, insanın şahsı, bir şeyin varlığı, zâtı, içi, hakikati, beden; ceset, kan, azamet, izzet, kötü söz, bir şeyin cevheri, arzu ve istek anlamlarına gelmektedir. ⁷³Nefs kavramı Kuran-ı Kerimde nefis/en-nefis (nefis, can, kişi, kişinin özü) ve enfüs/el-enfüs (nefisler, canlar) olmak üzere 293 yerde geçer. İslam düşünce tarihi serüveninde nefsin mahiyeti üzerinde derin analizler yapılmış ve farklı yorumlar da çıkmıştır. Bir taraf nefsin, ruhani bir cevher olup görünmeyen, nur ve ziyadan yaratılmış bir varlık olduğu söylerken; diğer tarafta kan ve araz olduğunu söylemişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de nefis kavramı hem maddi varlığı hem de insanda gözle görülmeyen, iyi ve kötüyü ifade eden manevî varlığı da ifade eder. “O, sizi bir tek nefisten, babaların sulbünde kararlaşmış ve anaların rahminde kararlaşmakta olarak

⁷⁰ Öcal, a.g.e.,52.

⁷¹ Erişim: [<http://www.sabriburhanoglu.com/mizac-karakter-ve-kisilik-kavramlari>] Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

⁷² İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, Ankara, 2006, 157.

⁷³ Fikret Karaman ve bşk., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, İstanbul, 2009, 457.

yaratandır. Anlayan millet için ayetleri uzun uzadıya açıkladık.”⁷⁴ “Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefis, Rabbimin merhameti olmadıkça, kötülüğü emreder. Doğrusu Rabbim bağışlayandır, merhamet edendir.”⁷⁵ “(Kusurlarından dolayı kendini) kınayan nefse de yemin ederim (ki diriltilip hesaba çekileceksiniz).”⁷⁶ (Allah, şöyle der:) “Ey huzur içinde olan nefis!”⁷⁷ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız.⁷⁸ Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere nefis insanda sadece iyi ya da kötüyü değil; hem iyiyi hem de kötüyü temsil etmektedir.

Bir tasavvuf terimi olarak nefse baktığımızda ise nefsin konusu kelâm ve felsefeden farklı bir şekilde ele alınmış ve yorumlanmıştır. Sûfiler genellikle nefsin mahiyeti, birliği, cisim ve cevher, kadîm ve hâdis oluşu, evvel veya sonra yaratılışı gibi hususlardan çok onun zaafı, hileleri, kötülükleri, hastalıkları, bunları tedavi etmenin yollarıyla kötülüklerinden korunmanın çareleri ve nefis terbiyesi gibi konular üzerinde durmuşlardır.⁷⁹ Tasavvufta nefis denilince şer ve günahın kaynağı olan, “kötü huy ve süflî arzuların tamamı” anlamına gelen ve kötülüğü emreden nefis anlaşılır; bu bağlamda, “Sana gelen iyilik Allah’tan, başına gelen kötülük ise nefisindedir”⁸⁰ gibi ayetlere ve “Allah’ım! Nefislerimizin şerrinden sana sığınıyoruz”⁸¹; “Allah’ım! Nefsimizin şerrinden sana sığınırım”⁸² gibi hadislerle sıkça atıf yapılır. Kötülük sebebi olması bakımından şeytanın iş birlikçisi sayılan nefis insanın içindeki en büyük düşman olduğundan “Allah’ım! Bir an bile beni nefsimle baş başa bırakma!” diye dua edilir. Ezcümle olarak tasavvufta nefsin ezilerek, dikkatin sürekli olarak “mutlak”ın üzerinde toplanması amaçlanır.⁸³

Nefsin menşei ve mâhiyetini, soyut ve bağımsız bir cevher olduğunu, insandaki bazı pisişik güçlerin varlığından ve ayrıca rüya olayından yola çıkarak

⁷⁴En’âm, 6/98

⁷⁵Yusuf, 12/53

⁷⁶Kıyâmet, 75/2

⁷⁷Fâcr, 89/27

⁷⁸Kâf, 50/16

⁷⁹Süleyman Uludağ, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 527.

⁸⁰Nisâ 4/79

⁸¹Dârimî, “Nikâh”, 20; İbnMâce, “Nikâh”, 19; Nesâî, “Cum’a”, 24

⁸²(İbnMâce, “Tıb”, 36; Tirmizî, “Da’avât”, 14)

⁸³Şakir Gözütok, *Sûfî Pedagojisi Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, İstanbul, 2012, 101.

açıklayan Kindî, “Güneş ışığının güneşten kaynaklandığı gibi nefis de yüce yaratıcının nurundan gelmiştir.” demektedir. Bu bakımdan o son derece yetkin ve şerefli dir. İnsandaki öfke ve şehvet gücü onu bazı yüz kızartıcı hatalara ve hata tehlikelerine sürüklerken bunun yanlış olduğunu ilham ederek ona engel olan âkli nefis, cisimden bağımsız bir cevherdir. Aksi bir şeyin kendisine zıt olması gibi bir çelişki söz konusu olurdu. Yani kötülüğü arzu edenle ona karşı koyanın aynı şey olması gerekirdi. Böyle olmadığına göre nefsin, söz konusu iki güçten farklı manevi bir cevher olduğu fikri gerçeklik kazanmış oluyor. Maddi tutkular dan kurtulup, her türlü kir ve pastan arınıp kemale ermesi de ancak insanın kendini ilme ve düşünceye vermesiyle oluşur.⁸⁴

1.3.5 Yetenek ve Zeka

Şahsiyetle yakından ilişki halinde olan bu iki kavramımız genelde aynı anlamda kullanılıyorsa da bu yanlış bir kullanımdır. Zira ikisi birbirinden farklı kavramlardır. Zekâyı Binet, iyi akıl yürütme, iyi hüküm verme ve kendi kendini eleştirme kapasitesi; Wechsler, bireyin gayeli davranma, mantıklı düşünme ve çevresiyle ilişkilerinde etkili olma kapasitesinin tümü; Baldwin, bilme yeti ya da kapasitesi; Piaget, organizma ile çevresi arasındaki kendine uydurma (assimilatory) ve kendini uydurma (accomodatory) ile ilgili etkileşimlerin olduğu kadar tüm duyu sal devinişsel ve bilişsel nitelikteki ardışık uyumların yöneldiği denge durumunu kurma; Freeman, bütün yaşantıları bütünleştirme ve yeni durumlara uyumu sağlayan tepkilerde bulunma kapasitesi; Garrett, anlamayı ve semboller kullanmayı gerektiren problemlerin çözümünde ihtiyaç duyulan yetenekleri kapsadığı; Munn, uyumun esnekliği ya da çok taraflılığı olarak tanımlanabilecek bir fonksiyon olduğunun; Terman birey, soyut düşünebildiği ölçüde zeki olduğu olarak tanımlamaktadırlar.⁸⁵ Tüm bu tanımların ortak noktasından hareketle zeka için, insanın düşünme, akıl yürütme, nesnel gerçekleri algılama, kavrama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tümü diyebiliriz. Bundan çok farklı bir tanıma sahip olan yetenek ise kişinin belli bir eyleme karşı doğasında olan yatkınlık, o eylemi

⁸⁴ el-Kindî, *Felsefi Risaleler*, (Terc.:Mahmut Kaya) İstanbul, 2006, 129.

⁸⁵ Hakan Çuhadar, “Müziksel Zeka”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26/3, 2017, s.1-12.

yapmaya yarayan fiziksel özelliklerin işlenmeye, gelişmeye uygun olması şeklinde tanımlanabilir.⁸⁶ Bu iki kavramdan hareketle her yetenekli olanın zeki olmayabileceği; her zeki olanın da yetenekli olamayabileceği anlaşılmaktadır.

⁸⁶ Erişim: [<https://hazalselcuk.org/2018/01/09/yetenek-nedir/>], Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

1.4 ŞAHSİYETE ETKİ EDEN FAKÖRLER

İnsanoğlu sürekli bir etkileşim halindedir. Etkileşimde bulunduğu her varlık, nesne vs. onu etkilemektedir. Bu başlık altında insanın şahsiyet oluşumuna etki eden faktörler açıklanmıştır.

1.4.1 Biyolojik Faktörler

1.4.1.1 Kalıtsal Faktörler: İnsan yapısını düzenleyen genleri, sadece saçımızın ve gözümüzün rengi vs. üzerinde etkili olmayıp; zekamızı ve kişiliğimizi de etkileyebilmektedir.⁸⁷

1.4.1.2 Fiziksel Faktörler: Fiziksel yapı ile kişilik yapıları ve kişiliğin davranışsal yönü arasındaki ilişkiye baktığımızda cinsiyet,yaş, gelişim hızı, gelişim dönemi ve bedensel yapının (güzel ya da çirkin olmak, sağlıklı ya da sakat olmak vs.) şahsiyet özelliklerini etkilediğini vurgulayarak, cinsiyet rolünün davranışları dolayısıyla da kişiliği etkilediğini görmekteyiz. Yapılan bir araştırma sonucu uzun ya da kısa boylu, şişman ya da zayıf, yakışıklı ya da çirkin, siyah ya da beyaz olmanın diğer bireyler üzerindeki etkisinin farklı olmasından dolayı kişiliğini etkilediğini saptamıştır.⁸⁸ Fiziksel özellikler şu ya da bu kişilik tipini geliştirir gibi bir fikri savunmak yanlış olsa da, fiziksel özelliklerin her birinin kişiliği etkilediğini yadsımak da mümkün değildir. Nitekim sağlıklı ve kuvvetli bir çocuk ile uyuşuk ya da hastalıklı bir çocuğun çevresinde edineceği yer birbirinden farklıdır. Aynı şekilde güzel çocuklar, çevrelerinden iltifat görüp şımartılırken, çirkin çocuklar ihmal edilebilmektedir. Bu da gösteriyor ki, çocuğun bazı fiziksel özellikleri şahsiyeti büyük oranda etkilemektedir.

⁸⁷ Adnan Kulaksızoğlu, *Farklı Gelişen Çocuklar*, İstanbul, 2003, 46.

⁸⁸ Erişim: [<http://www.merih.net/m2/lid/wmetate>], Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

1.4.2 Çevresel Faktörler

1.4.2.1 Aile Faktörü: Aileye, hacimsel olarak baktığımızda küçük; fakat niteliksel olarak baktığımızdaysa büyük bir kurum görmekteyiz.⁸⁹ Herkesin farklı sorumluluk ve haklarının bulunduğu bu kurumda, fertlerin şahsiyet noktasında birbirini etkilememesi mümkün değildir.

“Aile, toplumu meydana getiren en küçük parçadır. Gerçi birden fazla insanın meydana getirdiği her türlü grup toplumun bir hücresi sayılabilir ve aile bunların her zaman en küçüğü değildir. Fakat aile küçük sosyal gruplar içinde en sürekli ve en önemli olanıdır. En sürekli olanıdır çünkü her insan doğduğu andan hayatının sonuna kadar bir ailenin ferdi olarak kalır. Ailenin önemi ise, insan hayatının ve terbiyesinin dayandığı temel müessese oluşundan ileri gelmektedir.”⁹⁰

1.4.2.2 Kültürel Faktör: Her toplumun kendine has bir karakteristik özelliği vardır.⁹¹ Bu toplumun içinde yetişen bireyin şahsiyet gelişimi de bundan bağımsız olamayacaktır. Sağlıklı bir toplumun içinde yetişen bir birey ile sağlıksız bir toplumda yetişen birey aynı olamayacaktır. Çünkü insan içinde yetiştiği bağın meyvelerinden yemektir.

1.4.3 Teknolojik Faktörler

Sosyal medyayla yeni kişilik tanımlarının günümüze hızla girdiğine şahit oluyoruz. Beğenilme tutkusu sonucu bambaşka şahsiyetleri(!) meydanlarda fitratına savaş açmış bir halde görüyoruz. Elbette bu teknolojinin nimetlerinden faydalanmayı başaramayanların tavrıdır. Günümüzde gerçeklik penceresinden baktığımız zaman sosyal medya kadar şahsiyeti etkileyen bir şey yoktur diyebiliriz. Bu faktörlerin doğru alana kanalize edilerek şahsiyetle bütünleştirilmesi gerekmektedir.

⁸⁹ Nurettin Yıldız, *Aile Davamız*, İstanbul, 2016, 25.

⁹⁰ Erol Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul, 2010, 206.

⁹¹ Erişim: [<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/70439>], Erişim Tarihi: 01 Kasım 2019.

2. KUR'AN-I KERİM VE KUR'AN-I KERİM'E GÖRE ŞAHSİYET TİPOLOJİLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde Kur'an-ı Kerim hakkında genel bilgiler verilir; Kur'an'da bahsedilen şahsiyet topolojileri açıklanmıştır.

2.1 Kur'an-ı Kerim

İnsanlık âleminin değişmez değerleri, prensipleri vardır. Bu değerlerin, prensiplerin ilahi mührü olan Kur'an, insanlığın karanlığa hapsolmuş buhran dünyasının yegâne kandilidir. Kur'an lâfzi olarak "okudu" manasındaki K-R-E'den iştikak etmiştir.⁹² Epey tanımı yapılan Kur'an'ın genel tanımı olarak Yüce Allah'ın kutsal ruh Cebrail aracılığıyla sevgili peygamberimizin zihin dünyasına, yürek dünyasına, hal dünyasına naksettiği ilahi mesajlardan oluşan metinlerdir

Kur'an-ı Kerim'in genel özelliklerine ayetlerin ışığında baktığımızda onun hayretler içinde bırakan bir hitap olduğu,⁹³ doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmış söz olduğu,⁹⁴ en güzel söz,⁹⁵ yüce bir kitap ve hikmetle dolu olduğu,⁹⁶ eşsiz, biricik olduğu⁹⁷; insanlara basiret ve bilen bir toplum için kılavuz ve rahmet olduğu,⁹⁸ beyan, açıklayıcı bir kitap olduğu,⁹⁹ inananlara yol gösterici ve müjde olduğu,¹⁰⁰ doğruyu yanlıştan kesin hatlarla ayıran bir söz olduğu,¹⁰¹ hayır ve iyiliğin kendisi olduğu,¹⁰² çok cömert bir kerim,¹⁰³ sözlerin en güzeli olan bir kelam,¹⁰⁴ bol nimetli bir kevser,¹⁰⁵ şan ve şeref dolu bir mecid olduğu,¹⁰⁶ çok bereketli,¹⁰⁷ apaçık

⁹² Murat Sülün, *Kur'an Kılavuzu*, 2010,9.

⁹³ Cin, 72/1-2

⁹⁴ En'am, 6/115

⁹⁵ Zümer, 39/23

⁹⁶ Zuhruf, 43/4

⁹⁷ Fussilet, 41/41

⁹⁸ Casiye, 45/20

⁹⁹ En'am, 6/105; Âl-i İmran, 3/138

¹⁰⁰ Neml, 27/2

¹⁰¹ Tarık, 86/13

¹⁰² Nahl, 16/30

¹⁰³ Vakıa, 56/77

¹⁰⁴ Tevbe, 9/6

¹⁰⁵ Kevser, 108/1

¹⁰⁶ Bûruç, 85/21

¹⁰⁷ En'am, 6/153-155

ve anlaşılır,¹⁰⁸ sürekli okunan bir Kur'an¹⁰⁹ olduğunu görmekteyiz. Elbette Kur'an-ı Kerim daha birçok özelliğini ayetler ışığında sıralayabiliriz ancak konumuzun içeriğine uygun olarak verdiğimiz bu örnekler yeterli olacaktır kanaatindeyiz. Serlevha olarak vereceğimiz en kapsamlı tanım için Kur'an, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) inen vahyin tamamının adıdır.¹¹⁰

Konuşmak isteyen anlaşılmalı ister. Zira anlaşılmalı için muhatabının da çaba göstermesi gerekir. Vahiyle bizleri muhatap alıp konuşan Allah olduğuna göre, anlaşılmalı için en büyük çaba en büyüğe olmalıdır. Yirmi üç yıllık bir zaman diliminde hayatta dokunup adeta şahsiyeti nakış nakış dokuyan vahyin amaçsız olmadığı aşikârdır. Peki vahyin amacı nedir? İnsanı bu kadar merkeze alan vahyin amacı elbette "şahsiyetli bir nefese" kılavuz olup insan yetiştirmektir. Zira vahiy kişiye nefesini başka nefeslerde diriltip, sarp yokuşun buhranına düşmüş bir insanı prangalarından kurtarmaya¹¹¹ davet etmektedir. Aslında Kur'an amacını yine kendisi söylüyor: "İnsanları karanlıktan aydınlığa çıkarmayı¹¹² amaçlayan Kur'an, diri olanları uyarıp¹¹³ sadece Allah'a kulluk edilmesini¹¹⁴ amaçlamaktadır. Yine bu furkan, insanı hakikate, saadete götüren yoların yanında, insanı buhrana, helaka götüren sebepleri de detaylıca açıklamaktadır. Çünkü Kur'an'ın amacı da müphem olmayıp hak yolunu göstermektir.¹¹⁵

Kur'an vahyi MS 610 yılında Ramazan ayında inmiştir.¹¹⁶ İndiği geceyi bereketlendirdiğinden kadir/kıymet gecesi olarak isimlendirmiştir.¹¹⁷ Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılabilmesi için onun nüzûl ortamını bilememiz gerekir. Bu bize doğru bir anlamın kapısını açacağı gibi, Kur'an'a karşı da adil bir bakış açısı verecektir.

¹⁰⁸Duhan, 44/2

¹⁰⁹Â'raf, 7/204

¹¹⁰Abdulcelil Candan, *Kur'an-ı Nasıl Anlamalı*, İstanbul, 2012, 59.

¹¹¹Beled, 90/13

¹¹²Hadid, 57/9

¹¹³Râ'd, 13/4

¹¹⁴En'am, 6/162

¹¹⁵Sülün, a.g.e., 11.

¹¹⁶Bakara, 2/185

¹¹⁷Kadr, 97/1

İslam öncesi Arap yarımadasında kuzeyde ve orta kesimde “bedevi” diye tanımlanan insanlar yaşardı. Bu bedevi Araplar arasında kabile düzeni hâkimdi. Fert merkezîyetçilikten çok kabile merkezîyetçiliği vardı.¹¹⁸ Bedevi Arapların hayat yapılarında nadiren yağmurun yağdığı, su kaynakların kıtlığı ve çetin tabiat şartları etkili olmuştur. Bu insanlar saldırgan, sert ve şiddete ya(t)kım insanlardı.¹¹⁹ Araplar bedevi hayatın getirdiği şartlardan ötürü savaşçı bir toplumdur. Hafif mızrak, yay ve küçük kalkan olan savaş aletlerini kullanmakta mahir bir toplumdur. Kabileler arasında sürekli kavgalar çıkmaktaydı. Çok basit nedenlerden dahi kabileler arasında çetin savaşlar yapılabiliyordu. Kabilelerden herhangi bir ferde yapılan hakaret tüm kabileye yapılan bir hakaret olarak kabul edilirdi.¹²⁰ Hiçbir sistemin, düzenin olmadığı bu ortamda devlet kavramı da özerk hareket eden kabileler arasında kaybolmuştu.¹²¹

İmkanlar dahilinde daha elverişli şartlara sahip olan güneydeki Mekke, Medine, Taif gibi şehirlerde yaşayan Araplara ise “hadari” denilirdi. Bedeviler ve hadariler arasında belirgin fark vardı. Çünkü bedeviler daha çok kabile birliği, asabiyet kibri ve himaye usulüyle idare edilirken; hadariler daha çok Sasani ve Bizans sınırlarında yaşayan yarı bağımsız yönetimler kurup yaşamışlardır.¹²²

Araplarda kabile düzeni aynı zamanda siyasi yapının da portresini sunuyordu. Bu düzende başta bulunan otoriteyi “şeyh” veya “seyyid” denilen kabileler arasında seçilen biri temsil ederdi. Bu temsiliyette kabile reisinin sorumluluğu kabilesini yönetmekten çok, kabilesinin istek ve arzularını yerine getirmektir. Bu kişileri seçmek kabilelerinin seçkinlerine aittir. Bu seçme işi şeyhlerin evi manasındaki “beytu’ş-şiyah” denilen yerde seçilirdi. Erkek evlattan seçilip, reislik babadan oğula geçerdi. Aynı zamanda seçilen bu liderler “kabile meclisini” oluştururlardı.¹²³

¹¹⁸ Şakir Gözütok, *Resulullah (a.s.m.) Döneminde Eğitim ve Öğretim*, İstanbul, 2014, 21.

¹¹⁹ Adem Apak, *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, İstanbul, 2012, 23.

¹²⁰ Şemsettin Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, İstanbul, 2013, 46.

¹²¹ Ebu'l Âlâ el Mevdûdi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamberi'in Hayatı*, İstanbul, 2014, 80.

¹²² Apak, *a.g.e.*, 24.

¹²³ Gözütok, *a.g.e.*, 23.

Sosyal yapıya baktığımızda bu döneme cahiliye toplumu denilmesi önümüze ışık olacaktır. Zira İslam öncesi bu toplumda insanın değeri aşağılanıyor, seçkin bir sınıf hariç, insana karşı ne varsa o yüceltiliyordu. Toplum sınıflara ayrılmış, hürler, esirler (köleler-cariyeler) ve mevaliler olmak üzere üç sınıf oluşmuştu. Hürler asilzade sınıfını oluşturuyorken, köleler ise mal gibi alınıp satılıyor, miras yoluyla başkasına geçtiği gibi hediye de ediliyordu. Mevaliler ise kölelerden azat olmuş kişiler olup köleler gibi muamele görmüyorlarsa da hürlerle aynı haklara sahip olamıyorlardı.¹²⁴ Bu çirkef toplumda kadının hiçbir hakkı yoktu. Mal muamelesi görmekle kalmayıp türlü işlere alet edilirdi. Ahlaksızlığın boy gösterdiği cahiliye toplumunda kadını aşağılayan evlilikler mevcuttu. Örneğin kocası ölen bir kadın, büyük oğluna miras kalır, oğlu isterse bu kadını satar istiyorsa da üvey annesiyle evlenebilirdi.¹²⁵ Bataklığın yaşandığı bu karanlık dönemde çok eşlilik sıradan bir adetti.¹²⁶ Yine evliliklerle ilgili Araplarda erkek kadını eş olarak terk ettiği halde “zihar” yaparak onu yanında hapsedebiliyor muallakta bırakıyordu. Bunu yaparken kadına “sen bana annemin sırtı gibisin” derdi. Böylece kadına cinsel yolla yaklaşmak haram oluyordu. Genelde bu uygulamayı üst üste kız doğuran kadınlara yaparlardı.¹²⁷ Arap toplumunda başka bir nikah çeşidi ise bedel nikahı dedikleri iki erkeğin eşlerini değiştirmesiydi. Yine bir erkek çocuk sahibi olmak için karısını uygun gördüğü bir erkekle ilişkiye de gönderebiliyordu.¹²⁸

İslam'ın zuhurunda önce Araplar siyasi ve sosyal hayatlarını yazılı olmayıp sözlü geleneğe bağlı olarak koydukları kurallara göre yaşıyorlardı.¹²⁹

Kültür, bir toplumun tarih serüveni içerisinde kazandığı, somutlaşmış, (semboller, işaretler, adap, görgü kuralları, gelenekler, toplumsal davranışların etkileri vs.) sanatsal, manevi, tarihsel, dini ve edebi görünüm dizgesidir. Bu görünüm dizgesi o toplumun, ihtiyaçlarını, dertlerini, ruh ve fitrat cinsinin niteliğini, toplumsal özelliklerini, maddi yaşamla beraber toplumsal ve iktisadi

¹²⁴ Apak, *a.g.e.*, 138.

¹²⁵ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2011, 40.

¹²⁶ İhsan Süreyya Sırma, *Müslümanların Tarihi I*, İstanbul, 2016, 393.

¹²⁷ İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in(a.s.m.)Hayatı*, İstanbul, 2011, 144.

¹²⁸ Adem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi I*, İstanbul, 2009, 86.

¹²⁹ Gözütok, *a.g.e.*, 23

yapılarına ilişkin açıklamalar yapar.¹³⁰ Arap toplumunda kültürel anlamda sözlü kültür yaygındı. Sözlü kültürle duygu ve düşüncelerini çarpıştırıyor ve aktarabiliyorlardı. Şiir kılıçtan daha keskin olmakla beraber şairler el üstünde tutuluyordu. Öyle ki bir kabilenin şairinin olması o kabile için bir onur meselesiyken, kabilenin bir şaire sahip olmaması ise utanç sebebi olabiliyordu.¹³¹ Kültürel hayatın panayırlarla canlandığı Arap toplumunda özellikle adını şairlerin söz sanatlarıyla çarpışmasından alan “ukaz panayırları” meşhurdu. Bu panayırdaki şairler şiirleriyle çarpışır, en güzel şiirler muallakat başlığı altında toplanıp, keten bezi üzerine, altın suyuyla yazılıp Kâbe'nin duvarına asılırdı.¹³²

İslam öncesi Arabistan yarımadasının ekonomik yapısı, iklim şartlarına, kabilelerin yaşam tarzlarına bağlı olarak hayvancılık, tarım ve ticaret üzerine kuruluydu. Bedeviler hayvancılıkla, hadarîler ise tarım ve ticaretle uğraşırlardı. Bir bedevinin zenginlik ölçüsü sahip oldukları deve ve sürüleriyle bilinirdi. Bedeviler gerek deve gerek diğer küçükbaş hayvanların etinden, sütünden, yününden faydalanıp ihtiyaç fazlasını satıp zaruri ihtiyaçlarını karşılardı.¹³³ Göçebe olan bedeviler için deve vazgeçilmez bir yoldaştır. Sadece yük ve binek hayvanı olmayıp ekonomi değeri olan bir hayvandır. Başlık parası ve mehir gibi işlerde de deve kullanılırdı. Tezimizin konusu olan “Nüzûl Sıralı Sürelere Göre Şahsiyet Eğitimi”ni ele alırken çöl insanı olan bedevinin şahsiyet gelişimi üzerinde devenin nasıl bir etkisi olduğunu da inşallah irdeleyeceğiz.

Hadarî denilen yerleşik insanlar ise tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlıyorlardı. Fakat tarım yağışa bağlı olduğundan, düzenli yağış alan Yemen topraklarında daha yoğundu. Yarımada'nın kara ticaret merkezi Mekke idi. Mekke'de kutsal bir mabedin varlığı ve panayırların düzenli kurulması yoğun bir ziyaretçi sayısı çekiyordu. Ayrıca Mekke erbabı kutsal mekânın sahibi olduklarından kervanları saldırılardan emin bir şekilde gidip geliyordu. Biriktirme tutkusuyla,¹³⁴

¹³⁰Şeriati, *a.g.e.*,166.

¹³¹ Gözütok, *a.g.e.*,33.

¹³²Süleyman Uludağ, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2008, 310.

¹³³ Sarıçam, *a.g.e.*, 44.

¹³⁴Tekâsür, 102/1

yaz kış emin bir şekilde¹³⁵ kervan çıkararak Mekkeliler ticaretle servetlerine servet katıyorlardı.

İslam öncesi vahyin nüzûl ortamında farklı dinler mevcuttu. Dinlerin detayına girmeden mevcut dinlerin şahsiyet üzerindeki etkisine göz atacağız. Araplar temelde Allah inancına sahiplerdi.¹³⁶ Ancak belli aşamalar dâhilinde totemizm, animizm ve fetişizmi geçerek putperestliğe varmışlardır.¹³⁷ Genel anlamda vahyin iniş coğrafyasında putperestlik, Yahudilik, Hristiyanlık, Sabilik ve Haniflik inançları mevcuttu. Yahudilik, kapalılığından ve kendilerini üstün görmelerinden dolayı Araplar arasında çok fazla ilgi gören bir din değildi. Daha çok Medine ve Yemen çevresinde mensupları birikmiş olan Yahudiler aslen de Filistin kökenlilerdi. Kişilik yapılarında dinlerini yaymaktan çok mal biriktirmeye yönelik bir tutumları olmakla beraber; yağmacı, fitneci, hilekâr ve vefasız olarak Araplar arasında bir algıları vardı.¹³⁸ Zaten Hristiyanlıkla beraber herhangi bir yapıcı rolü kalmamıştı. Zira bu dinlerin saf hali değiştirilmiş dini heva ve heveslerine göre yeniden oluşturmuşlardı.¹³⁹

Hristiyanlık ise ancak IV. miladi asırda Suriye ve Habeşliler üzerinden Araplar arasına girmiştir.¹⁴⁰ Fazla yayılma sahası bulamayan Hristiyanlık, gerek sosyal hayatta gerek de ekonomik hayatta Yahudiler kadar etkili olamamışlardır.¹⁴¹ Kur'an-ı Kerimde de adı zikredilen Sâbiîler ise az da olsa mensupları mevcut olan bir inançtı. Az sayıdaki bu Sâbiîlere göre kainatı yaratan güç Allah'tır. Ancak Allah yıldızları var ederek onlara ta'zim edilmesini; dua, ibadet için de kible olarak kabullenmelerini emretmiştir. Her türlü hayrı ve şer'i sıhhat ve marazı kontrol eden bu yıldızlardır. Keza bu yıldızlarda bu şekilde Allah'a ibadet etmektedirler.¹⁴² Bazı alimler ise Sâbiîler için kendilerine peygamber ulaşmayanlardır, demişlerdir.¹⁴³

¹³⁵Kureyş, 106, 1-4

¹³⁶ Gözütok, *a.g.e.*,26.

¹³⁷ Günaltay, *a.g.e.*,65.

¹³⁸ Eyüp Baş, *İslam Tarihi*, Ankara, 2018, 69.

¹³⁹ Mahmut Şakir, *Hız. Ademden Bugüne İslam Tarihi*, İstanbul, 1995, 148.

¹⁴⁰ Günaltay, *a.g.e.*,91.

¹⁴¹ Gözütok, *a.g.e.*,30.

¹⁴² Erişim: [<https://dergipark.org.tr/download/article-file/192169>] Erişim Tarihi: 30 Nisan 2019

¹⁴³ İbn Kesir, *Tesir'ül-Kur'an'il-Azim*, İstanbul, 2010, 237.

Putperestliğe baktığımızda cahiliyenin röntgeni ortaya çıkıyor diyebiliriz. Araplar Hz. İsmail'in soyundandır. Ataları İbrahim'in mirası olan tevhid inancına sahip çıkıp Mekke'yi temiz tutmaları en asli görevlerindendi. Ancak buna uymayıp hak dine batıl unsurları bulaştırdılar.¹⁴⁴ Tevhid dininin tahrifata uğramasıyla hortlayan putperestlik Mekke toplumun karakteri haline gelmişti. İnsanlar istek ve arzularının yerine getirilmesi için, uzak Allah tasavvurlarından dolayı putlara tapma psikolojisi içine girmişlerdir.¹⁴⁵ Belirgin bir inançları olmayan putperestler, tabiatı yaratıcı kabul edip Allah'ı inkar eden materyalist bir anlayışın yanında Allah'a iman edenlerde mevcuttu.¹⁴⁶ Putperestlerin ahlaki özelliklerinde kibrin hat safhada olduğunu görmekteyiz.¹⁴⁷ Ancak şirkin içinde olmalarına rağmen şirk bataklığında olmadıklarını da yine ayeti kerimeden görmekteyiz. *“Sonunda onların manevraları, Rabbimiz Allah'a and olsun ki biz (O'na) ortak koşanlar değildik demelerinden başka bir şey olmayacaktır.”*¹⁴⁸ Putperestlerin zenginlik tasavvurlarında da eğer biri zengin olsa bu Allah'ın isteğidir, biri de fakir olsa bu da Allah'ın isteğidir. Haliyle fakire yardım etmek de Allah'ın muradına karşı gelmektir düşüncesinden hareketle hayra da engel olurlardı. Sadece kibir ve riyakârlıklarından paylaşımda bulunurlardı.¹⁴⁹ Nitekim putperestlerin önde gelenlerinin Hz. Muhammed'in (sav) davetine karşı çıkmaları sadece Hz. Muhammed'in geleneksel dinlerine karşı çıkmalarından değildi, onlar İslam tebliğinin gaspı yasaklamak ve zekât üzerinde özellikle durmaktan dolayı da karşı çıkmışlardır. Çünkü sosyal adalet ilkesinin vurgulanması gücü elinde bulunduran bu güruhu tedirgin etmiştir.¹⁵⁰ Haniflik inancına baktığımızda ise Kur'an'da birçok ayette geçmektedir. Geçtiği tüm ayetlerin mahiyeti tevhit ya da muvahhit anlamı taşıyor.¹⁵¹ Vahyin indiği ortamda çok az sayıda Hanif vardı. Bunların kolektif bir yapıları yoktu. Zahit bir hayatı münferit olarak yaşamaya çalışıyorlardı.¹⁵² Puta tapmayı batıl olarak görüp, atalarının dinlerinden uzak yaşıyorlardı. Allah'ın birliğine, ahirete iman edip kouşma ve

¹⁴⁴ Ramazan el-Bûtî, *Fıkhu's- Siyre*, İstanbul, 2012, 50.

¹⁴⁵ Celaleddin Vatandaş, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti*, İstanbul, 2009, 293.

¹⁴⁶ Apak, *a.g.e.*, 98.

¹⁴⁷ Şuara, 26/136.

¹⁴⁸ En'am, 6/23.

¹⁴⁹ Mehmet Mahfuz Söylemez, *Cahiliye Arapların Ahiret İnancı*, Ankara, 2016, 150.

¹⁵⁰ Fazlur, Rahman, *İslam*, Ankara, 2009, 58.

¹⁵¹ Derveze, *a.g.e.*, 431.

¹⁵² Baş, *a.g.e.*, 76.

ŕiirlerinde bu konuları iŕliyorlardı. Ahlaki zellikleri arasında puta tapmaz, putlar adına kesilen hayvanları yemez ve kız çocukların gömülmesini hoŕ karŕılamazlardı.

2.2 KUR'AN-I KERİM'E GÖRE ŞAHSİYET TİPOLOJİLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Rabbimiz, insanlığın atası olan Hz. Âdem'den itibaren bir şahsiyet belirlemiştir. Bu şahsiyet öncü şahsiyet iyiliğin yeryüzündeki temsilcisi olan “Müslüman şahsiyettir.” Hakikatin yolundan gidip batıldan yüz çevirendir. Sadece kendisi için nefes almayıp başka insanlara faydalı olandır.¹⁵³ Kur'an-ı Kerim ve önceki vahiyler, nasıl bir şahsiyet olmamızın yanında; nasıl bir şahsiyet olmamamızı da detaylı bir şekilde açıklamıştır.¹⁵⁴

2.2.1 Mü'min Şahsiyet ve Özellikleri

Sözlükte “güvende olmak, korkusuz olmak” anlamına gelen emn (emân, emânet) kökünün “if'âl” kalıbından türeyen mü'min kelimesi “inanıp tasdik eden; başkalarının güvenli olmasını sağlayan, vaadine güvenilen” mânalarına gelir.¹⁵⁵ Terim olarak ise; dinimizde inanılması gereken tüm esaslara kalbiyle iman edip ve inandığı bu esasları diliyle ikrar eden kişiye mü'min denir.¹⁵⁶ Mü'min, Kur'an-ı Kerim'de hem Allah için kullanılan bir esma-i hüсна¹⁵⁷ hem de insanların sıfatları olarak kullanılan bir kelimedir.¹⁵⁸

Mü'min Allah için kullanıldığında güvenin kaynağı, imanın kaynağı anlamlarına gelmektedir. Zira gerçek iman ve güvenin yegane kaynağı el-Mü'min olan Allah'tır. Kendi esmasını mü'min kulların bir özelliği olarak veren yüce Rabbimizin insana olan bu ikramı büyük bir değer göstergesidir. Bu değerle birlikte, insanın sorumluluk bilincini kuşanmasını şart koşan bir ayrıcalıktır. Güvenin kaynağı olan Allah, kullarından da kendisine güvenilmesini, yeryüzü âlemini inşa etmekle görevli insanın da âleme güven vermesini istemektedir. Zira bundan ötürü

¹⁵³ Buhârî, Mağâzî, 35.

¹⁵⁴ Bayraktar Bayraklı, *Kur'an'a Göre Müslüman Şahsiyeti*, İstanbul, 2017, 9.

¹⁵⁵ Bekir Topaloğlu, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 557.

¹⁵⁶ İlyas Çelebi ve bşk., *İslam İlmihali*, İstanbul, 2010, 81.

¹⁵⁷ Haşr, 23.

¹⁵⁸ Âl-i İmran, 3/110. Bakara, 2/3. Furkan, 25/7. Meâric, 70/33. Maide, 5/83. Enfal, 8/2. Tevbe, 9/75. Râ'd, 13/21. Hac, 22/35. Mü'minun, 23/1-9.

Kur'an-ı Kerim'de 230 civarında ayeti kerime mü'min ve mü'minlerden bahsetmekte olup, iman ve iman edenlerle ilgili ayetleri de eklediğimizde 760'a yakın ayet silsilesi görmekteyiz.¹⁵⁹ Bu kadar üzerinde durulmasının birçok sebebi olmakla birlikte, insanın insana ve âleme cennet kılınma sebebi bize daha yakın gelmektedir. Çünkü ayetlere baktığımızda hep inşa formuyla geldiğini görmekteyiz. Örneğin mü'minlerin özellikleri arasında sürekli ahirete iman ve Rablerine dönüşe vurgu vardır. Bundan hareketle ey insan, cennetini yeryüzünde oluştur Rabbine öyle gel vurgusu da okunabilir.

Mü'min kişi beşeriyetten insanlığa adım atmış erdemli kişidir. Mü'min şahsiyetin ön şartı insani bir kimlik kazanmaktır. Bu bağlamda insanlığa gönderilen peygamberler örnek şahsiyetlerdir. Peygamberlerin vahiy öncesi hayatlarına baktığımızda da toplumda değeri olan, örnek şahsiyetlerdir. Örneğin Hz. Salih davete başladığında karşı çıkanlar Hz. Salih'e bundan önce sen bizim içimizde ümit beslenen biriydin diyerek karşılık vermişlerdir.¹⁶⁰ Mü'min şahsiyet rol model olarak kendisine rehber edineceği kişi peygamberlerdir. Kur'an-ı Kerim'de anlatılan peygamber kıssaları da bizlere bu örnekliği vermektedir. Tıpkı Allah'ın koymuş olduğu sınırları ihlal edenlerin peygamberler gibi hatalarında, ısrar etmeyip hemen tevbe etmeleri gibi.¹⁶¹ Peygamber Efendimiz (as) "Allah'a yemin ederim ki, ben günde yetmiş defadan fazla tövbe ve istiğfarda bulunurum."¹⁶² diyerek bir mü'minde bulunması gereken vasfı bize bildirmiştir.

Yüce dinimiz kusursuz bir rol model olarak Allah Resulünü (s.a.v.) işaret etmektedir. "İçinizden Allah'ın lutfuna ve âhret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah'ta güzel bir örneklik vardır."¹⁶³ ayeti bunun delilidir.

Kur'an-ı Kerim'de, mü'minler özelliklerini veren ayetlere baktığımızda ise muhteşem bir şahsiyet eğitimini görmekteyiz. İnanç dünyasından ahlaki ödevlerine, ilim ve tahsil hayatından sosyal çevre ilişkisine, ticaret hayatından hukuki işlere,

¹⁵⁹ Beşir İslamoğlu, *Kur'an'da Mü'minlerin Özellikleri*, İstanbul, 1987, 7.

¹⁶⁰ Hud, 11/62.

¹⁶¹ Enbiya, 21/87. A'raf, 7/123,143,151. Bakara, 2/128.

¹⁶² Buhari, Deavât, 3.

¹⁶³ Ahzab, 33/21.

görgü kurallarından cansız varlıklara, kendi dindaşlarından gayri müslimlere kadar nasıl bir şahsiyet olmanın yanı sıra; nasıl bir şahsiyet olmamayı da detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Elbette Kur'an-ı Kerim'de mü'minlerin özellikleri başlı başına müstakil bir konu olacak kadar geniştir. Biz şahsiyetin inşasından hareketle seçtiğimiz ayetler üzerinden hareket edeceğiz. Sözelimi mü'min şahsiyetin özelliklerini Kur'an-i perspektiften birkaç ayetle açıklayalım. Allah'a iman mü'minlerin en büyük özelliğidir. Çünkü hayatın kaynağı biricik olan Rabbimizdir. O, var etmeyi murad etmeseydi var olmazdık. Bizi var ettikten sonra akıl, irade ve vicdanla donatarak yeryüzüne halife kıldı. Sevgiyi, merhameti, duyguyu bizlere bahsetti. Bir başımıza bırakmayarak merhametle bizlere muamele etti. Bundan ötürü mü'minlerin ilk vasfı Allah'a saf, duru bir şekilde iman etmektir.¹⁶⁴

Mü'minler, gayba kesin keskin inanırlar.¹⁶⁵ Ahiret, melekler, şeytan, cin, cennet, cehennem gibi gayb konusu olan bunlara inanırlar. Hayatın ikamesinde bu bilinçle yaşarlar. Ahirete iman, yüce Rabbimizin kendisine imandan sonra en çok üzerinde durduğu konulardan biridir. Çünkü ahirete imanın, şahsiyetin oluşumunda büyük bir etkisi vardır. Ahirete iman eden bir insan, hesap vereceğinin bilinciyle hareket ederek canlı cansız varlıklara iyi muamelede bulunur. Yaptığı her şeyi karşılığını göreceğini bilir. Haliyle ahirete iman eden bir insan, iyi insan olmanın savaşı içinde olacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de mü'minlerin özelliklerini pek çok ayet sıralamaktadır. Biz berceste diyebileceğimiz mü'min şahsiyeti inşa eden ayetlerden birkaçını vererek diğer tipolojilere bakacağız. Hayatın zorlu yokuşunda, olayların karmaşıklığı içerisinde musibetlerle karşılaşır insan. Her insanın tepkisi farklı olmakla beraber Yüce Rabbimiz mü'min şahsiyetin bu musibetlere sabırlı bir karaktere sahip olması gerektiğini bize bildirir.¹⁶⁶ Yine mü'min şahsiyet, hayatın her alanında kime karşı olursa olsun hakkı ayırt etmeksizin doğru bir şekilde şahitlik eden kimsedir.¹⁶⁷ İhtiyaç sahiplerine herhangi bir çıkar gözetmeksizin Allah'ın kendisine bahsettiği nimetlerden infak edendir.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Bakara, 2/186. Al-i İmran, 3/110. Mide, 5/83. Hucurât, 49/15. Nür, 24/51.

¹⁶⁵ Bakara, 2/3,4. Al-i İmran, 3/14. Lokman, 31/4.

¹⁶⁶ Bakara, 2/156. Âl-i İmran, 3/16,17. Hac, 22/35. Ankebût, 29/59.

¹⁶⁷ Me'ariç, 70/33. Furkan, 25/72

¹⁶⁸ Bakara, 2/274. Âl-i İmran, 3/16,17. Ra'd, 13/22

Mü'min şahsiyet, iyiliği emreden, kötülükten de alıkoyan kişidir.¹⁶⁹ Çünkü mü'min sadece kendi cennetinin peşinde değil; başkasına da cennet olmanın yanında onu cehennemden de uzaklaştırandır. Bunun en güzel örneği sevgili peygamberimizin örnekliğidir. Enes b. Malik'ten (ra) rivayetle bir gün Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurdu: ""Din kardeşin zalim de olsa mazlum da olsa ona yardım et." Orda bulunanlardan biri ey Allah'ın Resulü zalim kardeşimize nasıl yardım edelim deyince, merhametin yeryüzünde yürüyen hakikati efendimiz şöyle dedi: "Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz ki bu ona yardım etmektir" buyurdu.¹⁷⁰ İşte mü'minin hayat örnekliği, şahsiyeti böyledir. Öyle bir şahsiyet ki gecenin abidi, gündüzün mücahididir. Zira Kur'an-ı Kerim bize mü'min şahsiyeti haber verirken geceleri az uyuduğunu, seherlerde de bağışlanma dilediğinden bahseder.¹⁷¹ Faydasız ve boş şeylerden yüz çeviren, hayatını anlamlı kılmaya gayret eden bu şahsiyet¹⁷² hatalarında da ısrarlı olmayıp pişmanlık duyar ve sürekli tevbeye yönelir.¹⁷³ Tevbeye yönelirken de sadece günahını bırakmaz aynı zamanda tevbenin çift kutuplu olduğu bilinciyle iyiye de yönelir. İyiye yönelen kulun yüreği genişler. Zira iyilik yapmak yüreği Allah'ın yardımıyla genişletir. Genişleyen yüreğin yanında, Allah'ın adı anıldığı zaman mü'min şahsiyetlerin kalpleri titrer. O'nun ayetleri okunduğundaysa imanları kat be kat güçlenip Rablerine güvenir.¹⁷⁴ Zira mü'min hayatını Allah'la anlamlandırılan kişidir. Anlamsız olan her şeyden yüz çevirip namazı istikamet üzere dosdoğru kılarlar ve onda devamlı olurlar.¹⁷⁵

Kur'an-ı Kerim'in çizdiği mü'min şahsiyet, taassupkar olmayıp, tefekkür halindedir. Hayattan anlamlar çıkarması gerektiği bilinciyle, ayaktayken, otururken ve yatar haldeyken Allah'ı anıp yerin ve göğün yaratılışı hakkında derin bir düşünceye dalarlar. Emek odaklı olup, Rabbimizin bütün bunları amaçsız yaratmadığına şahitlik ederler.¹⁷⁶ Cahillerle muhatap olmayıp, yeryüzünde vakarlı ve

¹⁶⁹ Âl-i İmran, 3/104,110,114. Tevbe, 9/71. Hac, 22/41. A'raf, 7/99.

¹⁷⁰ Buhari, Mezalim, 4.

¹⁷¹ Zâriyât, 51/17,18.

¹⁷² Furkan, 25/72.

¹⁷³ Âl-i İmran, 3/135. Zâriyât, 51/18.

¹⁷⁴ Enfâl, 8/2.

¹⁷⁵ Tevbe, 9/71. Ra'd, 13/22. Hac, 22/35. Mü'minun, 23/2,9.

¹⁷⁶ Âl-i İmran, 3/191.

tevazu ile yürürler.¹⁷⁷ Çünkü mü'min şahsiyet bilir ki ne boyca dağlara erişebilir ne de yeri yarabilir.¹⁷⁸ Dengeli bir hayatın timsali olan mü'minler, hayatın her alanına mühür vuran şahsiyettir. İktisadi hayatta da ne savurup israf içinde olurlar ne de ellerini sıkı tutarak cimrilik ederler.¹⁷⁹ Şurâ ile hareket eden mü'minler, Rablerine güven içinde olup, toplumsal felaketin sebebi olan büyük günah ve hayâsızlıklardan yüz çevirirler. Öfke ile hareket etmeyip aklı örtmezler. Affedici bir kalbe sahip olup, kötülükleri ayırt etmeksizin topyekûn bir mücadele içinde olurlar.¹⁸⁰

Mü'min şahsiyet, hakikate teslim olan kişidir. Kendi nefsinin ilah edinmeyip¹⁸¹ el-Hak olan Allah'ın kanunlarıyla hareket eder. Hakikati duyduğunda vurdumduymaz olmayıp teslim olur.¹⁸² Mahremiyetin ahlakiliğini her hücresinde yaşayıp, emanete sadakat gösterir, verdiği sözü tutar ve doğru şahitler olurlar.¹⁸³ Kur'an-ı Kerim'den hareketle şahsiyet inşasında mü'minlerin özellikleriyle ilgili konumuza dahil ettiğimiz bu berceste ayetleri yeterli görerek, şimdi ikinci tipoloji olan kafirlerin özelliklerine bakalım.

2.2.2Kâfir Şahsiyet ve Özellikleri

Sözlükte “bir şeyi örtmek, gizlemek, perdelemek, uzak durup nimete nankörlük etmek” anlamlarındaki “k-f-r” kökünden türemiştir. Kâfir bu manasıyla, toprağı sürüp tohumu gizlediği için çiftçiye “küffar” denilmiştir. Yine ışığı örttüğü için geceye, kılıcı sakladığı için kınına, tohumu sarıp gizlediği için toprağa, “kâfir”, kalça etine “kâfire”, meyvenin tomurcuk haline “kâfur” ve birtakım ibadetlerin ve tevbenin günahları örttüğü içinde bunlara “kefare” denilmiştir.¹⁸⁴

¹⁷⁷ Furkan, 25/63.

¹⁷⁸ İsra, 17/37.

¹⁷⁹ Furkan, 25/67.

¹⁸⁰ Şûa, 42/36-39.

¹⁸¹ Furkan, 25/43.

¹⁸² Furkan, 25/73.

¹⁸³ Me'ariç, 70/29,32,33.

¹⁸⁴ Fikret Karaman ve bşk., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, İstanbul, 2009, 314.

Dinî bir ıstılah terimi olarak ise kâfir; dinin aslından olan bir şeyi inkar eden ya da gizleyen manasına gelmektedir.¹⁸⁵ Bu eylem işine de küfür denilir. Gerçekte küfür, nankörlüğün uyyuka çıkmış halidir. Zira Kur'an-ı Kerim küfrü, nankörlük olarak kullanmıştır.¹⁸⁶ Küfür, hakkı gizlemek olduğu gibi, unutmak ve asli değerlerden de bir kopuştur. Vahyin ışığında kâfir tipolojinin özelliklerine baktığımızda, imanın onlar için bir kaygı olmadığını görüyoruz. Onlar açısından iman edip etmemek pek de önemli değildir.¹⁸⁷ Dostları ve emir aldıkları otoriteleri şeytanlar ve tağutlardır.¹⁸⁸ Hakikatin yeryüzündeki muhteşem şahsiyetleri olan peygamberleri ve bu peygamberlerin insanlığa gök sofrasından getirdiği vahyi inkar ederler.¹⁸⁹ Bununla da yetinmeyen kâfir tipoloji kâinata rahmet olan Allah'ın nurunu söndürmek isterler.¹⁹⁰ Mü'minlerin en büyük özelliklerinden birini ahirete iman olarak açıklamıştık. Kâfirlerin de en büyük özelliklerinden biri, bunun zıddı olarak yeniden dirilmeyi ve ahireti inkâr ettiklerini görmekteyiz.¹⁹¹

Kâfirlerin tipolojilerine baktığımızda Kur'an-ı Kerim, onların kalplerinin aynı olduğunu haber vermektedir.¹⁹² Mallarını, insanları hakikat yolundan alıkoymak ve Rablerine asi olmak için kullanan kâfirlerin bunda başarılı olmayıp, yüreklerine acı düşeceğini haber veren Rabbimiz en sonunda mağlup olacaklarını ayet-i celilede bize bildirmektedir.¹⁹³ Kâfir tipolojinin, mallarını Allah yolunda harcamayıp, nankörlükle nimetin şükründen, uzak bir yaşam sürdüklerini görmekteyiz.¹⁹⁴

Mü'minlerin yanlarında Allah'ın adı anıldığında kalplerinin ürperti içine girip, ayetlerini işittiklerinde ise imanlarının kat be kat arttığını bize haber veren vahiy; kâfir tipolojinin ise Allah'ın ayetleri karşısında inkarlarının arttığını ve dünyalıklarla övündüğünü haber vermektedir.¹⁹⁵ Zira kâfirler, dünya hayatını, ahiret

¹⁸⁵ Abdulcelil Candan, *Bid'at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010, 474.

¹⁸⁶ İbrahim, 14/7.

¹⁸⁷ Bakara, 2/6.

¹⁸⁸ Bakara, 2257. A'râf, 7/27.

¹⁸⁹ Yunus, 10/2. En'âm, 6/7.

¹⁹⁰ Tevbe, 9/32.

¹⁹¹ A'râf, 7/45. En'âm, 6/29.

¹⁹² Bakara, 2/118.

¹⁹³ Enfal, 836.

¹⁹⁴ Yâsin, 36/47. Müddesir, 74/42-45.

¹⁹⁵ Tevbe, 9/125. Sebe', 34/34.

yurdunun üstünde tutarlar ve hak-batıl mücadelesinde batılın askerleridirler.¹⁹⁶ Yaratılmışların en kötüsü olarak lanse edilen kâfirlerin,¹⁹⁷ zanla hareket edip¹⁹⁸ kurtuluşa eremezler.¹⁹⁹ Gerçekleri ancak hakikat penceresinden bakanlar görür. Oysa kâfir tipoloji, hayatın iç yüzünden bakıp hakikate teslim olacağına, hayatın dış yüzüne bakıp pisliklerinde yaşayıp giderler.²⁰⁰ Yüce Rabbimizin vermiş olduğu nimetlerden de sadece dünya hayatında faydalanırlar.²⁰¹ Çünkü onların yaptığı iyi işler, inkârlarından ötürü boşa gitmiştir.²⁰² Ahirete “keşke Müslüman olsaydık” demeleri de onlara bir fayda sağlamayacaktır.²⁰³ Üstüne üstlük Allah ve melekleri de kâfirler güruhuna lanet ederler.²⁰⁴

Kâfir, küfrünün bataklığında haddini aşır, vefasızlık eden kişidir. İmana yüreğini kapatıp, inkârıyla hemhal olandır. Hakikate kayıtsızlık buhranında yüzen, ancak bunun farkında olmayan kâfir, imanın lezzetinden nasiplenmeyen, nefretin kucagındaki kişidir. Zira mü'min seven; kâfir ise nefret edendir.

2.2.3 Münafık Şahsiyet ve Özellikleri

Sözlük anlamında, tarla faresinin yaptığı yuvaya geçen, kendi özünden kendini koparıp farklı görünen anlamına gelen nifak mastarından türemiş olan münafık; inanmadığı halde kendisini inanıyormuş gibi gösteren kişi demektir. Tarla faresi benzetmesinden hareketle, herhangi bir tehlike anında kaçmak için yuvasına girişi ve çıkışı hazırlamasından dolayı münafığa da “ dinin bir kapısından girip öbür kapısından çıkan ikiyüzlü kimse denilmiştir.²⁰⁵ İslam ümmeti için, en tehlikeli ve sinsî tipolojisi olarak karşımıza çıkan münafık tip, varlıksal ve inançsal yönü birbirinden ayrı olan kişidir.²⁰⁶ Münâfık, kâfirden daha tehlikelidir. Zira benzetme yaparsak kâfir, pirincin içindeki siyah taşsa; münafık, beyaz taştır. Pirincin içindeki

¹⁹⁶ İbrahim, 14/3. Kehf, 18/56.

¹⁹⁷ Beyyine, 98/6.

¹⁹⁸ Yunus, 10/36.

¹⁹⁹ Kasas, 28/82.

²⁰⁰ Rûm, 30/7.

²⁰¹ Hicr, 15/3.

²⁰² Bakara, 2/217.

²⁰³ Hicr, 15/2.

²⁰⁴ Bakara, 2/161.

²⁰⁵ Hülya Alper, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 565.

²⁰⁶ Şeriati, a.g.e., 188.

tehlikeli taş ise elbette beyaz taştır. Bu tipoloji kendini sakladığı için dine vereceği zararı da kestirmek oldukça güçtür. Zira düşmanlıkları açık değildir.²⁰⁷Münâfık, hakikatin yanında olduğu halde ona teslim olmayıp, kalbinde batıl isteklerle sorumluluktan kaçan ve bu kaçma işinde hiçbir değer gözetmeyen kişidir.

Kur'an-ı Kerim, özellikle mü'minleri münâfıklar konusunda uyarıp dikkatli olmaya davet eder. Kur'an penceresinden münâfık tipolojiye baktığımızda kalplerinde hastalık olduğunu görüyoruz. İkiyüzlü olmalarından dolayı da Allah onların bu hastalıklarını artırmıştır.²⁰⁸ Zira bunlar mü'minlerle alay ederler. Onların yanındayken sizinle bizde iman ediyoruz derler ancak şeytanlarıyla baş başa kaldıklarındaysa biz onlarla alay ediyoruz diyerek²⁰⁹ gerçek yüzlerini ortaya sererler. Allah'a ve peygamberlerine en çok iman ettiğini iddia edip gerçekteyse Allah'a ve peygamberlerine iman etmezler.²¹⁰ Onların derdi Allah'ı ve mü'minleri aldatmaktan başka bir şey değildir. Bununla beraber namaza kalkıp gösteriş yaparlar. Ancak namaza kalktıklarında da tembel davranıp üşengeçlik gösterirler. Allah'ı da pek az anarlar.²¹¹ Tüm bunları yapan münâfık tipoloji, kalpten inanmadıkları halde inandık diyerek vaveylalar koparırlar.²¹² Bu çirkin yüzlerinden dolayı onların ahirette bir nasibi yoktur. Aksine elem dolu bir azap vardır.²¹³ Allah da onlara lanet etmiştir ve özüne ihanetinden dolayı dünya hayatında da amelleri boşa gitmiş ziyan içinde olacaklardır.²¹⁴

Münâfık tipolojinin en belirgin özelliklerinden biri de güzel kalıplı oldukları ve ağızlarıyla güzel laf yaptıklarıdır. Her kuvvetli sesi kendi aleyhlerine sanıp, hakikaten yüz çevirirler.²¹⁵ Şeytanın durumunda olan münâfıkları,²¹⁶ Allah doğru yola iletmez ve bağışlamaz.²¹⁷ Münâfık tipoloji bozguncu ve ortalığı karıştırıcı bir karaktere sahiptir.²¹⁸ Aynı zamanda kuruntuyla hareket ederek sürekli zanda

²⁰⁷ Süleyman Kösmene, *Dört Mezhebin İslam İlmihali*, İstanbul, 2012, 53.

²⁰⁸ Bakara, 2/10.

²⁰⁹ Bakara, 2/14.

²¹⁰ Nisa, 4/61.

²¹¹ Nisa, 4/142.

²¹² Maide, 5/41.

²¹³ Nisa, 4/138.

²¹⁴ Tevbe, 9/68,69.

²¹⁵ Münâfıkûn, 3/4.

²¹⁶ Haşr, 59/16.

²¹⁷ Münâfıkûn, 63/6.

²¹⁸ Ahzab, 33/60.

bulunurlar.²¹⁹ Büyüklük taslamak ve insanların gururlarını incitmek, onları kırmak tipik özelliklerindedir.²²⁰ Münâfik tipolojinin en güzel örneğini şu hadisi şeriften hareketle daha iyi anlıyoruz. Allah Resulü şöyle buyurdu: "Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vadettiğinde vaadinden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete hıyanet eder."²²¹

2.2.4 Müşrik Şahsiyet ve Özellikleri

Bir şeye ortak olmak manasındaki şirk kökünden türeyen müşrik, sözlükte ortak koşan anlamına gelmektedir.²²² Dini bir terim olarak ise; Allah'ın zatına, sıfatlarına ve fiillerine ortak bulmak demektir.²²³ Müşrik, şirk koşan kişidir. Şirk ise tevhidin zıddı olup en büyük zulümdür. Kur'an-ı Kerim, tüm günahların affolunabileceğini bildirirken şirk koşan müşriki bunun dışında tutmaktadır. Bu kadar büyük bir gazaba sebebiyet veren şirk mensuplarının tipolojilerine baktığımızda Allah'ı gereği gibi tanımadıklarını ve cehalet içinde olduklarını görmekteyiz.²²⁴ Bu cahilliklerindedir ki eylemlerinde, inançlarında hiçbir delile ihtiyaç duymaksızın atalarının yolunu körü körüne taklit ederler.²²⁵

Müşrik karakterin özelliklerinden biri de neyi nasıl yapacaklarını bilmeyen şaşkın kimseler olmasıdır.²²⁶ Bu kimseler Allah'ı birleyip teslim olmak yerine âlimlerini ve din büyüklerini Rab olarak benimserler.²²⁷ Çarpık bir Allah tasavvuruna sahip olmakla kalmayıp, inandıkları ilahlarının insanları çarpacağına inanırlar. Allah'ın peşi sıra dostlar edinerek O'ndan başkasına dua edip yakınlık gösterirler.²²⁸ İmana davet edildiklerindeyse inkâr ederler, ancak ortak koşulunca iman ederler. Çünkü onların kalplerinde korku vardır.²²⁹

²¹⁹ Fetih, 48/6.

²²⁰ Münâfikûn, 63/5.

²²¹ Tirmîzî, İman, 14

²²² Fikret Karaman ve bşk., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, İstanbul, 2009, 443.

²²³ Candan, *a.g.e.*, 654.

²²⁴ Zümer, 39/67.

²²⁵ Yunus, 10/36. Âl-i İmran, 31/51. Fatır, 35/40. Saffat, 37/69-71. Bakara, 2/170. Ahzab, 33/64-68. Yusuf, 12/40.

²²⁶ Hac, 22/21. Râ'd, 13/33.

²²⁷ Tevbe, 9/31.

²²⁸ Hüd, 11/54. Nisa, 4/36. Yusuf, 12/40. Maide, 5/76. Ahkâf, 46/5. Cin, 72/18,20. Yunus, 10/106.

²²⁹ Mü'min, 40/12. Âl-i İmran, 3/151.

Müşrik her zaman açıktan şirk koşmaz. Bazen kronik bir şekilde tevhitte karıştırarak şirk koşar. Tevhit giysisini giyerek yapılan bu şirkle mücadele oldukça zordur.²³⁰ Çünkü bunlar Allah'a iman ettiklerini her fırsatta dile getirirler. Allah'a ortak koştuklarını ise inkâr ederek Allah dışında dost edindiklerini ise kendilerini Allah'a yakınlaştıran araçlar olarak lanse ederler.²³¹ Müşrik tipoloji, Allah'tan başkasının gaybı bileceğini iddia ederek; kurtarıcı ve şefaatçi edinen bir tasavvura sahiptirler.²³² Allah'ın göndermiş olduğu dine ilave ekleyenleri ortak kabul ederek, açık dini ve hak delilleri hoş karşılamazlar.²³³ Bununla da yetinmeyip dinlerini parça parça ederek, yanlarındaki ile öğünürler.²³⁴ Mü'minlere karşı şedid olan müşrikler, onları üzme için her yolu deneyerek üzücü sözlerle rahatsız ederler.²³⁵ Sevginin zehirlenmiş halini yaşayan müşrikler, Allah'a ortak koştuklarını Allah'ı sever gibi severler.²³⁶ Bundan dolayı tüm benlikleriyle sadece Allah'a yönelmeyi başaramazlar.²³⁷

2.2.5 Fasık Şahsiyet ve Özellikleri

Birçok tanımı yapılmakla birlikte genel kabullerden hareketle fasık; hak yoldan ayrılıp Allah'ın buyurduğu emirlere itaat etmeyip asi olan mü'min ya da kâfir olarak tanımlanır.²³⁸ Bu minvalden hareketle, Her kâfir fasıktır, ancak her fasık kâfir değildir. Yine asi mü'min fasık olsa da kâfir değildir.²³⁹ Fasık, daha basit ifadeyle Müslüman olduğu halde, küfrün sınırlarına yaklaşmış kişi demektir. Örneğin içki içen birine kâfir demiyoruz ancak fasık diyoruz. Çünkü kâfir olmadığı halde kâfirlerin yaptığı eyleme yakın bir eylem yapıyor.²⁴⁰ Fasık tipolojisi üç mertebede şöyle ele alabiliriz. Birincisi günah olduğunu bildiği halde ve çirkinliğini de kabul ettiği halde açıkça işlemek, ikincisi günahın üzerine düşmek, üçüncüsü ise amelini

²³⁰ Mehmet Hayri Kırbasoğlu, *Ahîr Zaman İlmihali*, Ankara, 2011, 53.

²³¹ Zümer, 39/3.

²³² Kehf, 18/26. En'am, 6/94.

²³³ Şura, 42/21. Tevbe, 9/33. Saff, 61/9.

²³⁴ Mü'minun, 23/53.

²³⁵ Maide, 5/82. Âl-i İmran, 3/186.

²³⁶ Bakara, 2/165.

²³⁷ Fussilet, 41/6.

²³⁸ Yusuf Şevki Yavuz, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2008, 202.

²³⁹ Fikret Karaman ve bşk., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, İstanbul, 2009, 155.

²⁴⁰ Erişim: [<https://www.youtube.com/watch?v=7PET9vVrGu4>], Erişim Tarihi: 13.06.2019.

çirkin görmeyip fiili işlemek. Elmalılı bu üç kategori içerisindekinin üçüncüsünü küfür olarak sayar.²⁴¹Fasık kimse, bir günahı sürekli işlemeyi karakter haline getirmiş kişidir.²⁴²

Kur'an-ı Kerim'in bize tanıttığı bu tipolojilerden hareketle şahsiyetin oluşumunda ayetleri bilmenin ne denli önemli olduğunu görmekteyiz. Şahsiyetini vahiyle inşa eden biri ancak cenneti hak edebilir. Onun ötesi aydınlığı terk edip karanlığın buhranına düşmekten başka bir şey değildir.

²⁴¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dinî Kur'an Dili*, İstanbul, 2002, 246.

²⁴²Erişim: [<https://www.fetvameclisi.com/fetva-fasiklik-alametleri-30728.html>], Erişim Tarihi: 13.06.2019.

3. NÜZÛL SIRALI SÛRELERE GÖRE ŞAHSİYET EĞİTİMİ

(İLK BEŞ SÛRE)

İnsanı merkeze alan vahiy, ilahi bir eğitim hamlesidir. Muhataplarının şahsiyetini peyder pey eğiten vahiy, bunu bazen verdiği örnek şahsiyetlerin hayatları üzerinden yaptı, bazen de bir meselle gerçekleştirdi. Ama her ayetinde örnek prototip olacak bir şahsiyetin amacını güttü. Hayatın nesnesi olmaya kayan insanı, sürekli özne kılmaya çalışan vahiy, insana dosdoğru yolda yürümenin yöntemlerini gösterdi.²⁴³ Bunu gerçekleştirirken bir anda yapmayı, muhatabını adım adım eğitti. Allah'ın bahsettiği en büyük nimetlerden biri olan fitratını bozmaya meyleden insana, ayetler şifa olarak indi. Kendi özünü, şahsiyetini kaybetmeye meyilli olan insana, vahiy her ayetinde şahsiyetini inşa etmenin şuurunu verdi. Hayat yolculuğundaki yolcuyla en iyi onu hayata var eden ve yolu yaratan bilebilir. Bu da sürekli bir yaratma halindeki,²⁴⁴ el-Hayy olan Allah'tır. İşte kulunu inşa edecek parametreleri vermekte O'nun hakkıydı. Rabbimiz bunu ayetleri üzerinden insanlığı muhatap alarak ikramda bulundu. Bu ikramda ayetler şahsiyet inşasında bir ışık oldu. Nitekim saadet asrının güzide insanları da bu şekil ortaya çıktı.

Merhametli ve bağışlayıcı²⁴⁵ olan Yüce Rabbimiz, insanı sorumsuz ve başıboş bırakmamış,²⁴⁶ hayatın anlamlı yaşanması için gönderdiği peygamberlere vahiy vermiş ve insanlığa dünya ve ahirete huzurun anahtarını armağan etmiştir. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerimi; emin kıldığı güçlü ve itibarlı olan bir elçiyle, hakikatin yeryüzündeki timsali olan, insanlığa rehber ve kutlu peygamber Hz. Muhammed (sav) aracılığıyla, mübin kılınmış bir şekilde insanlığa göndermiştir.

İnsanlığı içinde bulunduğu buhranlardan, karanlıklardan çıkararak Kur'an, şahsiyetli bir insan yetiştirme gayesiyle onu iyiye ve aydınlığa taşımanın gayesi içindedir. Bunun canlı örneğini Allah Resulü (sav) yaptığı her eylemde görmekteyiz. O, bir ayetin şahsiyeti nasıl eğittiğini yaşamış ve gerçek anlamda bir şahsiyet

²⁴³ İsra, 17/9.

²⁴⁴ Rahmân, 55/29.

²⁴⁵ Teğabün, 64/14.

²⁴⁶ Kıyâmet, 75/36.

oluşturma modelini göstermiştir.²⁴⁷ Bunu gerçekleştirirken Kur'an'ın ilk indiği ayetlerden hareket ederek, ilk beş surenin şahsiyet eğitimindeki rolünü irdeleyeceğiz.

3.1 ALAK SÛRESİ

3.1.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler

Hira arayış demektir. Hakikati, anlamı, doğruyu, iyiyi bulmanın arayışı. Bu durumlara zıt haller bulunmalı ki bu arayış gerçekleşebilsin. İşte bunun sancısıyla Mekke'nin yozlaşmış halinden uzaklaşmak için Hz. Peygamber sürekli Hira denilen mağaraya gider orda tefekkür ederdi. Zira Mekke vadisinde haksızlıklar almış başını gidiyordu. Korkunç zulümler, hukuksuzluklar işleniyor, fütursuzca güçlü olanlar bir değer gözetmeden güçsüzü eziyordu. Yetim ve yoksulların kan ağladığı, kadının itibarının olmadığı, kız çocukların diri diri toprağa gömüldüğü, kölelik ve tefeciliğin ayyuka çıktığı bu ortamda yüreğinde yaşadığı sancıyla Hira'ya çekilen Abdullah oğlu Muhammed'e yüreğinin inşirahı olacak, karanlıkları aydınlığa çıkaracak olan vahyin ilk ayetleri iniyordu. Bu vahiy Kur'an-ı Kerim'in ilk inen ayetleridir. İnen bu ayetler ilk vahiy olduğu için ilk sûre kabul edilir.²⁴⁸ Vahyin inişiyile insanlık tarihinde görmediği bir değişimle karşı karşıya kalacaktır. Zira Kur'an vahyi insanlık tarihini yeniden yazmıştır. Bunu yazarken müphem kalmayıp, mübin olmuştur.²⁴⁹ İnsanlığın tüm değerlerini kuşatacak ve geliştirecek bir tarzda, yeryüzüne mühür vuracaktır.²⁵⁰

Konu itibariyle, şahsiyet eğitiminin muhteşem parametrelerini içeren Alâk sûresi, okumanın önemi üzerinde durup yaratılışa, Allah'ın kudretine dikkat çekmektedir. Allah'ın bu lütfu keremi sayesinde insana bilmediklerini öğretip, insanın şeref ve şanını yücelttiğine vurgusu vardır.²⁵¹ Doğru bilgiyi elde etmenin ve nasıl kullanması gerektiğinin ahlakını vermektedir. İnsanın zaafına da vurgu yapan sure, azgınlaştığında nasıl vahşileştğine dikkat çekmektedir. Zalimin zulmüne nasıl

²⁴⁷ Şakir Gözütok, *Sûfi Pedagojisi Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, İstanbul, 2012, 60.

²⁴⁸ Hayrettin Karaman ve bşk., *Kur'an Yolu*, Ankara, 2007, c.IV, 649.

²⁴⁹ En'am, 6/38. Hac, 22/16. Nur, 24/18.

²⁵⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâl-il Kur'an*, İstanbul, 1991. c.10, 514.

²⁵¹ İbn Kesir, *Tefsir'ül-Kur'an 'il-Azim*, İstanbul, 2015, c.7, 549.

tepki vereceğinin yöntemini son iki ayet manşet olacak şekilde muhatabını eğitmektedir.²⁵²

3.1.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi

Sûrenin şahsiyet eğitimini daha ilk ayetinde görmekteyiz. Oku emriyle başlayan vahiy bir emir cümlesiyle başlamaktadır. Emir cümlesi muhatabı direk harekete geçiren cümledir. Yapacağı işte insanı nesne olmaktan çıkarıp özne kılar. Ama özne kıldığı insanın nasıl okuyan bir şahsiyet olmasının yolunu da göstermektedir. “Yaratan Rabbinin adına.”²⁵³ Okumak emriyle başlayan vahiy, okumanın tüm çeşitlerini barındırır. Zira ortada bir mushaf olmayıp bu emir gelmektedir. Okumanın tüm eylemlerini yapan şahsiyet, bunu Allahtan bağımsız yapmamalıdır. Zira Allah’ın gör dediği yerden bakan doğru görür, oku dediği yerden okuyanlar doğru okur. Nitekim oku denilen ayet, herhangi bir şey işaret etmemiştir. Bu da her şeyin okunması gerektiği ve okunan her ne olursa onun Rabbi adıyla olması gerektiği kanaatindeyiz. Kör bir insanın gözü bazen elidir, bazen dilidir, bazen burnudur bazen de hisleridir. Demek ki okumak için sadece görmek gerekmiyor. Gözümüzü kapatıp dokunduğumuz şeyi ifade etmede bir okumanın ürünüdür. Şahsiyet eğitiminde ilk merdiven okuduğun her şeyin Rabbi adına olması gerektiğidir. Zira Rabbi adına okuyan kişi adaletli, merhametli, vicdanlı okumak zorunda kalacaktır. Çünkü bilir ki Rabbi onu bir kan pıhtısından, alakadan yani sevgiden var etmiştir.²⁵⁴ Sevgiden var eden Yüce Rabbimiz adına okursak sevgiyle, ilgiyle okumalıyız.

Şahsiyet eğitiminde kalem insanın en büyük nimetidir. Çünkü insan düşünceyle vardır. Aynı zamanda bu düşüncesini aktarmakla anlam bulur. Bu işlemi yapan en büyük silah elbette Yüce Rabbimizin keremi olan kalemdir. el-Ekrem esmasının kullanıldığı bu ayet,²⁵⁵ Allah’a borçluluk bilinciyle yaşamaya çalışan bir şahsiyeti eğitir. Çünkü el-Ekrem karşılık almadan ve beklemeden sınırsızca veren

²⁵² Alak, 96/18-19.

²⁵³ Alak, 96/1.

²⁵⁴ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, İstanbul, 1995, c.6, 3083.

²⁵⁵ Alak, 96/3.

anlamına gelmektedir.²⁵⁶ Sembol olarak kullanılan kalem, doğru bilgiye ulaşmanın ahlakını verir. Çünkü yazmak, kayıt altına almaktır. Neyi, nasıl kayıt altına aldığına delilidir.

İnsana haddini bilmesi gerektiğinin eğitimini veren “*O, insana bilmediklerini öğretti.*”²⁵⁷ ayeti, bilgi karşısında şahsiyete, nasıl bir ahlak içinde olması gerektiği bilincini verir. Bu ayet O’nun kereminin kemaline delalet eder.²⁵⁸ İnsanın da kemale doğru yolculuğu için bilgiyi O’nun öğrettiğinin ahlakını verir. Bilgiyi doğru kullanmak için, bilginin ahlakını bilmek gerekir. Zira bir şeyin kendisinden önce, o şeyin ahlakı gelmelidir. Haliyle bilgiden önce bilginin ahlakını edinmeye çalışan insanın, bilginin kaynağının el-Âlim olan Allah olduğunu bilmesi gerekir. Ancak bu şekilde doğru bir tasavvurla hareket edilebilir.

İnsan zaaflarıyla vardır. Bazen düşünce melekesini yitirip, anın içinde boğulmaktadır. O an düşünce melekesini yitirdiğinden kendisine lezzetli gelecek şeyin peşine düşüp, ilerde onun acı meyvelerini tadacağını düşünmez.²⁵⁹ Kendi kendisine yettiğini zanneder. Bu zanla hareket ederek benliğine zarar verir ve mutlaka azar.²⁶⁰ Vahyin indiği ortamı dikkate aldığımızda, cahiliye karanlığın zulmünün bir sebebi de zengin ve güçlü olanların kendi kendine yettiğini zannedip hareket etmesiydi. Bu şekilde hareket eden zorbalar tuğyanlaşmışlardı. Tuğyanlaşan bu insanlar Rabbine karşı gelerek büyüklenmişlerdi.²⁶¹ Bu ayetin şahsiyet inşasında muhataplarının kendini bilip, Rabbine sığınmanın ahlakını verir. İnsanın kendi kendisine yetmediğini, eğer bu düşünceye kapılırsa zalimlerden olup azgınlaşacağını bilmesi gerekir. Oysa budüşüncenin panzehiri dönüşün mutlaka Rabbe olacağını bilmektir.²⁶² Ey muhatap! Davranış sergilediğinde Allah yokmuş gibi hareket etme. Çünkü ne yaparsan yap dönüşün muhakkak olacaktır. Gideceğin yer ise Allah’ın huzurudur. Öyleyse davranışının kaynağını O’ndan alarak hareket etmelisin. Böylece karanlıktan aydınlığa çıkacak eylemlerde bulunursun. İşte Rabbine dönüşü mutlak

²⁵⁶Erişim: [<https://esmavedua.wordpress.com/el-ekrem/>], Erişim Tarihi: 14.06. 2019.

²⁵⁷Alak, 96/5.

²⁵⁸ İmam Neseî, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâikut-Te'vil*, İstanbul, 2012, c.10, 676.

²⁵⁹İbnRüşd, *Kitabu'n Nefs*, İstanbul, 2007, 114.

²⁶⁰Alak, 96/6,7.

²⁶¹ Musa Şimşekçakan, *Sözün Gücü İlahi Vahyin Rehberliği*, İstanbul, 2012, 73.

²⁶²Alak, 96/8.

anlamda kavrayan şahsiyet, her anında ve eyleminde ahlaklı olmaya çalışacaktır. Önceki ayetinde insanın neden azgınlaşmamasının kodlarını barındıran bu ayet, dönüşün O'na olacağını bildirerek dengeli ve dikkatli bir şahsiyet inşa etmektedir. Zira Rabbimiz insanın dengeli bir tavır içinde olmasını emretmektedir.²⁶³

İnsanın ruhsal sağlığını geliştirmede ve korumada önemli bir etkiye sahip olan ibadetler, aynı zamanda insanı iyiye yönlendirerek sabrı, zorluklarla mücadeleyi, kâinatı ve içindekileri sevmeyi, iyilik yaparak toplumsal düzeni korumayı insana kazandırmaktadır. Ayrıca Allah'a karşı itaati, O'na yönelmeyi ve gerekli olan kulluğu yapmayı öğretmektedir.²⁶⁴ Buna engel olmak ise insanı bu hasletlerden uzak tutmaktır. Âlak sûresinin ilgili ayetlerine baktığımızda, ibadete engel olan kişinin bir düşüncesizlik ve sorumsuzluk halinde olduğunu görüyoruz.²⁶⁵ Şahsiyeti eğiten bu pasajda önyargısız olmanın gerekliliği üzerinde durulmaktadır. İnsanın kendi kendini hesaba çekip, davranışlarını kontrol altında tutarak öz eleştiri ahlakına sahip olması gerekir. Çünkü insanın engel olduğu şey onun yanlışı olsa bile belki de hakikat ondadır. Ayrıca namazın toplumsal yani görünür tarafını da düşündüğümüzde, ona engel olmak başkasının özgürlüğünü kısıtlamaktır. Keza bu ayetin nüzûl sebebi, Ebu Cehil 'in namaz kılan sevgili peygamberimize engel olmasıdır.²⁶⁶ Kendisinin inandığı değerler dışında, farklı bir değere çağrı yapan Allah Resulüne engel olarak hem özgürlük alanını kısıtlamış hem de taassupkar bir tavır takınarak hareket etmiştir. Oysa şunu bilmeli; kendisi ya yanlış içindeyse Allah'ın onu gördüğünü bilmiyor mu?²⁶⁷ Bu ayetle şahsiyet eğitiminde her an Allah'ın gördüğü bilinciyle hareket edilmeli ve eylemlerinde öz eleştiri ahlakına sahip olunmalıdır. Bunun dışında yaptığı her eylemin adı "Ebu Cehillik"tir.

²⁶³ Lokman, 31/19.

²⁶⁴ Muhammed Osman Necati, *Kur'an ve Psikoloji*, Ankara, 2004, 266.

²⁶⁵ Âlak, 96/10-12.

²⁶⁶ İbn Kesir, *a.g.e.*, 551.

²⁶⁷ Âlak, 96/14.

Zorbalar her çağın vebasıdır. Zulüm, tuğyanların azığı olmakla beraber, mü'min'in azığı ise özgürlük uğruna imandır. Özgürlük, hayata anlam katan en büyük değerlerdendir. Aynı zamanda hayatın acı ve tatlı yolculuğundaki ışığıdır.²⁶⁸ İslam âlimleri özgürlüğü: “Kişi Allah’a yakınlığı ölçüsünde özgürdür.” diye tanımlamışlardır. Kişinin özgürlüğü kulluğu oranında, Allah’a teslimiyeti oranındadır. Ne kadar çok teslimse biri o kadar özgürdür.²⁶⁹ İslamiyet’te özgürlüğün en büyük sembolü ise secde halidir.²⁷⁰

Zalimin zulmü ve ortamın çirkefligi karşısında Müslüman şahsiyetin bunlara meyletmemesi gerektiği vurgulanır. Azgın olan o zorbalara meyletme ve Rabbine secde ederek yaklaş diyen ayet,²⁷¹ tüm çağlarda zorbalara teslim olunmaması gerektiğini bildirerek muhatabını Rabbine teslimiyetiyle terbiye etmektedir. Güç, cazibeye sahiptir. Şahsiyetli bir duruş gücün bu cazibesinden etkilenmeyip adalet terazisini dengede tutacak mücadelenin içinde olmalıdır. Bu da ancak Rabbine yaklaşan bir şahsiyetin menzilindedir.

Zorbaların tüm yıldırma girişimlerine bir şahsiyetin cevabının yolunu gösteren son ayet secdeyi işaret etmektedir. Zira secde Hz. Peygamber(as)’in mübarek dilinde şöyle bildirilmiştir: “ Kulun Rabbine en yakın olduğu an, secde anıdır.”²⁷² Bu hadis-i şeriften hareketle secde ilahi rızaya ermenin de en büyük nişanelerindendir. Kur'an-ı Kerim’de secde namazın bir rüknü olarak ifade edildiği gibi,²⁷³ namazın dışında da secde yapmanın emredildiği ayetler mevcuttur.²⁷⁴ Bu ayetin şahsiyet eğitiminde, onlara meyletme, uyma emrinden hareketle Allah’a karşı olanlarla olma, olacaksın hakikate teslim olup seni yaratan, “akıl, irade, vicdan” üçlüsünü bahşeden Rabbinle ol, Rabbine secdenle yaklaş ve onlara Rabbine karşı duruşunla cevap ver vurgusu da anlaşılabilir.

²⁶⁸ Aliyâzzetbegoviç, *Köle Olmayacağız*, İstanbul, 2007, 198.

²⁶⁹ Erişim: [<https://dergipark.org.tr/download/article-file/179652>], Erişim Tarihi: 14.07. 2019.

²⁷⁰ Erişim: [<http://www.haber7.com/yazarlar/d-ali-tasci/2571627-secde-gozyaslarina-yokluk-bestesi>], Erişim Tarihi: 4 Kasım 2019.

²⁷¹ Âlak, 96/19.

²⁷² Müslim, Salat, 2015.

²⁷³ Fetih, 48/29. Kâf, 50/40. Kalem, 68/42.43.

²⁷⁴ Âl-i İmran, 3/43. Tevbe, 9/112. Hac, 22/77. Furkan, 25/64. Zümer, 39/9. İnsan, 76/26. Âlak, 96/19.

3.1.3 Âlak Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet

- Kâinatı ve yaratılışı oku. Bu okuma emrini Rabbinden bağımsız yapmayı O'nun adıyla oku.²⁷⁵

- Varlığı sevgiyle var eden Yüce Yaratıcıya karşı sorumluluk bilinci içinde ol. O nasıl sevgiyle var edip bize ikramda bulunduysa bizde O'nun bahşettiği bu sevgiyle canlı cansız varlıklara yaklaşip muamelede bulunacak bir şahsiyet olmalıyız.²⁷⁶

- Taassupkar olma. Kalemi kendine şahit tutarak doğru bilginin talebesi ol.²⁷⁷

- Sakın kendi kendine yettiğini sanma. Her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten sadece Allah'tır. Haddini bilerek hareket et ve Allah yokmuş gibi davranma. Yoksa azgınlaşanlardan olursun.²⁷⁸

- Yeryüzünde büyülenerek ıslah edici eylemde bulunanlara engel olma.²⁷⁹

- Hakikatin önünde dursan da durmasan da dönüşünün mutlak anlamda Allah'a olacağını bil ve hakikate teslim olan biri olarak, Allah'ın razı olacağı bir kul ol.²⁸⁰

- Özeleştirici ahlakını ihmal etme. Yıllarca içinde bulunduğun şeyin doğru olduğuna kanıp, araştırmadan uzak durma. Özeleştirici ahlakıyla hareket ederek kendini güncelle.²⁸¹

- Hayatın her anında yaptığın tüm eylemlerde "ilahi denetleme sisteminin" radarında olduğunu unutma. Çünkü O yaratıkları üzerinde her an gözetleyicidir.²⁸²

- Sonunda hesapla yüz yüze geleceğini unutma. Yandaşlarına güvenerek böbürlenme. Allah'ın ordularının gazabına uğramak istemiyorsan, hayat

²⁷⁵ Alak, 96/1.

²⁷⁶ Alak, 96/2.

²⁷⁷ Alak, 96/3-5.

²⁷⁸ Alak, 96/6-7.

²⁷⁹ Alak, 96/8.

²⁸⁰ Alak, 96/8.

²⁸¹ Alak, 96/11.

²⁸² Alak, 96/14.

yürüyüşünde engel olduğun iyi işlerin, salih amellerin önünde durma. Aydınlığın karşısında değil yanında ol.²⁸³

- Zorbaların tehditkâr hallerinden korkma. Ve sakın kötülüğün yeryüzündeki temsilcilerine aldanıp aldırma.²⁸⁴

- Secdeni bir kaçış ya da pragmatist bir teslimiyet olarak değil, Rabbine sığınmış ve Rabbiyle beraber olan bir mü'min duruşuna çevir.²⁸⁵

- Zorbalara karşı direnirken, mazlum oluşunu yitirip zalimleşme. Bunu Rabbine secde ederek ve yaklaşmaya gayret ederek gerçekleştir.²⁸⁶

²⁸³ Alak, 96/15.

²⁸⁴ Alak, 96/16.

²⁸⁵ Alak, 96/19.

²⁸⁶ Alak, 96/19.

3.2 KALEM SÛRESİ

3.2.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler

Kalem sûresi, müfessirlerin çoğunluğuna göre Mekke'de Âlak suresinden sonra nazil olmuştur.²⁸⁷ Sûre adını ilk ayetindeki jalem kelimesinden alıp, yaygın olarak bu isimle adlandırılmıştır. Bazı tefsirlerde “Nun” adıyla da anılan sûre; İmam Bûhari tarafından “Nunve'l-kalem” olarak zikredilmiştir.²⁸⁸ Şahsiyet yolculuğunun ilk yıllarında inen bu muhteşem sûrede, peygamberin üstü ahlakına vurgu yapıp örnekliliği bize sunulur. Bunun karşısında ise peygambere düşman olanların karakterleri üzerinden nasıl olmamız gerektiği anlatılır. Bu karaktere sahip olan müdâhinlerin alçaklığı ve itaate layık olmadıkları aktarıldıktan sonra, cezayı hak ettikleri örnek bir olay ile anlatılır.²⁸⁹

Sûre sevgili Peygamberimize moral verirken, hakikati aktaran biri olarak muhataplarına karşı nasıl bir davranış sergilenmesi hakkında onu eğitmektedir. Bahçe sahipleri kıssası ile yozlaşmış Mekke toplumunun zenginleri üzerinden, tüm çağlarda yaşayanlara infak ahlakının terk edilmesi halinde karşılaşılabilecek felaket haber verilmektedir. Müşriklerin inançlarının çürük olduğu belirtildikten sonra ahirette yaşanılacak şeyler üzerinden bir şahsiyet inşası gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Sevgili Peygamberimize(sav) sataşan müşriklerin asılsız iftiraları karşısında, Efendimiz 'in (sav) şahsiyetini savunmak da temel hedeftir.²⁹⁰

Sûrenin muhtevasında tevhit inancını bozan müşriklerin, bir delille inanmadıkları gibi inançlarının kesin doğruymuşçasına hareket ederek çürümüşlüğü gözler önüne serilmektedir. Gerçeğin ise İbrahim'in bozulmamış saf tevhidi din olduğu ve buna inanılacak şahsiyetler olması emredilmektedir. Bununla beraber cahiliye toplumununuzak Allah anlayışı ile Hz. Muhammed'in (sav) getirdiği Allah

²⁸⁷ Bedrettin Çetiner, *Fatiha'dan Nas'aEsbab-ı Nüzûl, İstanbul, 2013, 901.*

²⁸⁸ Karaman ve bşk.,*a.g.e.*, 427.

²⁸⁹ Ateş, *a.g.e.*,2273.

²⁹⁰ Mustafa Müslim, *Kur'an Çalışmalarında YöntemKonulu Tefsire Metodik Bir Yaklaşım*, Ankara, 1998, 74.

tasavvuru, müşriklerin bu davete karşı çıkmaları için yeterdi.²⁹¹ Bununla beraber hakikati engellemeye yönelik her türlü davranışa karşı sebatkar, tekliflere karşı ise uyanık ve dirençli bir şahsiyet inşasının ahlakı verilmektedir. Peygamber üzerinden mü'minleremoral verilmekte, Rablerinin her an yanlarında olduğu hatırlatılmaktadır.

3.2.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi

Yoğun bir şahsiyet eğitiminin verildiği sûre, mukataa harflerinden olan “nun” ile başlayıp kaleme yeminle devam etmektedir. Cahiliye toplumuna baktığımızda okuma yazma bilenler olmakla beraber bu oranın düşük olduğunu görüyoruz.²⁹² Böyle bir ortamda alfabeden bir harf olan “nun” ve çok kullanılmayan kaleme yemin dilmesi oldukça önemlidir. Öğrenmeye dikkat çeken bu ayetler şahsiyet inşasında ser levha ayetlerdendir. Bilgiye, öğrenime dikkat çeken bu ayetlerde vahyin tek bir harfinin dahi zayi edilmeyeceği bilinci Müslüman şahsiyete bir görev olarak aktarılmaktadır. Bunun için öğrenmenin gerekliliği açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Sözü çağlara taşıyan kalem, peygambere bir rota çizmektedir. Bu rota sözlü kültürün hâkim olduğu bir toplumda yazıya geçirilme bilincinin verilmesidir. Kalem ne ifade ettiğiyle ilgili âlimlerimiz, tefsirlerinde detaylıca durmuşlardır. Biz yukarıda da ifade ettiğimiz gibi tefsir yapmadığımız için kalem şahsiyet inşasında ne gibi bir etki yaptığını anlamaya çalışacağız. Bizce vahyin daha ilk başlarında kaleme bu kadar vurgu yapılmasının sebebi bilginin şahsiyet inşasındaki önemidir. Bilgiyi ise aktaran ve geliştiren kalemdir. Bu bağlamdan hareketle bilgi ile bilgiyle kendisini inşa edecek olan muhatap arasında kalem, bir elçilik görevi görmektedir. Zımnın kalem bilginin tüm varyantlılarını içerir. Keza kalemden sonra kalemlerle yazılanlar²⁹³ denmesi bizce bu anlamdadır. Bu da tüm çağlarda bilgiye ulaşılacak tüm yolları ifade eder. İşte vahyin nüzûlünün daha ilk yıllarında şahsiyet inşasında hedef olarak bilgili bir şahsiyet hedeflenmiştir.

²⁹¹Kutub, a.g.e., 115.

²⁹²Şakir Gözütok, *Resulullah (a.s.m.) Döneminde Eğitim ve Öğretim*, İstanbul, 2014, .

²⁹³ Kalem, 68/1.

Kalem doğru bilginin de sembolüdür. Bilgiyle kendisini donatacak olanın karşısına mutlak anlamda karşı çıkanlar olacaktır. Bunu peygamberlerin hayatında detaylı bir şekilde görmekteyiz.²⁹⁴ Gerçeği aktaran herkesin uğrayacağı akıbet iftira olacaktır. Sistemli karalama kampanyaları olacaktır. Bunun canlı şahidi sevgili peygamberimizdir. Hani cahiliye toplumunun karanlık evresinde dürüstlüğü ve güvenilirliğiyle Muhammed'ül Emin diye nam salmıştı da hakikati aktardığında ona emin diyenler mecnun demeye başladılar, O'na emin diyenler cin musallat biri olmuş dediler.²⁹⁵ İşte bu ayetler üzerinden şahsiyet inşasında bir uyarı söz konusudur. Vahiy referansında inandığımız değerlere emin bir şekilde inanarak yol alın. Karşınıza çıkacak tüm karalama propagandalarına karşı, başınız dik alnınız ak bir duruş sergileyin. Zira bunun sonunda mutlaka kesintisiz bir ödül vardır. Çünkü hakikate teslim olmuş herkesin ödüllü, Allah üzerine aldığı bir vaattir.²⁹⁶ Bu dünyada Allah'ın mü'minlerle beraber olması; ahirette ise cennetle ödüllendirmesidir.²⁹⁷

Kalem sûresinin berceste diyebileceğimiz “sen muhteşem bir ahlaka sahipsin”²⁹⁸ ayetinden hareketle, bir insana ulaşabileceği en büyük şahsiyetin prototipi işaret edilmektedir. Şüphesiz ayetin muhatabı olan Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) tüm çağlar boyunca biricik örnek şahsiyettir. Onun örnekliği bir şahsiyetin zirve yolundaki en büyük gücüdür. O'nu örnek almak, şahsiyet inşasında kişinin cennetine açılan kapıdır. Ahlakın bir şahsiyet için temel olduğunu İbn Abbas şöyle yorumlamıştır: “ Din akaid, ahlak, ibadet ve muamelattan oluşan dört katlı bir binadır. Bu binanın temeli ise ahlaktır.” Bu ayet sadece Peygamber Efendimiz ‘in ahlaklı oluşunu bizlere sunmamaktadır. Bu kadar önemli bir vahye muhatap olmanın, seçilmiş kişi olmanın da cevabını bizlere vermektedir. Bununla kalmayıp, üstün ahlaklı birine iftira ile gelmenin sonucunu merak edilmemesi gerektiği bildirilir. Çünkü mutlaka Allah o kişinin temizliğini hem ona hem de iftira edenlere gösterecektir.²⁹⁹ Mü'minler'e müjde, karşısındaki güruha ise tehdit olan bu

²⁹⁴ Bakara, 2/61,101. Âl-i İmran 3/19.

²⁹⁵ Kalem, 68/2.

²⁹⁶ Muhammed, 47/7.

²⁹⁷ Karaman ve bşk., a.g.e., 430.

²⁹⁸ Kalem, 68/4.

²⁹⁹ Kalem, 68/ 5,6.

ayet, iftiralar karşısında duranlara da cevaben bir iğneleme söz konusudur. Buradan çıkarılacak ders, iftira karşısında susmayacak bir şahsiyet inşası söz konusudur.

“ (Ey Muhammed) Seni yalancılıkla itham edenlere boyun eğme! İsterler ki sen (onlara) taviz veresin, onlarda bunun üzerine tavizci olsunlar. Olur olmaz yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp iğneleyen, durmadan laf getirip götürten, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günahkar, huysuz ve sert, bütün bunlardan sonra bir de ne idiği belirsiz kimselere, serveti ve çocukları var diye sakın boyun eğme. Ona ayetlerimiz okunduğu zaman öncekilerin masalı der. Yakında onun alınına (cehennemlik) damgasını vuracağız.”³⁰⁰

Bu ayetler pasajında şahsiyet inşasıyla ilgili muazzam mesajlar görmekteyiz. Muhteşem ahlaka sahip olan, haliyle muhteşem bir şahsiyete sahip olan birinin nasıl olmaması gerektiği Allah’ın bir nimeti olarak ayet ayet önümüze serilmiş. Ayetlerin pasajına baktığımızda, doğruyu haykıracak olanın karşısına çıkılacak sorunlara karşı ön bir hazırlık eğitimi de mevcuttur. Sen hakikati haykırdığında sana karşı her türlü propaganda yapılacaktır. Haliyle hak uğruna yola çıkmış olan şahsiyetli insanın, beri olması gereken tavırlar vardır. Bu tavırların başında yalancı olmamak vardır. Zira yalan kalbi çürümüş, yüreksiz insanların tavrıdır. Aynı zamanda yalan söyleyen kişi aşağılık ve değersizdir. Çünkü yalan söyleyen kimse zayıf bir karakter ve değersiz bir şahsiyete sahip olduğundan yaratılış gayesine ihanet etmiş olmaktadır.³⁰¹ Öyleyse yaratılış gayesine karşı çıkılmadan, Allah’ın vurmuş olduğu boyayla³⁰² kalmaya gayret ederek bir şahsiyet inşa edilmelidir.

Problemler hayatın bir parçasıdır. İnsanın karşısına çıkan problemlerde çözüm için bazen taviz(ler) vermek gerekir. Ticaret alanında çıkan ve tıkanan bir problemde, karşılıklı muhatapların çözüm odaklı olmaları için birbirlerine taviz vermeleri gerekir. Savaşan iki devletin barışa yaklaşması için belli tavizler verilmesi

³⁰⁰ Kalem, 68/ 8-16.

³⁰¹ İbn Kesir, a.g.e.,257.

³⁰² Bakara, 2/138.

gerekir. Heyhat! Bu mesele inanç olduğu zaman asla tavize yer olmaz. Zira inanç ticaret konusu değildir. Şahsiyet eğitiminde yol alan bir mü'min asla inanç prensiplerinden taviz vermez. Çünkü inanç bir bütündür. Parçalanmış bir inancın, saf ve duru hal ile kalması mümkün değildir. Gece ile gündüz bir olamayacağı gibi, hakikat ve yalanda bir olamaz. Öyleyse Rabbinin emrettiği ilkelere sahip çıkan bir şahsiyetin saldırılar karşısında tavizkar olmaması gerekir. Karşı cephede yer alanların tüm yumuşak tavırlarına, yağcılıkla boyadığı süslü cümlelerine kanmadan inancın dinamiklerini sarsacak zerre bir tavizin içine girilmeyecek bir duruş sergilenmelidir. Ezcümle: “ Din asla pazarlık konusu değildir; mü'min de bu pazarlığa bulaşan şahsiyet değildir. ”

Yemine başvurmak genelde kendisine inanılmayacak, güvenilmeyecek insanların hasletleridir. Ayetin inşa etmek istediği şahsiyet, özellikle yalan yere yeminden kaçınıp, sürekli yemin etmeyi de kesmelidir.

Kusur aramak, şahsiyetin eksikliğinden kaynaklı kötü bir tavidir. Şahsiyetini inşa etme yolunda ilerleyen birinin kusur aramak yerine kusur örtücü olması gerekir. Bunu Peygamber Efendimizin hayatından şöyle öğrenmekteyiz: “Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmanına teslim etmez. Kim, mümin kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Kim Müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, bu sebeple Allah da onu kıyamet günü sıkıntılarının birinden kurtarır. Kim bir Müslümanın kusurunu örterse, Allah da kıyamet günü onun kusurunu örter.”³⁰³ Kur'an'ın yürüyen ruhu olan Peygamber Efendimiz 'in örneğinde şahsiyetini inşa eden birinin alacağı ders de bu olmalıdır. Bununla beraber laf taşıyan birini de Allah kınamaktadır. Laf taşımak, kişinin dilinde yanan bir lavdır. O bunun farkında olmazsa da bu lav onun hayatını eritmektedir. Bununla ilgili yine Allah Resulünün örneği bizleri şöyle inşa etmektedir: “ Sizden herhangi biri ashabım hakkında bana herhangi bir şey ulaştırmasın. Ben sizin karşınıza iyi duygularla dolu bir kalp ile çıkmak isterim.”³⁰⁴ Söz getirip götürmek toplumu da felakete götüren bir huydur. Keza laf taşımakla insanların birbirlerine güveni sarsıldığı gibi, kalplere de kin sokmaktadır.

³⁰³Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.

³⁰⁴EbûDâvûd, Edeb, 28.

İyiliğe çağrı ve iyileri inşa etmeye gelen bu vahyin önünde duranlara Kur'an-ı Kerim, cehennemi müjdelemektedir. Zira iyilik, insanın yürek cennetidir. İyilik, yüreği genişleten nazlı bir tebessümdür. Bunun zıddı ise cehenneme yol alan bir haldir. İyiliğe engel olanların kalpleri hastalıklıdır. İyiliğe ancak saldırgan olan bencil biri engel olabilir. Buradan hareketle iyiliği karakter haline getiren biri, yumuşak huylu, salimdir. Bu kişi iyiliği sayesinde günahlardan uzaktır. İyiliğe engel olan bir kişilik ise günahkârdır. İyilik yapmak kalbi yumuşattığı için bu haslete sahip olanlar huysuz olmayıp mülayimdirler. Ancak iyiliğe engel olan biri sert, kaba ve haşindir.

Cahiliye karanlığında birinin övünç kaynağı, malı ve fazla erkek evlada sahip oluşuydu. Bu ikisi gücü temsil ediyordu. Günümüzde bunun yerini başka şeyler almış olmakla beraber her çağda bu değişmektedir. Mal ya da evlat sahibi olmak (güç sahibi) övünç kaynağı olmamalıdır. Bunlar Allah'ın bir nimetidir. Bunları iyiliği çoğaltmak yolunda kullanacak bir şahsiyet inşası söz konusu olmalıdır. Bunun dışında hakikati engellemeye yönelik her kullanımın sonu alçakça bir zillettir.

Kur'an-ı Kerim, bazen önermelerle, bazen olumlu-olumsuz prototiplerle, bazen kıssa ya da bir meselle şahsiyet inşasında örnekler vermektedir. Bu sûrede bahçe sahipleri kıssası ile mü'min şahsiyeti inşa yolunda bir aktarım yapmaktadır. Hani bahçe sahipleri infak ahlakını terk ederek, Allah'ın verdiği nimetlere şükretmek yerine nankörlük etmişlerdi de Allah onları bu nankörlüklerinden dolayı zelil kılmıştı. Zenginliklerini Allah'ın bir lütfu olarak değil de kendilerine bir güç kaynağı olarak görüp böbürlendiklerinde aralarında aman ha yoksulları görmezden gelelim de bahçemize varalım diye fısıldaşıyorlardı. Allah'ın hayata her an müdahil olduğu gerçeğini unutarak,³⁰⁵ sabah erkenden yola çıkmak üzere geceden sözleştiler. Sabah bahçeye vardıklarında ise gördükleri karşısında şaşkına dönmüşlerdi. Çünkü Allah'ın izniyle bahçelerini geceden bir felaket almış, çer çöp yığını haline çevirmişti. Bu şaşkınlıkları karşısında mümeyyiz akla sahip birinin uyarısıyla kendilerine geldiler.

³⁰⁵ Rahman, 55/29

İçlerindeki o akli selim olan kişi, biz gerçekten kendimize yazık etmişiz, Rabbimizin şanını tekrar yüceltelim ki belki bize daha iyisini verir diyerek umut edelim dedi.³⁰⁶ Şahsiyet inşasında karşımıza çıkan ilk kıssanın ibret dolu mesajlarla dolu olduğunu görmekteyiz. Evvela mü'minler'e Allah yokmuş gibi davranmamanın ahlaki öğretilmektedir. Çünkü Allah'ın verdiği nimetlerle donanmış hayatımızda bunu yapmak nankörlüktür. Zenginlik Allah'ın ikramıdır. Zira yerde ve gökte ne mülk varsa hepsi Allah'ındır.³⁰⁷ Öyleyse nimetin bizde emaneten durduğu bilinciyle hareket ederek, nimetin şükrünü kendi cinsinden eda etmemiz gerekmektedir. Sahip olduğumuz zenginliğe emanet gözüyle bakmazsak, sahte bir güç olmasına rağmen ona kapılıp sentetik bir boyayla boyanmış oluruz. Her mü'min şahsiyetin unutmaması gereken ve kendisine bir karakter haline getirmesi gereken en önemli hatırlatmalardan birine, bu bahçe sahipleri kıssasıyla şahit oluyoruz. Tüm planların üstünde Allah'ın da bir planı vardır. Hayat yolculuğunda yanlış kararlarımızda bahçe sahiplerini uyaran bilge insan gibi, bizi kendimize getirecek bir uyarı sistemimizin olması gerekir. Bu sistem özeleştirici ahlakına sahip olup, araştırmacı bir karakter olmakla mümkündür. Bunu yapan bir şahsiyetin sığınağı Allah'tır. Allah kendisine karşı itaatsizlikten kaçan birine cennetleri vaat etmektedir.³⁰⁸

Bu kıssadan hareketle pişmanlığın da önemine vurgu vardır. Bahçe sahipleri, enkazla karşılaştıktan sonra hatalarında ısrar etmeyip, suçu başkasına atmadılar. Kendi kendilerine zulmettiklerini söyleyip pişmanlıkla Rablerine niyazda bulundular. Onları uyaran bilge kişiye karşı da savunmaya geçmeyip tasdik ettiler. Ümitvar bir şekilde ayrıldılar.

Bu kıssanın hemen akabinde gelen “takva sahipleri için sonsuz cennetler nimeti vardır” ayetinin gelmesi dikkat çekicidir. Takvayla ilgili birçok tanım ve yorum yapılmıştır. Cahiliye zihniyetini düşündüğümüzde, ilk inen ayetlerin pasajında takvanın “sorumluluk bilincine sahip bir şahsiyeti”³⁰⁹ işaret ettiğini görmekteyiz. Keza bahçe sahipleri kıssasında da hatalarından sonra sorumluluk bilinciyle kuşanacak bir tavra girmeleri bunu göstermektedir.

³⁰⁶ Kalem, 68/17-32.

³⁰⁷ Nûr, 24/42.

³⁰⁸ Kalem, 68/34.

³⁰⁹ Lütfullah Cebeci, *Kur'an'a Göre Takva*, İstanbul, 1991, 217.

Gece ve gündüz bir değildir. Sıcak ve soğuk bir değildir. İyilik ve kötülük bir değildir. Şahsiyetli bir insan ile kötü bir insan bir değildir. Rabbe teslim olan ile azgınlaşan da bir değildir.³¹⁰ Bunları aynı görmek ise kötü bir hükmün tezahürüdür. Şahsiyet inşasında, Rabbimiz teslim olan bir kul arzu etmektedir. Bu kulun adı Müslüman şahsiyettir. Müslüman, Rabbinin rızasına ermek adına, günahlardan kaçan ve günah işlememek için Rabbine teslim olan kişidir. Müslüman şahsiyetin karşısında ise mücrim vardır. Mücrim ise, Allah'a teslim olmayıp, günah işleme adına bir kalkanı olmayan kişidir. Haliyle Rabbimiz katında bu iki şahsiyet bir olamaz. Bu ayetlerin ahlak inşasında mümeyyiz bir akla vurgu olup, adil bir şahsiyet kazandırılmak istenmektedir. Bunun referansı, Allah'ın bize gösterdiği metottur. İnsanın kendi bilgisi dâhilinde, Yüce Yaratıcının referansı olmayan bir şeyde zan ile hüküm vermesi doğru değildir. Bir şeyin kaynağının iyi ya da kötü olmasına karar vermek için, Allah'ın ona ne takdir ettiğine bakıp hareket edilmelidir. Bunun için attığı her adımın ahiret hazırlığına göre olması gerekir.

Hakikati yalanlayanların cezasını ise ahirette bizzat Allah verecektir. Çünkü Allah, kuytu köşelerde plan yapanlara karşı mü'min kulunun yanındadır. Kuluna gönderdiği vahiy nimeti için de herhangi bir ücret talep etmemektedir. Zımnen bu öyle bir vahiydir ki aktaran kişi için ücretin herhangi bir kıymeti yoktur. Asıl ücret salih amellerinize Allah tarafından verilecektir. Bununla beraber sürekli günah içinde olan kimseyi de büyük bir azap beklemektedir.

Tüm bunlara rağmen, teslim olmuş mü'min şahsiyet bilmelidir ki kara propaganda yapanlar asla geri durmayacaklardır. Bunun için sabrı kuşanmış, sebatkâr bir şahsiyet halini al ve Rabbinin hükmüne sabret³¹¹ diye bir terbiye görmekteyiz. Bu terbiyeyi Hz. Yunus (as) üzerinden okumaktayız. Hz. Yunus (as), kavminin zorluk çıkarıp ona karşı kara propaganda yapmalarına karşılık, risalet görevinden kaçmıştı.³¹² Rabbinin hükmünü beklemek yerine kolay olana sığınmıştı da Rabbi onu balığın karnında mahsur bırakmıştı. Hatasını anlayıp tevbe eden Hz. Yunus (as),

³¹⁰ Kalem, 68/35.

³¹¹ Kalem, 68/48.

³¹² Enbiya, 21/87.

Allah'ın nimeti sayesinde tevbe ederek kurtulmuştu. Zımnen sorumluluk bilincinden kaçan peygamber dahi olsa Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış olur. Bu minvalden hareketle, şahsiyet inşasında zorluklar karşısında Rabbimizin hükmünü bekleyen bir inşa sürecini görüyoruz. Hz. Yunus (as) gibi tekrar Rabbinin nimetine nail olmak isteyen, hatasında ısrar etmeyip Rabbine dönsün mesajı hâkimdir.

Sûrenin son ayetinde ise, yine tüm saldırılara karşı sabır tavsiye edilmekte ilahi bir nimet olan vahyin vermiş olduğu öğütlerle şahsiyet inşasının gerçekleşmesi gerektiğine şahit oluyoruz. Doğruyu bilen Allah'tır.

3.2.3 Kalem Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet

- Doğru bilgiye yoğun bir vurgunun olduğu sûrede, bir harf dahi olsa bilgi yolunda ilerle ve bilgiyi zayi etme.³¹³

- Kalem kullan ve kalemle kayıt altına alarak medeniyetini oluştur. Ancak bu şekil bilgini (mesajını) iletebilirsin.

- Doğru bilginin peşinde ol. Bunu araştırarak gerçekleştir. Taassupkar olma.

- Doğru bilgi seni hakikate götürür. Hakikat yolunda onu bulup teslim olduğunda ayıplanacaksın. Saldırıya uğrayıp iftiralara odağı haline geleceksin. Sebatar bir şahsiyet sergile.

- Kesintisiz ödül ancak hakikate mutmain bir kalple teslim olanların ödülüdür.³¹⁴

- Şahsiyet inşasında, en büyük örnek âlemlere rahmet olarak gönderilen kutlu nebi Hz. Muhammed (sav)'dir. Onun şahsiyetiyle bezenmiş bir şahsiyet ol.³¹⁵

-Doğrunun peşinden gitmeyi şiar edindiysen, yoluna dikenlerin atılacağını unutma.³¹⁶

- Allah'ın boyası üzerine sentetik boyalar vurup şahsiyetini azaltma.³¹⁷

³¹³ Kalem, 68/1.

³¹⁴ Kalem, 68/3.

³¹⁵ Kalem, 68/4.

³¹⁶ Kalem, 68/6.

- Asla yalan konuşma ve yalan söyleyenlere sakın itibar etme.³¹⁸
- İnanç noktasında tavizkar davranma ve asla inancına saldıranların yağlayıcı, güzel sözlerine kanma.
- Vahyin ışığında damlatılmış ilkelerle yaşa.
- İnancını parçalama. Parçalanmış inancın yerini beşerin koyacağı hükümler alır. Oysa inancın yegâne kaynağının Allah olduğunu unutma.
- Çok yemin etme ve çok yemin edenlere de itibar etme. Özellikle Allah adına sakın yalan yere yemin etme!³¹⁹
- Kusur arayan bir karaktere sahip olma. Çözümleyici bir zihniyete sahip olup, ıslah edenlerden ol.
- Hataları gördüğünde yayma. Hata örten ol ki Allah da senin hatanı örtsün.
- Laf taşıyıp kalplerin düşmanı, şeytanı olma. Toplumsal felaketin afetti olan bu hasletten uzak dur ve laf getirip götürenlere taviz verme.³²⁰
- İyi ol ve iyiliğin önünde duran değil; taşıyıcısı, temsilcisi olma yolunda gayret göster.³²¹
- Sert, kaba, haşin olma. Merhametle yüreğini inşa eden bir şahsiyet ol.³²²
- Zenginliğin övünç kaynağı olmadığını bil ve zenginlikle övünme. Zenginlik ancak bir imtihan vesilesidir bunu unutma.³²³
- Sakın Allah yokmuş gibi davranıp harekete kalkışma. Allah yokmuş gibi davranmak, kişiye elem bir azap olarak yeter.³²⁴
- İnfak et ki Allah'ın razı olduğu kulları arasına giresin.
- Her nimetin şükrü kendi cinsinden olduğundan, sana verilen her nimetin şükrünü kendi cinsinden eda et.

³¹⁷ Kalem, 68/7.

³¹⁸ Kalem, 68/8.

³¹⁹ Kalem, 68/10.

³²⁰ Kalem, 68/11.

³²¹ Kalem, 68/12.

³²² Kalem, 68/13.

³²³ Kalem, 68/14.

³²⁴ Kalem, 68/17-18.

- Malın, mülkün sahibi Allah'tır. Sadece emanetçi olduğunu unutma.
- Yoksulları gözet.³²⁵
- Yaptığın hatadan pişmanlık duymayı bil ve tevbeye yönel.
- İçinizden size doğruyu söyleyenlere itimat göster ve onu dinle.
- Sorumluluk bilinciyle kuşanıp, takva sahiplerinden ol.³²⁶
- Ahirete intikal edeceğin gerçeğini her an düşün ve eylemlerini buna göre ayarla.
- Davan yolunda karşılaşacağın tüm sıkıntılarda sonucun daima lehine olacağını bil; çünkü Allah inananlarla beraberdir.
- Allah'a yönelen bir kul ol. Böylece asla yalnız kalmayacağını garanti altına almış olursun.³²⁷
- Davanı tebliğ etme yolunda seni her türlü gözleriyle, sözleriyle engellemeye çalışacaklardır. Sen tüm bunlara vahyi öğüt vericiliğiyle karşılık ver.
- Fedakarlığı bırakma!
- Hz. Yunus'un (as), örnekliliğini göz önünde bulundur. Onun gibi hatandan dönerek Rabbine sığın ve hatada ısrar etme.³²⁸
- Sabır ve sebatla teslimiyet yolunda ilerle. Şahsiyet olmanın yolu, her şeyin sahibi ve yaratıcısı olan Allah'a teslimiyet olduğunu unutma.

³²⁵ Kalem, 68/24.

³²⁶ Kalem, 68/28.

³²⁷ Kalem, 68/32.

³²⁸ Kalem, 68/48.

3.3 MÜZZEMMİL SÛRESİ

3.3.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler

Örtünüp bürünen manasına gelen sûre, Hasan-ı Basi, İkrime, Câbir ve Atâ'ya göre tamamı Mekkî'dir.³²⁹Müşriklerin bunaltıcı saldırılarına karşı Hz. Peygamber(as)'a motivasyon vermektedir. Yirmi ayetten oluşan sûre, içeriğindeki inşa ayetleriyle dikkat çekmektedir.

Şahsiyeti, cahiliye kültürünün tortullarından uzaklaştıran bir muhtevaya sahip olan sûre, tüm zamanlar için model bir şahsiyetin temellerini atmaya devam ediyor. Zaman yönetiminin bilincini veren sûre, Allah'a yönelen şahsiyetin karşılaşacağı sıkıntıların olacağı haber verilmektedir. İlahi yardımın her zaman mü'minlerle olacağını müjdeleyen Allah, davasına sahip çıkma noktasında sadakatten ödün verilmemesi uyarısında bulunur.

Azgınlık yapanların akıbetinin sebebini anlatan ayet pasajları, nasıl olmanın yanında nasıl olunmaması metodunu bu sûrede de kullandığını görmekteyiz. Allah'ın mü'minlere karşı merhametinin de vurgulandığı bu sûreye, şahsiyet inşasında bir motivasyon sûresi de denilebilir.

Mü'minlerin birbirleriyle ilişkilerinin nasıl olması gerektiğinin zihin kodlarını veren bu enfes sure, mü'min olmayanlara karşı da nasıl bir duruş sergiletilmesinin ahlakını vermektedir. Bu durum insani ilişkilerin de mihenk taşı vermektedir. Kolay bir yükün altında olmayan Hz. Peygamber(as)'e sıkıntılı olan bu dönemde neyi nasıl yapması gerektiğiyle ilgili bir eğitim söz konusudur. Kendisinden olmayan, kendisi gibi düşünmeyenlere karşı tüm çağlara mühür vuracak bir ilke ortaya koymaktadır. "Onların söyleyeceği her şeye karşı sabırla diren ve güzellikle ayrıl onların çirkin tavırlarından."³³⁰

³²⁹ Said Havva, *el-Esas fi't-Tefsir*, İstanbul, 1992, 397.

³³⁰Müzzemmil, 73/10.

Bir eğitim programı niteliği taşıyan bu sûre, Hz. Peygamber(as) üzerinden mü'minleri inşa etmektedir. Allah'ı anmanın, Kur'an-ı Kerim okumanın, namaz kılmanın, sıkıntılara sabretmenin, yalancıların yanından tatlılıkla ayrılıp onları Allah'la baş başa bırakmanın kodlarını barındıran sûre; Rahmet sahibi, affedici Allah hatırlatılarak son bulur.³³¹

3.3.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi

Hakikate inanmanın ve onu temsil etme cesaretinin bir bedeli vardır. Kalem sûresinin şahsiyet inşasında, Hz. Peygamber(as)'in bu zorlu yolculukta Rabbi tarafından nasıl sahiplendiğini beraber görmüştük. Tüm eylemlerinde Allah'ın rızası dâhilinde hareket eden elçinin örnekliliği gözler önüne serilmişti. Ancak tüm bunlara rağmen kendi toplumunda, halim bir insan olup kimsenin en ufak bir hakaretine uğramayan bir insan bir anda tüm okları üstüne çekecek bir mesajla ortaya çıkması ve sert tepkilerle karşılaşması onu psikolojik olarak ciddi anlamda etkileyecekti. Kendisine emin diyenler, malını emanet edenler bir anda mecnun, deli demeye başladılar. Hz. Peygamber(as)'in aldığı risalet görevi de öyle bir görev ki terki asla mümkün değildir. Kalbi sıkışsa, tüm iftiraların odak noktası olsa da görevi terk etmeyeceğinin örneğini Allah, Yunus(as) peygamber üzerinden elçisine hatırlatmaktaydı. İşte böyle bir durumun hakim olduğu Mekke ortamında Rabbimiz bizi Peygamberi üzerinden bir kamp eğitimi olacak şekilde eğitiyor. Sen ey muhatap! Hayatının karanlık evresinden vazgeçip, aydınlığa talip bir şahsiyet olmaya azmettiysen kalk!³³² Çünkü yatan kişi özne değil nesnedir. Oysa hayatın anlamını bulmanın yolu aktif olmaktır. Yatan kişinin alacağı görev başarıya ulaşmaz. Başarmak istiyorsan kalkıp zamanını yöneteceksin. Zamanını yönetenler ancak çağa damga vurup söz sahibi olabilir. Öyleyse şahsiyet inşasında zaman yönetimi, bir mü'minin en büyük ödevlerinden olmalıdır. Gece vakti insanın dünyalık meşgalelerinden uzak durduğu sakin saatlerdir. Gündüzün kalabalığı ve uyarıcıların çokluğu sağlıklı bir düşünceyi bertaraf edebilir. Çünkü yığınla iş üzerindesin.³³³

³³¹Kutub, *a.g.e.*,245.

³³²Müzzemmil, 73/1.

³³³Hasan Elik, *İndirildiği Dönemin Işığında Ku'an Tefsiri*, İstanbul, 2016, 1341.

Bir kamp eğitimi mahiyetinde vurgulanan gece vakti, şahsiyet inşasında en değerli vakittir. Uyku yönetimini gerçekleştirenler, uyanık hallerinin hakimi olurlar. Peki, gece kalkıp ne yapılmalı? Elbette kalk emri bir harekette bulunmanın ifadesidir. Yoksa birine kalk dedikten sonra hedef göstermemek anlamsız olacaktır. İşte bu anlam Kur'an'ı sindire sindire okumaktır.³³⁴ Hz. Peygamber(as)'e yüklenen sorumluluğun, eğitim müfredatını Kur'an'la oluşturan Yüce Rabbimiz, şahsiyetite yüklenecek programın da işaret etmektedir.

Allah'ın razı olduğu şahsiyet, Rabbini anıp her koşulda varlığını ona adayanlardır.³³⁵ Adanmak, bir bilinçlilik halindeyse anlamlıdır. Anamlı olan şey inşa edicidir. Rabbini zikredip O'na yönelen şahsiyet O'nu merkezine alan kişi olmalıdır. Davanı başarıya ulaştırmanın yolu, davanın sahibine sadakatten geçer. Zira unutulmamalıdır ki doğunun da batının da Rabbine³³⁶ adanmışsın kendini. Cahiliye toplumunda şahsiyetini kaybetmiş köle ruhlu insanlar, güce sahip olanları otorite kabul etmişlerdi. Güç yönetiminin de ahlakını inşa eden bu ayetler, otorite olarak kabul edilecek yegâne gücün Allah olduğunu hatırlatmaktadır. O halde mü'min bir şahsiyetin koşulsuz teslim olacağı tek merci de her şeye gücü yeten Allah'tır.

Otoritesi sarsılan her gurur, kibir sahibi kişilerin başvuracağı ilk şey sindirme planları, karalama propagandaları, iftira ve güç kullanmaktır. Allah'ı otorite kabul eden bir şahsiyet, tüm bunlara otorite kabul ettiği Rabbine duyduğu güvenle sabredip direnmeli. Asla onların ahlakıyla ahlaklanmayıp, kendi ahlakını oynayıp onların çirkin tavırlarından güzellikle uzaklaşmalı.³³⁷ Bu sabır ve uzaklaşma bir tembellik hali değildir. Zira sabır en büyük mücadeledir. Allah'a teslimiyetin samimi duruşudur. Bu uzaklaşma, görevini yılmadan devam ettirme vurgusu da taşımaktadır.³³⁸

³³⁴Müzzemmil, 73/4.

³³⁵Müzzemmil, 73/8.

³³⁶Müzzemmil, 73/9.

³³⁷Müzzemmil, 73/10.

³³⁸ Elik, *a.g.e.*, 1342.

Mü'min şahsiyet, Rabbine teslim olduktan sonra ona güven içinde bir duruş gösterendir. Bu duruşun bir bedeli olarak, otorite sahipleri kendi konumları tehlikeye düştüğü için küstahça bir tavır takınacaklar. Onlara gerekli tavrı gösterdikten sonra Rabbine tevekkül ederek onlara aldanıp davandan geri durma. Onlara sadece mühlet tanınmaktadır. İşin sonucunda sen şahsiyetinden kaynaklı cenneti, onlar ise berbat bir yiyecek eşliğinde elim bir azaba duçar olacaklardır.³³⁹

Yoğun bir eğitimi barındıran sûre, bu sefer şahsiyeti, firavun örneği ve ahiret ile inşa etmektedir. Şahsiyetini bu vahiyle inşa etmez ve hakikate teslim olmazsan, sonunun Firavun gibi olacağı gerçeğini bilmen gerekir. Firavun öldü ancak firavunluk çağlar boyu devam edecektir. Hakikati inkâr eden her kişi firavunun dostu, onun çocuğudur. Sonu ise “bebeklerin dahi saçını ak ihtiyarlar gibi beyazlatan o dehşetli günde korku dolu bir azaptır.”³⁴⁰ İsteyen bu azabı, isteyen de Rabbine teslim olacak yolu seçer. Rabbine teslim olacak yolu seçenlerin ikinci bir hayat şansı olacaktır. Ahiret onlar için büyük bir ödüle gebe dir.

Müzzemmil sûresinin son ayetinde ise vahiyle inşa olacak bilinçli bir şahsiyetin röntgeni verilmektedir. Hz. Peygamber(as) ve ona iman edenler, imanın lezzetiyle yoğun bir inşa süreci içindeler. Bunu yaparken fedakârlık noktasında asla geri durmuyorlar. Bunu sürekli bir alışkanlık haline getirip olabildiğince yorulmalarına rağmen terk etmiyorlar. Oysa Rabbimiz onlardan hoşnut olmuş ki rahmetiyle onlara ikramda bulunuyor. Çünkü bunu sürekli yapmak istemelerine rağmen başka mazeretler nedeniyle aksatanlar da olabilir. Bu onların kalplerine rahatsızlık vermesin diye artık Rabbimiz bu kamp programının dozunu biraz azaltıyor. Ama azaltması rehavete kaptırmamalı zira o sürekli üzerimizde gözetleyicidir.

Tüm bu kolaylıklarla birlikte mü'min şahsiyet, Rabbini ihmal etmemeli ve tevhit inancında şahsiyetini eğitmeye devam etmelidir. Onun için Kur'an'ı okumaya, namazını kılmaya, ödenmesi gereken bedeli Allah yolunda ödemeye kararlılıkla devam edilmeli. Hayır işlemenin derdinde olup Allah'a borç vermeli. Bütün bunları

³³⁹Müzzemmil, 73/11-14.

³⁴⁰Müzzemmil, 73/15-17.

yaparken Allah'a sığınıp ondan merhamet dilenmeli. Çünkü bütün bunlar şahsiyet inşasında önemli parametrelerdir.

3.3.3 Müzzemmil Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet

- Ey muhatap! Kalk ve pasif olma.³⁴¹
- Zamanını yönetenler çağa mühür vurabilir. Öyleyse zaman yönetimini iyi yap.³⁴²
- Geceni dirilt. Zira gecesini diriltenler gündüzün hâkimi olabilirler.³⁴³
- Allah'ın senden istediği nesne olmak değildir. Çünkü nesne olan yönetilir. Oysa özne olup davanın verdiği sorumluluk bilinciyle yöneten olmalısın.
- En kıymetli zamanını keşfet. Bu zaman dâhilinde ilahi buyruğu tefekkür et.
- Geceni Kur'an okuyarak anlamlandır. Ölüm hali olan uykuna can ver.³⁴⁴
- Ağır bir söz olan vahyin referansında şahsiyetini inşa etmeyi bırakma.
- Gündüz seni yığınla yoran işlerinden dolayı, geceni ibadetle geçir. Ama bu gecenin sana kattıklarını gündüz hayatına aktar.³⁴⁵
- Her ne koşulda olursa olsun Rabbini mutlaka an. Çünkü aldığın nefesin hakkı bunu gerektirir.³⁴⁶
- Rabbine yönelişinde pusulan vahiydir. Vahyin şekillendirmesiyle gerçek manada Rabbine gereği gibi kulluk yapabilirsin.³⁴⁷
- Tüm otoritelere karşı sığınacağın, kendini koşulsuz teslim edeceğin tek otorite Allah'tır.
- Ruhunu, yüreğini tam bir teslimiyetle O'na vakfet.

³⁴¹ Müzzemmil, 73/1.

³⁴² Müzzemmil, 73/2.

³⁴³ Müzzemmil, 73/3.

³⁴⁴ Müzzemmil, 73/4.

³⁴⁵ Müzzemmil, 73/6-7.

³⁴⁶ Müzzemmil, 73/8.

³⁴⁷ Müzzemmil, 73/9.

- Tüm mekânların sahibi Allah'tır. Doğuda olanı da O bilir batıda olanı da. Mekanın neresi olduğuna bakmaksızın O yokmuş gibi davranma.³⁴⁸

- Kendini O'na emanet edecek yüzün olması için iyilik yap ve O'na sığın.

- Tüm olumsuzluklara karşı sabret. Dirençli bir duruş sergile.

- Seni üzenleri, sana karşı gelenleri ötekileştirip, iletişim kanallarını kapatma.

- Senden olmayanlara saldırma, güzellikle uzaklaş onların yanlarından. Onları bir başına bırakma, ancak eziyetlerine karşı duruşunla mesafenin korusun.³⁴⁹

- Düşmanın ahlakıyla ahlaklanma. Kendi ahlakını oyna.

- Hadi aşanlara karşı Rabbinin onlar hakkında geleceği ümidini terk etme.

Allah'ın azabını hatırlat onlara.

- Ahirete yatırım yapma yolunda salih amel işle. Buna engel olanları ise elim bir azap beklediğini unutma.

- Hakikate karşı çıkıp Firavunlaşma.

- Doğru sözü işittiğin zaman, teslim olacak yürekliliği göstermeyi ihmal etme.

- Hakikati inkar edersen, beşikteki bebenin saçını ak ihtiyarlar gibi beyazlatan o dehşetli günde, yalnız kalacağını ve perişan olacağını unutma.

- Kur'an'ın gerçeği hatırlatan ilahi vahiy oluşunu tüm çağlara taşı.

- Allah'ın vaadi mutlaka gerçekleşecektir. Öyleyse Allah'a teslim olmuş olanlardan geri durma.

- Rabbinin katında razı olunan bir şahsiyet olmak için, Kur'an'ın öğütüne yüreğini ver.

- Kur'an üzerinde yoğunlaşmayı tüm zamanına yay.

- Davan uğruna sorumluluk bilinciyle hareket ederek görevinin hayatın boyunca süreceğini bil.

- Allah'ın rahmetinden bihaber olma.

- Kur'an okumaya kolayınızdan geldiği gibi okumaya devam et.

³⁴⁸ Müzzemmil, 73/9.

³⁴⁹ Müzzemmil, 73/10.

- Namazını kılıp onda sebatkâr ol.
- Yücelmek için ödenmesi gereken bedeli, Allah yolunda ödemeyi ihmal etme.
- Salih amel işleyerek Allah'a borç ver.
- Allah'tan her koşulda mağfîret dile ve bağışlayanlardan olmak için O'na yönel.³⁵⁰

³⁵⁰ Müzzemmil, 73/20.

3.4 MÜDDESSİR SÛRESİ

3.4.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler

Tevhit mesajıyla peygamberi göreve hazırlayan 56 ayetli bu sûre, Mekkidir.³⁵¹ Sûre adını birinci ayetinde geçen “bürünen, sarınan” anlamındaki müddessir kelimesinden alır.³⁵²

Müzzemmil ile yakın bir muhteva barındıran bu sûre, şahsiyet inşasında prensipler koymaya devam ederek, Allah Resulü örneği üzerinden muhatabını inşa ediyor. Vahyin öğüt kaynağı/shahsiyet inşasının kaynağı olduğu bu sûrede de vurgulanıyor.

Sûrenin ilk yedi ayetinin emirlerle başlaması, doğrudan doğruya şahsiyet inşasının en önemli delilidir. Zira emir cümleleri haber verilen işin mutlak anlamda yapılmasını ifade eder. Sorumluluğa davet eden sûre, ilahi inşa yolunda önemli prensipler sunmaktadır.

Peygamberin risalet görevinin ilkelerle inşa edildiği ilk bölümün ardından, son saat ve ahirete vurgu yapılmaktadır. Vahyin düşmanlarının karakteristik özellikleri anlatıldıktan sonra akıbetlerinin ne olacağı haber verilmektedir. Ahiretten sahnelerin sunulduğu sûrede, müşriklerin boş kuruntularla kurtulma hayalleri eleştirilmektedir.

Genel hatlarla özetlersek, Hz. Peygamber(as)’a aldığı vahyi iletip, inkarcıları uyarması ve bu uğurda karşılaşacağı tüm sorunlara sabırla göğüs gerilmesi emredilmektedir. Son saatin yoğun işlendiği ve ahiretten kesitlerin sunulduğu ayet pasajlarında, Kur’an’a dil uzatıp ona sihir ve beşer sözü diyenlerin cehenneme nasıl düşer olacakları haber verilmiştir. Meleklerin varlığının işlenmesi, kitap ehli ve cehennemliklerin görevlerinden bahsedilmesi sûrede dikkat çeken bir ayrıntıdır. Cehennemliklerle mü’minlerin diyalogunun da yer verildiği son bölümde, inkârcıların azabı hak etme sebeplerinin hakka teslim olmayışları anlatılmıştır.

³⁵¹ Elik, *a.g.e.*, 1346.

³⁵² Karaman ve bşk, *a.g.e.*, 491.

3.4.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi

Vahyin nuruyla şereflenen insanın, kabuğuna çekilip örtüsüne bürünmenin³⁵³ vaktinin geçtiğini anlatan bu ayet, vahiyle inşa olmanın bir sorumluluğuna vurgu yapmaktadır. Korkunun, çekinmenin, hüzne kapılmanın vaktinin geçtiği ve karanlığa gömülmüş ruhlara ışık saçmanın vakti gelmiştir. Ey bu vahiyle şahsiyetini inşa eden muhatap! Kalk ve sorumluluk bilinciyle hareket et. Zira sorumluluk bilinciyle hareket etmenin önünde engellerle karşılaşacaksın. Bunlara aldırmandan Rabbini yücelt.³⁵⁴ İlk üç ayetin şahsiyet inşasında pasif kalmanın kabul edilemez olduğunu görmekteyiz. Ayetlerin devamında Hz. Peygamber(as)'e elbiseni temiz tut ve bütün pisliklerden uzak dur³⁵⁵ denilerek maddi ve manevi kirlere uzak durulması emredilmiştir. Bu elbisenin tefsirlerimizde genişçe açıklamaları mevcuttur. Biz şahsiyet inşasında bunun sembol olduğu kanaatindeyiz. Şahsiyetin, karakterin, öz benliğin, giyilen maddi eşyanın, sözlerin, bakışların, çevrenin temizliğine dikkat edilmenin vs. bir şahsiyetin görevleri arasında olduğu kanaatindeyiz. Şahsiyete misyon yükleyip vizyon çizen bu ayetler, mümtaz şahsiyeti hedeflediği açıkça ortadadır. Elbiseni temiz tutmak, nefsini ıslah edici amellere yönelmek demektir.³⁵⁶ Çünkü sen tebliğ edecek ve rol model olacaksın. Öyleyse insanlar senin davranış tebliğ yolculuğunda leke görmemelidirler. Çünkü bu zarar verip onlara koz vermektir.³⁵⁷ Öyleyse şahsiyet inşasında muhatapın yapması gereken içten dışa bir temizliğe başlamaktır. Yüreğin, kalbin kirliliğinden, zarar veren her türlü düşünceden arınıp içinin güzelliğini dışını temsil eden elbisesine de aktarmalıdır. Bir Moğol atasözü olan “kişi dışıyla karşılaşılır içile uğurlanır” sözü bunu adeta tefsir etmektedir.³⁵⁸ Bununla beraber örnek şahsiyet olma yolunda ilerleyen herkesin dirayetli bir tutum içinde olarak iyi hasletlerini devam etmesi gerekir. Onun için iyilik yapmak yetmez, kötülüklerden de uzak durmak gerekir. Kur'an'ın onaylamadığı görünen-görünmeyen, maddi-manevi tüm çirkin fiiliyetlerden,

³⁵³Müddessir, 74/1.

³⁵⁴Müddessir, 74/2,3.

³⁵⁵Müddessir, 74/4,5.

³⁵⁶İbn Kesir, *a.g.e.*, 339.

³⁵⁷Said Havva, *a.g.e.*, 430.

³⁵⁸Erişim: [https://tr.wikiquote.org/wiki/Mo%C4%9Fol_atas%C3%B6zleri], Erişim Tarihi: 18.07.2019.

düşüncelerden uzak durulmalı. Öyleyse kalbin tevhit inancını baltalayan her şeyden uzak tutulması gerekir. Keza şahsiyetin temiz kalması buna bağlıdır.

İyilik yapmanın ahlakını veren “iyilik yapmayı kazanç kapısı haline getirme”³⁵⁹ ayeti, tüm zamanların iyilik hareketinde bulunacak şahsiyete nota hükmünde gelmektedir. Rabbinin nimetine mazhar olup davetçi olan her şahsiyet, bilmelidir ki Allah’a değil kendilerine iyilik yapmaktadırlar. Onun için bunu çok görerek yaptığı ameli başa kakmamalı. Ecri verenin Allah olduğu bilinciyle hareket etmelidir. Bir şahsiyetin, cahiliyedeki kibirli insanların yaptığı duruma düşme tehlikesine karşı Allah’u Teâla bu ayetle uyarmaktadır. Cahiliyenin zenginleri de büyük iyilik, fedakârlıklar yapaktaydılar. Hatta bu konuda birbirleriyle adeta yarış halindeydiler. Ne var ki onların bu iyiliği gösteriş odaklı olup kazanç kapısı haline getirilmişti. Övünmenin derdiyle yaptıkları bu iyiliğin karşılığı da olmayacaktı. O halde hiçbir karşılık beklemeden Hz. Peygamber(as) gibi fedakârca iyiliği sadece Rabbinin hoşnutluğuna ermek için yapmak gerekmektedir.

Başka bir perspektiften şöyle de bakılabilir. Şahsiyet inşasında vahyin verdiği heyecanla insanlara tebliğ edip onları doğru yola getirmeye azmediyorsun. Ancak sen onların iyiliğini istediğin halde onlar sana olmadık saldırılarda bulunuyor. Bu üzüntüyle yaptığın iyiliği kesme. Onları davet etmeye devam et ve karşılığını sadece Allah’tan bekle. Onlara hakikati anlatıyor olmak onları borç altına aldığın anlamına gelmez. Aksine anlattığına ihtiyacı olan sensin. Sana tüm güçleriyle karşı çıksalar da durum böyledir. Bu durum daha da zorlaşabilir. Aldığın vahiy ağır bir sorumluluk barındırır. Bu sorumluluğu herkes kavrayamadığı gibi teslim olmalarını da bekleme. Şiddetli muhalefet seni beklemektedir. Zorlu musibetlerle yüz yüze gelecek ve çaresiz kaldığını hissedeceksin. Ancak ümitsizliğe kapılma, direnerek Rabbinin seni şerha şerha inşa etme hatırına sabret.³⁶⁰

İlk yedi ayet Hz. Peygamber(as) üzerinden, insanlık ailesini evrensel iyiye getirecek seviyeye sahip şahsiyet inşasının örnekliliğini net olarak vermektedir. İnsanlık ailesinin hakikatle buluşması için, şahsiyetini vahiyle inşa eden her birey

³⁵⁹Müddessir, 74/6.

³⁶⁰Müddessir, 74/7.

sorumluluğunun bilincine varıp harekete geçmelidir. Yüreğini bütün kirlilerden arındırarak, iyiliğin temsilcisi olmalıdır. Ancak bunu yaparken bir beklenti içinde olmayıp yalnızca Rabbine dayanıp sabır içinde mücadele etmelidir.

Müddesir sûresinin ahiret vurgusu oldukça sert bir şekilde muhatabının karşısına çıkmaktadır. Bununla olumlu ve olumsuz şahsiyetlerin akıbetleri ve takınması gereken tavırlar öğretilmektedir. Olumlu şahsiyet olma yolunda ilerleyen kişiye açık bir şekilde karşı çıkılacağını bildiren bu ayet pasajları, inkâr etmenin, kibirlenmenin, hakikate teslim olma yolunda inatçı olmanın, inkârına bahane bulmak için yanlış düşünüp bahaneler getirenin, vahye hınçla saldıranın feci akıbeti tehditkâr bir şekilde derileri yakıp kavuran cehennem ateşi olacağı bildirilmektedir.³⁶¹ Bu hakikate teslim olmayı reddeden şahsiyetlerin kendi elleriyle kendilerine yaptıklarıdır. Bu vahiy bir öğüttür. Bu öğüt “şahsiyetli insan” yetiştirmenin tüm kodlarını barındırır. Allah’ın bu vahye ihtiyacı yoktur; ancak biz yaratılmış olup, yeryüzünü imar etme göreviyle sorumluluk yüklenen insanın ihtiyacı vardır. Allah cezalandırmayı değil, kulunu mükâfatlandırmayı istemektedir. Son saate vurgu yapılmasının gerekçesi de bu olsa gerektir. Şahsiyetine yazık eden inkârcıları caydırmayı, hakikate teslim olmuş şahsiyeti ise bu inancında sebatkâr kılmayı amaçlamaktadır.

İnsan aciz yaratılmıştır. Acziyetinin farkında olan her birey Rabbine teslim olmanın onu cennete götüreceğini bilir. Ancak acziyetinin farkına varmayıp; kibirli, bencil karaktere sahip olanlar ise yaratılış gayelerine ihanet içindedirler. İhanet içinde olmanın bir başka tasavvuru da ekonomik, siyasal, prestij açısından önde olmanın sanki kendi kendine bir kazanmış gibi görüp Allah yokmuş gibi hareket etmesidir. Oysa elde edilen tüm servet, güç Allah tarafından bir nimettir. Buna rağmen hakikate teslim olmayıp aksine daha fazla açgözlülükle bunları isteyen her şahsiyet Allah’ın hoşnut olmadığı şahsiyettir.

Düşünmek insan olmanın gereğidir. Doğru düşünmek ise şahsiyetli insan olmanın sonucudur. Hakikati araştırma yolunda ilerleyen herkesin, mümeyyiz bir

³⁶¹Müddesir, 74/8-29.

tasavvurla yola çıkıp, önyargılarından, temel kabullerinden sıyrılması gerekir. Aksi durumda bakan kişi görmez, duyan kişi işitmez. Doğru görmeyip işitmeyen kişi ise bataklığında kalmaya mahkûmdur. İnsanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkarıcı vahyi³⁶² de anlama yolunda kördür, sağırdır, dilsizdir.³⁶³

Rabbine teslim olmuş şahsiyet, Allah'ın verdiği her misalle imanını kat be kat artıran kişidir. Verilen misallerle imanları güçlenir. Kuşkunun semtine uğramayıp, mutmain bir kalple, yeri ve göğü yaratan Allah'a³⁶⁴ teslimiyet içerisindeyler. Ancak şahsiyetsiz olanlar ise sürekli gel git halinde bir karaktere sahiptirler. Onların kalplerini hastalık kapmıştır.³⁶⁵ Duygularında, düşüncelerinde, eylemlerinde, söylemlerinde şifadan mahrum kalanlardır. Vahyi alaya almalarından dolayı durumları böyledir. Oysa insan sınırlı nefesin farkına varıp, sınırsız kudrete sahip olan yaratıcıya teslim olacak bir şahsiyet inşası içinde olmalıdır.

Karanlığın koynunda yaşayan herkes bilmelidir ki, vahiyle şahsiyetini inşa edecek olan herkese Ay'ın karanlığı aydınlattığı gibi bu vahiye onu aydınlatacaktır. Bu öyle bir vahiy ki; karanlıkla hemhal olmuş ömrü aydınlığa doğru taşır. İsteyen şahsiyet inşasında vahiy örnek alır, isteyen de ondan yüz çevirip sonu sekar olan kızgın ateşe talip olur.³⁶⁶ Keza herkes, tutumunun ve sergilediği tavrın tutsağıdır.³⁶⁷ Bunun için her şahsiyet sorumluluğunun farkında olmalı, kendini layık gördüğü konuma doğru yol almalıdır. Yüce Rabbimiz nasıl bir şahsiyet olmamız gerektiğini ayan beyan açıklamıştır.

Mü'minlerin, cehennemliklerle konuşmalarından bir pasaj sunan ayetler, şahsiyetini vahiyle süslememiş olanların neden cehennemde olduklarını detaylı bir şekilde bize sunmuştur. *“Onlar cennetlerdedir; günahkârlar hakkında birbirlerine sorular sorarlar: Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir? Onlar öyle cevap verirler: biz namaz kılanlardan değildik; yoksulu doyurmazdık; günaha dalanlarla biz de*

³⁶² Bakara, 2/257.

³⁶³ Bakara, 2/18.

³⁶⁴ Hac, 22/65.

³⁶⁵ Müddessir, 74/30.

³⁶⁶ Müddessir, 74/37.

³⁶⁷ Müddessir, 74/38.

dalıyorduk. Ceza gününü ise asılsız sayıyorduk. Sonunda ölüm bize geldi çattı.”³⁶⁸ Bu ayet pasajları yoğun bir şahsiyet inşası sunmaktadır. Vahye teslim olup, şahsiyetini vahiyle taçlandırılanlar asla diğerleri gibi değildir. Teslim olmayıp inkârında ısrar edenleri karakterlerini bu ayetlerin vuruculuğunda görmekteyiz. Onlar bahanelerin arkasına saklanıp, insanı her türlü çirkin işlerden fuhşiyattan koruyan namazı³⁶⁹ kılmazlardı. Onda tembellik ederek, namazın insan üzerindeki gerçeğinden mahrum kalıyorlardı. Üstüne üstlük alay da ediyorlardı. Bunun bir sonucu bağlamında şatafatlı hayatlarına tapıp, onların mallı üzerinde hakkı olan yoksulları doyurmaz, görmezden gelirlerdi. Boş şeylere vakit harcayıp, zamanlarını israf ediyorlardı. Ayrıca günaha batanlarla dostluk kurup, zevkleri uğruna hiçbir değer tanımıyorlardı. Böylece günah onlar için bir alışkanlık haline gelince, mümeyyiz akıllarını yitirip hak ile batılı tanıyamaz oldular. Nihayet ölümle karşılaşınca akılları başlarına gelmiş oldu ancak o zaman da iş işten geçmiş oldu. İşte bu ayetlerin pasajı nasıl bir şahsiyet olmamamızın yolunu aydınlatıyordu.

Feraset ve basireti kapanan şahsiyet doğru ve yanlış ayırt edemez. Öğüdün nimetlerinden mahrum kalır. Her ne kadar hakikatten kaçsa da ahiret mutlaka önlerine çıkacaktır. Öyleyse şahsiyet inşasında ahiret endişesi taşımak adam olmaya doğru yol almanın önemli bir ölçütüdür. Çünkü şahsiyetini ahiret eksenli oluşturanlar, hesap vermenin bilinciyle sorumluluk sahibi olabilirler. Ahiret gerçeğinin bilincinde olan şahsiyet, tutum ve davranışlarına dikkat eder.³⁷⁰ Vahiyle inşa olmaya gayret eder. Oysa vahiyden yüz çeviren bir şahsiyet, yanlışlıklar batağından kurtulamaz. Son ayetin mü'min şahsiyet inşasında verdiği mesajlardan bir de inanç özgürlüğüne saygı duyması şeklinde anlaşılabilir. Doğrusunu Allah bilir.

³⁶⁸Müddessir, 74/40-47.

³⁶⁹Ankebût, 29/45.

³⁷⁰Kutub, a.g.e.,277.

3.4.3 Müddessir Sûresinin Özetle Eğittiği Örnek Şahsiyet

- Sorumluluk bilinciyle hareket ederek, insanlığa şifa olacakken kendini gizleme.
- Karanlığa gömülmüş ruhları uyandırma görevini unutup durma, kalk ve karanlığa gömülmüşleri uyar!³⁷¹
- Engeller çıktığında sakın yılgınlığa düşerek geri durma.
- Tüm zorluklarda en büyük duruşunu Rabbine teslimiyette göster.
- O'nu yüceltmenin erdemi içinde ol.
- Pasif kalmak, mü'min bir şahsiyetin özelliği olamaz.³⁷²
- Elbiseni temiz tut.³⁷³
- Pisliklerden arındır kendini.³⁷⁴
- Şahsiyetine, benliğine vahiyle format at.
- Sözlerine dikkat et!
- Nefsini ıslah edici amellere yönelerek şahsiyet inşasında ilerle.
- Hakikati yaşamayı şiar edin ve aktarmayı görev bil.
- Davana sadakat göster.
- Ruhunu, kalbini kirli düşüncelerden arındır.
- Dirayetli bir şahsiyet ol ve iyilik yapmayı ihmal etme.
- Kur'an'ın onaylamadığı her şeyden uzaklaş.
- Tevhit inancına helal getirme.
- İyilik yapmanın ahlakıyla kuşan.
- İyiliği kazanç kapısı haline getirip kazanımlar elde etmenin içine girme.³⁷⁵
- Sadece Allah'tan ecrini bekleyerek iyilik yap.

³⁷¹ Müddessir, 74/2.

³⁷² Müddessir, 74/3.

³⁷³ Müddessir, 74/4.

³⁷⁴ Müddessir, 74/5.

³⁷⁵ Müddessir, 74/6.

- Kibre kapılıp, riyakârlığa akma.
- Övünç kaynağı olsun diye iyilik yapmaya kalkışma.
- Seni incitirler diye de iyilikten geri durma
- Rabbinin nimetleri hatırına O'na dayan.
- İnkârında ısrarcı olma.
- İnançta inatçı olma.
- Bahanelerin ardına saklanan bir şahsiyet olma.
- Hak yoldan seni alı koymaya çalışanların tehdidine aldırma.
- Öğüt arayanlardan ve öğüde kulak verenlerden ol.
- Aciz bir kul olduğunu unutma.
- Gücün efsununa kanma.
- Allah yokmuş gibi düşünme.
- Açgözlülük hasletini bırakıp panzehiri olan kanaatkârı kuşan.
- Düşünen ama mümeyyiz bir tasavvura sahip olanlardan ol.
- Karanlığı aydınlığa tercih etme.
- Mutmain bir kalple Allah'a teslim ol.
- Kalbi hastalığa götüren şüphenin semtine uğrama.
- Duygularını, düşüncelerini, eylemlerini vahiyle süsle.
- Sergilediğin her tavır seni özgürlüğe götürsün.
- Namazını kıl ve imal etme.
- Alay eden bir karaktere sahip olma.
- Malınla azgınlaşıp yoksulları unutma.
- Cehenneme götüren dostluklarını bitir.
- Hak ve batılı birbirinden ayırt edebilecek bir tasavvura sahip ol.
- Ferasetli ve basiretli ol.
- Ahiret yurdunu unutma.

3.5 FÂTİHA SÛRESİ

3.5.1 Sûre Hakkında Genel Bilgiler

Kitabın mukaddimesi olan bu sûrenin pek çok ismi olmakla beraber en yaygını Fatiha'dır. Bu mübarek sûreyi, kitabın başına koyan bizzat Hz. Peygamber(as)'dır.³⁷⁶ Mekkî olan bu sûre, ayetlerin yedi olduğuyla ilgili icma vardır. Kısa olmasına rağmen Kur'an-ı Kerim'in tüm manalarını içinde barındırır.³⁷⁷

Kur'an'ın adeta önsözü olan Fâtiha, Hz. Peygamber(as)'ın dilinde başka bir şeyi açan manasındaki Fâtihatü'l Kitab ismiyle anılmıştır. Fâtiha sûresi sadece Kur'an'ın özsözü olmakla kalmayıp adeta Kur'an'ın özetidir. Her ayetinin tekabül ettiği onlarca ayet mevcuttur. Vahiy bir bütündür. Bir ayet başka bir ayetten kıymetlidir denilemez. Ancak bazı sûreler ya da ayetler biraz daha ön plana çıkmaktadır. İşte Fâtiha sûresi bu konumda baş köşe olan sûrelerdendir.

Mü'minin miracı olan namazda günde farzları sayarsak 17 defa okunan bu sûre, hayatın tümünü çepeçevre sarmıştır. Hamd ile başlayan beş sûreden³⁷⁸ biri olan Fâtiha sûresi baştan sona şahsiyeti inşa eden bir sûredir.

Kur'an-ı Kerim'in inşa sürecindeki metodolojik yaklaşımın tedrici olduğunu görmekteyiz. Aşama aşama bir bilinç inşası söz konusudur. Daha önceki sûrelerde Allah'ın Rabb oluşu, Rahman ve Rahim oluşu, din gününün sahibi olduğu birçok ayette gelmişti. Ancak Fâtiha sûresinde bu anlatımlar hepsi çok veciz bir şekilde gelmektedir. İmanın nasıl olması gerektiğini açık bir şekilde ifade eden sûre, sahte olan tüm ilahlara darbe indirmektedir.

³⁷⁶ Muhammed âbîd el-Câbirî, *Siyer Eşliğinde Kur'an'ı Anlamak Fehmü'l Kur'an*, İstanbul, 2017, 101.

³⁷⁷ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't Tefâsîr*, İstanbul, 2014, 28.

³⁷⁸ En'am, Kehf, Sebe', Fatır.

Fâtiha sûresi, Allah ile yarattığı insan arasındaki bağı da ortaya koymaktadır. Rahman ve Rahim olan Allah'tan insana inen merhamet ve nimeti olan vahiy, insandan Allah'a sunulan niyaz ve ibadet dile getirilir. Tevhidin tüm hakikatlerini içinde barındıran bu muhteşem ilkeler bütünü olan sûre, önceki surelerde mevcut olan yaklaşımı burada da sergilemektedir. Fâtiha sûresi, kimler gibi olmak için bize yol gösterirken, kimler gibi olmamamız için de Allah'a sığınmamızı öğretmektedir. Zira Allah'a sığınan biri, sahipsiz olmadığı bilinciyle moral ve motivasyonunu koruyacaktır. Şahsiyet inşasında, şeytanın vesveselerinden korunmanın yolu Allah'a sığınmaktır.

3.5.2 Sûrede Şahsiyet Eğitimi

Besmele ile başlayan sûre, kendi kendine yetmeyeceğini bilen insanın, Rabbine karşı esas duruşunu göstermektedir. Şahsiyet inşasında sartaç olan bu berceste ayet, yapılan her işin Allah'la yapılması ve haliyle O'nu şahit tutarak yapmak demektir. Besmeleyle şahsiyetini inşa eden biri, Allah'ın hayatında olduğu bilinciyle her işini bu minvalde gerçekleştirir. Besmele, şahsiyet inşasında anlama açılan kapının anahtarıdır. Hayata attığı adımın farkında olan şahsiyetin, farkındalık oluşturmasıdır. Bunun bir bedeli olduğu bilinciyle hareket ederek günahlardan uzak durmaktır.

Besmele, şahsiyet inşasında tasavvuru da doğru yere kanalize eden en büyük eğitim ayetlerindedir. Besmeleyle Allah'ı sürekli hatırında tutan şahsiyet, Rabbinin çizdiği sınırları aşmamak için elinden gelen hassasiyeti gösterecektir. Eylemde bulunan birinin, eylemine besmele ile başlaması hayatı doğru okumanın parametrelerini de ona gösterecektir. Zira hayatı okumanın gerçek manasını içinde barındıran besmele, Rahman ve Rahim olan Allah'ın her şeyi kuşattığını bilir. Bununla bilinçlenen bir şahsiyet hayatın anlamlılığına ermenin rahmetinde olacaktır.

Besmelede bulunan iki esma olan Rahman ve Rahim, merhametin tüm anlamlarını barındırıp, Allah ile kul arasındaki ilişki düzeyinin gerçek muhtevasını barındırır. Besmele, insanda Allah adına okumayı ve aktarma şuurunu inşa eder.

Allah adına okuyan doğru okumanın gayretini gösterir, doğru okuyanlar ancak doğru aktarabilir. Bu da Allah'ın muradını gerçekleştirme adına atılan önemli bir adım olacaktır.

Kur'an'ın gayesi insanı dünya ve ahiret mutluluğuna taşımaktır. İşte bu lokomotifin binmenin yolu, besmele ile inşa olmaktır.³⁷⁹

Hamd etmenin ahlakını veren ikinci ayete baktığımızda Allah'ın hakkı olan bir şeyin başka şeylere verilmemesi gerektiği mesajını görmekteyiz. Hamd övgü demektir. Allah insanın en büyük zaaflarından biri olan övgü ahlakını doğru yere kanalize ederek bir şahsiyet inşa etmektedir. Zira övgü, insanı esir almanın en kolay yoludur. Çünkü insanoğlu fitri bir özellik olarak, övülmeyi sever. Övgü cahiliye karanlığının da en bariz problemlerinden biriydi. Çünkü onlar Allah'ın hakkı olan övgüyü, Allah dışındaki varlıklara atfediyorlardı. Oysa ayet hamdin tamamını Allah'a takdis ederek, bir şahsiyet inşasının nüvelerini atmaya devam ediyordu. Esasında mü'min ile müşrikin farkı da buradan daha iyi anlaşılıyordu. Mü'minler, Rablerini hamd ile överek O'na teslimiyet noktasında derinden bağlıydılar. Bundan dolayı şımarmayıp, sahip olduklarıyla övünmezler. Kaybettiklerinde Rablerine isyan etmez, kazandıklarında böbürlenmezler. Kulluk bilinciyle hareket etmeye gayret ederek, Rablerinin gösterdiği istikamette yürürler. Çünkü hamd ettikleri Rabbin tüm âlemlerin Rabbi olduğu gerçeğiyle hareket ederler. İnkâr edenler ise; hor görerek, alay ederler. İftira ve tehditlerden uzak durmayarak mü'minlerin Allah'la bağlarını koparmaya çalışırlar. Övgüyle kibirlerinde boğulurlar. İşte hamdin Allah'a takdis edilmesiyle inşa olan mü'min tüm bu oyunları, inkârcıların bir kuruntusu olduğunu bilerek Allah'la bağına daha da güçlü bir hale getirir.

Hamd eden şahsiyet, kanaatkâr olmayı bilir. Tüm övgüyü, teşekkürü sadece Allah'a yapar. Çünkü gerçek anlamda övgü sadece O'nun hakkıdır. Nitekim O, her şeyi yoktan var eden, nimet veren, terbiye ederek şahsiyeti inşa eden, var ettiğini yalnız bırakmayandır. O'nu hamd eden şahsiyet, daima iyiye ve doğruya yönelen, hedefinde Allah'ın rızası olan, insanlığa faydalı olacak salih ameller işleyen bir bilince sahip şahsiyettir.

³⁷⁹ Şura, 42/20.

Bu şahsiyet, Rabbine teslimiyet noktasında geri adım atmayandır. Çünkü hamd ettiği Rabbi, Rahman ve Rahimdir. Rahmetin karşılığı O'na hamd etmektir. Çünkü O'dur yediren ve içiren, merhamet ve şefkatli olup, kullarını gözetten. Tüm bunların yanında Rahman ve Rahim olan Yüce Yaratıcıya karşı kullarını serbest bırakmıştır. Dileyen olumlu, dileyen olumsuz bir tavrın içinde olabilir.

Gerçekleşmesinde kuşku duyulmayan hesap gününün hâkimi olan Allah , o gün herkesi yaptığı amellere göre hesaba çekecektir. Çünkü artık şahsiyet inşasında başarıya ulaşmış olanların ödüllere kavuşma günüdür. Buna karşın yaratılış gayelerine ihanet edenlerin de cezalandırılma günüdür. Din gününün sahibi olan Allah'a iman edenler, bu ayetle inşa olurken hesap vermenin bilinciyle yaşarlar. Çünkü gerçekten kimsenin kimseye fayda sağlayamayacağı o gün hesap pek çetin olacaktır. Bu ayetle inşa olmuş şahsiyet çift kutuplu düşünür. Dünya ve ahiret dengesini iyi kurar. Yaptığı iyiliğin karşılığını alacaklarını bilip, uğradıkları zulmün zalimin yanında kar kalmayacaklarını bilirler. Onun için iyilik yapmaktan, sabretmekten, hakikati haykırmak için var güçleriyle çalışmaktan geri durmazlar. Allah'a güven içinde olup, sadakatlerinde sebatkar davranırlar. Din gününe iman etmekle beşeri ideolojilerin tutsağı olmayıp, varlıklarını sadece Rabbe adarlar. Bundan dolayıdır ki tüm içtenlikle tevhit inancına zerre zarar vermemek adına sadece Allah'a kulluk edip, O'ndan yardım isterler. Şahsiyet inşasında özgür bir irade hedefleyen bu ayet, Rabbe kulluğun dışındaki tüm kulluk yapılanlara karşı çıkmaktadır. Köle olmak ile mutlak anlamda kölelikten çıkmanın yöntemi sunulmuştur. İnsanlığa kurtuluş reçetesi olan bu ayetle inşa olan her birey, sadece Allah'a yöneleceğini bilir, onu dışında kalan tüm sistemlere, ideolojilere, şahıslara karşı boyunduruğu reddeder.

Tüm bunlarla şahsiyetini inşa etmiş olmanın şükrünü eda etmek için, Rabbine dönerek şöyle niyaz edilmeli: “Rabbimiz! Bizi yönelt dosdoğru yola.” Şahsiyet inşasının kodlarını barındıran bu ayet bir kimlik inşasını gerçekleştirmektedir. Hidayet talebinin olduğu bu ayette, hedef belirlenmektedir. Ey Rabbim benim hedefim senin razı olacağın dosdoğru yol hangisiyse odur. Bir otokontrol ayeti olan

bu dua, üzerinde bulunduğum olun doğru yol olmasını temenni ediyorum; ancak bunun gerçeğini sadece sen bildiğin için niyazımda sanadır ey Rabbim vurgusu vardır. Bu niyazımın başka bir sebebi de acziyetimin farkındayım, dosdoğru yoldan beni ayırma demektir. Bu ayetin inşa ettiği şahsiyet, önyargılardan beridir. Çünkü düşünce eylemini Rabbiyle yapmaktadır. Bununla beraber bilginin kaynağının bütünüyle Allah olduğunu fark etmektir.

Nimet verilenler ayetiyle, şahsiyet inşasında örnek alınacak olan öncüller işaret edilmiştir. Bunlar o kimselerdir ki; Allah'ın muazzam cennet nimeti bahşettiği peygamberler, tevhide sadakatle bağlı olup hakikati haykıran mü'minler, bu uğurda hayatlarını imanlarına şahit kılıp şehit olanlar ve daima salih amel işleyen insanlarla beraber olup birbirlerine destek olanlar. İşte bu kimseler şahsiyet inşasında prototip olanlardır.

Şahsiyet inşasında, Kur'an-ı Kerim'i bizlere sunduğu önemli bir ayrıntı da kimler gibi olmamızdır. Son ayetin inşasında zımnen şu mesajlar verilmektedir. Sakın hakikati bildikleri halde dünya ve içindeki geçici zevklerine aldanan, bu zevklere tutkuyla bağlı olup Rabbine karşı nankörlük eden, zevkini makamını, gücünü kendisine ilah edinip hevesle bunlara kapılan azgınlar gibi olma. Bununla beraber, hurafeler batağına kapılıp batıl düşünceni hakikatin yerine koyma. Dünya hayatında kendi ellerinle Rabbinin gazabına sebebiyet veren eylemlerde bulunma. Unutma nimeti hak etmenin yolu, nimeti hak edecek bedeli ödemeye hazır olmaktan geçer. Gazaba ve sapıtmış olanlardan beri olmak için iradeni doğru kullan ve Rabbine sığın.

3.5.3 Fâtiha Sûresinin Özetle Ortaya Koyduğu Örnek Şahsiyet

- Kendi kendine yetmediğini bil.
- Anlam dünyasına besmeleyle adım atacağına bilincinde ol.
- Tasavvurunu düzelt.
- Rahman ve Rahim olan Allah'tan ümit kesme.
- Dünya ve ahiret dengesini doğru kur.

- Övgüyle yoldan çıkanlardan olma.
- Övgüyle yoldan çıkaranlardan da olma
- Tüm övgüyü sadece Allah'a takdis et.³⁸⁰
- Hamd ile Rabbine sığın.
- Allah'la bağını koparma.
- Din gününe hazırlık yap.³⁸¹
- Tevhit inancını sarsacak eylemlerde bulunma.
- Sadece Rabbine kulluk et.
- O'ndan başka kimseden medet dileme.
- Rabbine derinden bağlı ol.
- Şımarıp övünme.
- İsyan edip üstüne böbürlenme.
- Özeleştirici ahlakına sahip ol.
- Tevbeye yönel ve doğruyu iste.
- Hakikati bildiğin halde sırt çevirenlerden olma.
- Nankörlük batağına gömülüp, nefsinin ilah edinme.
- Batıl düşünceni din diye satma.
- İradeni hak yolunda kullan.
- Rabbine yönel.³⁸²

³⁸⁰ Fatiha, 1/1.

³⁸¹ Fatiha, 1/3.

³⁸² Fatiha, 1/4.

SONUÇ

Hayata anlam katan ve değerli kılan şey, manadır. Manayı elde etmenin yolu salih ameller işlemekten geçer. Sonuç olarak bu amellerin dünya ve ahrette bir karşılığı olacaktır.³⁸³ Bu manayı ancak şahsiyeti oturmuş, hakikat yolunda ilerleyenler elde edebilir. Hakikat yolu el-Hak olan Allah'ın gösterdiği yoldur.³⁸⁴ Bunun pusulası ise vahiydir. Hakikatin yeryüzündeki temsilcileri ise vahiyle şahsiyet inşasını gerçekleştiren herkeştir. Çünkü en büyük hakikat en büyüğün gönderdiği hakikattir. Bu hakikat elbette Allah'ın kelamı olan vahiydir. Vahiy, ilahi eğitim programının müfredatıdır. Muhatabını inşa sürecinde, içten dışa doğru bir yolculuk gerçekleştirir. Bu yolculukta her daim gündeminde Allah'ın olduğu bir şahsiyet inşa eder. Vahyin bu gücünü ilk muhatapları üzerinde açık bir şekilde görmekteyiz. Cahiliye karanlığına teslim olmuş ruhların, vahiyle nasıl aydınlığa çıktığını İslam medeniyetini inceleyen herkes görecektir. Eşkıyalıkla geçimini temin eden Ebu Zer'in, vahiyle tanıştıktan sonra evliya oluşuna zaman şahittir. Bunun başka bir örneğini de sert bir mizaca sahip olan Hz. Ömer'in vahiyle tanıştıktan sonra tüm zamanların en adaletli yöneticisi olduğunu görmemizdir.

Elbette vahiyle inşa olmanın bir bedeli vardır. Çünkü şahsiyet eğitiminde pusulası vahiy olanın karşısına zorlu engebeler çıkacaktır. Nitekim bunu Hz. Peygamber(s.a.v.)'in hayatında görmekteyiz. Daha önce toplum tarafından Muhammed'ül Emin diyenler, karanlıkları yok edip aydınlığa çıkaran vahiy nurunu³⁸⁵ aktarmaya başlayınca, mecnun³⁸⁶ ve deli³⁸⁷ dediler. Bunu demelerinin sebebi Hz. Peygamber(as)'in sadece vahiy aktarması değildi. Vahiyle inşa olmasıydı. Çünkü artık bambaşka bir şahsiyetle karşı karşıyaydılar. Daha önce toplumda görmedikleri, tanımadıkları erdemlerle süslenmiş şahsiyetler ortaya çıkıyordu. Köle

³⁸³ Bakara, 2/25.

³⁸⁴ Naml, 27/79.

³⁸⁵ Ahzab, 33/43.

³⁸⁶ Tekvir, 81/22.

³⁸⁷ Tur, 52/29.

olup efendinin her dediğini yapanlar, vahiyle inşa olup sadece otorite olarak Allah'ı kabul ettiklerini ilan ediyorlardı. Üstelik günlerce süren büyük eziyetler karşısında dahi bir adım geri atmıyorlardı. İnkâra saplanmış olanları bu kadar korkutan da vahyin bu kadar değiştirici, dönüştürücü gücüydü. Nasıl oluyordu da insan yerine koymadıkları bu kişiler, iyiliği yaymanın, öğüt vermenin, sabırlı olmanın, hakka teslim olup putlarını reddetmenin, güçleri karşısında susmayıp hakikati haykırmanın, maddi ve manevi kirlere arınmak için salih amel işlemenin, yoksullara değer vermenin örneğini sergiliyorlardı. Yıllardır tanıdıkları insanların, vahiyle inşa sürecinde bambaşka biri olduklarını korku ve şaşkınlıkla izliyorlardı.

Şüphesiz ki bu değişim ve dönüşüm zamana bağlı olmayıp, tüm zamanlar için geçerli bir durumdur. O günün insanlarını değiştirip, toplumu dönüştüren bu vahiy; bugün de aynı misyonu içinde barındırmaktadır. Bunun eksikliğini yaşamının sebebi vahiy değil, vahiye teslim olmayan insanların suçudur. Çünkü anlaşılacak ve yaşanacak için inen Kur'an'ı, amacının dışına çıkarıp kutsallığa bürüdük. Oysa bu Kur'an anlaşılacak ve değiştirmek için gönderilmiştir.

Karanlıklardan aydınlığa çıkaran, hayatta anlam ve amaç katan bu ilahi kitap, bundan kaynaklı şahsiyet eğitiminde Allah Resulünün (s.a.v.) örnek yaşamı doğrultusunda temel kaynaktır. Temelini vahiyle atıp, alemlere rahmet olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnet-i seniyyesini yaşamına geçiren her şahsiyet kesintisiz ödülle ödüllendirilecektir. Zira ayeti kerimede vahyin yürüyen şahsiyeti olan Allah Resulüne(s.a.v.), Rabbimiz şüphesiz ki sen muhteşem bir ahlaka sahipsin³⁸⁸ diyerek bizlere O'nun gibi olmayı işaret etmiştir.

Vahiy 23 yıllık zaman diliminde tedricen inmiştir. Haliyle muhatabını da tedricen eğitmiştir. Bu tezin gayesi de bu süreçte tedricen inen vahyin muhatabını nasıl eğittiğini irdelemektir. Kur'an'ın anlaşılması için yapılan geniş açıklamalara tefsir denir. Tefsirlerin kendilerine has öne çıkan özellikleri mevcuttur. Kimi müfessir kelime tahlili tefsir yaparken, kimi de rivayet ekseni tefsir yapmıştır. Son dönemlerin sosyolojik tefsirleri, bilimsel tefsirleri de raflarda yerini almıştır. Bunlar

³⁸⁸ Kalem, 68/4.

ayetlere bütüncül yaklaşp tefsir etmeye çalışan çalışmalardır. Bunun için ilmi derinliğin yanında, tekniksel bilgi birikiminin de olması gerekir. Bu çalışmada ilk beş sûrenin tahlilinde özellikle tefsir eksenli açıklamalar yapılmamıştır. Çünkü bu tezin gayesi, vahyin inişinde muhatabın ayetler ışığında nasıl şekil aldığını irdelemek olmuştur.

İnsanlık bugün de cahiliye karanlığını yaşamaktadır. Bugün sadece kız çocukları diri diri toprağa gömülmüyor, bugün erkek çocuklarla beraber diri diri atılan bombalar eşliğinde parçalanıyor. Dün kadının konuşma hakkı engellenip toplumda ikinci sınıf muamelesi görürken, bugün kadınlara konuşma hakkı verilip köle haline getiriliyor. Moda adı altında kadınların kişiliklerinden çok dışilikleri ön plana çıkarılıp teşhir ediliyor. Dün put diye tapılanlar nesnelere; bugün para, şöhret diye renk değiştirip hayatımıza sokulmuş durumda. Haklı olanın değil; güçlü olanın kazandığı cahiliye toplumunun o günkü iz düşümünü bugün kendi içimizde görmekteyiz. Liyakatin, ehliyetin, meşveretin, hakka teslim olmanın rafa kaldırıldığı bu çağda vahiyle eğitime her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır. Bu bakımdan cahiliye, bir dönem değil bir zihniyettir. Bu zihniyetin panzehiri ise hiç kuşku yok ki vahiyle eğitilmiş şahsiyetlerdir.

KAYNAKÇA

- ADA, S, ÜNAL, S, *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.
- AKGÜL, M, *Türkiye’de Din ve Değişim*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2002.
- ALTINKÖPRÜ, T, *Şahsiyet ve Karakter Analizi*, Hayat Yayın Grubu, Ankara, 2015.
- ALTUNDAĞ, T, *Kur'an'a Göre İdeal, Mümin*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.
- APAK, Â, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi 1*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2009.
- ATEŞ, S, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1995.
- BAŞ, E, *İslam Tarihi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018.
- BAYRAKLI, B, *Kur'an'a Göre Müslüman Şahsiyeti*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- BAYRAKLI, B, *Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri*, Sidre Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- BAYRAKTAR, M. F, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.
- CANDAN, A, *Kur'an'ı Nasıl Anlamalı*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- CARREL, A, *İnsan Denen Meçhul*, Hayat Yayınları, İstanbul, 1997.
- CEBECİ, S, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.

- CUBBERLEY, E. P, *Eğitim Tarihi*, Yeryüzü Yayınları, Ankara, 2004.
- CÜCELOĞLU, D, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2017.
- ÇAMDİBİ, M, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazâli*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2014.
- ÇELEBİ İ, ATAR F, ERDOĞAN M, YARAN R, *İslam İlmihali*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.
- ÇETİNER, B, *Fatiha'dan Nas'aEsbâb-ı Nüzûl*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2013.
- DERVEZE, İ, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- DİLMEN, S, *Kur'an'ın Kimliği*, Düşün Yayınları, İstanbul, 2016.
- DOĞAN, R, EGE, R, *Din Eğitimi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.
- el-CÂBİRÎ, M. A, *Fehmü'l Kur'an*, Mana Yayınları, İstanbul, 2017.
- el-CEVZİYYE, İ. K, *Bedâi'u't-Tefsir*, Karınca ve Polen Yayınları, İstanbul, 2011.
- el-ISFAHANÎ, R, *Müfredat*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2006.
- ELİK, H, *İndirildiği Dönemin Işığında Kur'an Tefsiri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2016.
- ERSOY, M. A, *Tefsir Yazıları ve Vaazlar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2016.
- ES-SÂBÛNÎ, M. A, *Safvetü't-Tefasîr Tefsirlerin Özü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014.
- ES-SÜYÛTÎ, C, *Esbâbü'n Nüzûl*, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2016.
- GAUDEMAR, D. M, *Leibniz Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul, 2012.

- GÖZÜTOK, Ş, *Hz. Peygamberin Hadislerinde Eğitim Metodları*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016.
- GÖZÜTOK, Ş, *İslam Medeniyetinde Eğitim Felsefesi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019.
- GÖZÜTOK, Ş, *İslam'ın Altın Çağında İlim*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2012.
- GÖZÜTOK, Ş, *Kadınlara da Farzdır*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2012.
- GÖZÜTOK, Ş, KÖYLÜ, *Mustafa, Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2017.
- GÖZÜTOK, Ş, *Resullulah Döneminde Eğitim ve Öğretim*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2014.
- GÖZÜTOK, Ş, *Sûfi Pedagojisi Tasavvufta Şahsiyet Eğitimi*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2016.
- GÜNALTAY, Ş, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2016.
- GÜRCAN, A, *Kişilik Renkleri*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- HAMİDULLAH, M, *İslam Peygamberi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2009.
- HAMİDULLAH, M, *İslam'a Giriş*, Beyan Yayınları, İstanbul 2003.
- HAŞİMÎ, M. A, *Müslüman Şahsiyeti*, Risale Basın Yayınları, İstanbul, 1995.
- HAVVA, S, *El-EsâsFi't-Tefsir*, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1992.
- IBN KESİR, EbûMa'bed, *Tesir'ülKur'an'il Azim*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2010.
- İSLAMOĞLU, B, *Kur'an'da Mü'minlerin Özellikleri*, Pınar Yayınları, İstanbul, 1987.,
- KARAKAŞ, V, *Nasıl Bir Din Eğitimi(Din Eğitiminde Peygamber Modeli)*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2015.
- KARAMAN, H, ÇAĞRICI, M, DÖNMEZ, İbrahim K, GÜMÜŞ, S, *Kur'an Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- KARAMAN,F, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2009.
- KAYA, M, *Kindî Felsefi Risaleler*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2006.
- KAYAN, R, *Nebevi Bir Eylem Davet*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2013.
- KUTUB, S, *Fî Zılâl-il Kur'an*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1991.

- LESSING, G .E, *İnsan Soyunun Eğitimi*, Say Yayınları, İstanbul, 2011.
- LİTTAUER, F, *Kişiliğinizi Tanıyın*, Sitem yayıncılık, İstanbul, 2012.
- MALİK, İ, *Muvatta*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2014.
- MEHMEDOĞLU, A. U, *Kişilik ve Din*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2004.
- MEHMEDOĞLU, Y, *Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2005.
- MERTER, M, *Dokuz Yüz Katlı İnsan*,Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2012.
- NECATİ, O, *Kur'an ve Psikoloji*,Fecr Yayınları, Ankara, 2004.
- NESEFÎ, N, *Neseft Tefsiri*,Ravza Yayınları, İstanbul, 2011.
- NUMANİ, M. Ş, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- ÖCAL, M, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.
- ÖNKAL, A, *Resullulah'ın İslam'a Davet Metodu*, Kitap Dünyası Yayınları, İstanbul, 2016.
- ÖZBEK, A, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Esra Yayınları. İstanbul, 1997.
- PAÇACI, M, *Kur'an'a Giriş*, İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2010.
- RAHMAN, F, *İslam*, Ankara okulu Yayınları, Ankara 2009.
- RÛMÎ, M. C, *Mesnevi*,Akçağ Yayınları, İstanbul, 2004.
- SARIÇAM, İ, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011.
- SAYAR, K, *Sufi Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.
- SÖYLEMEZ, M. M, *Cahiliye Araplarının Ahiret İnancı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2016.
- SÛLÛN, M, *Kur'an Kılavuzu*, Ensar Yayınları, İstanbul, 2010.
- ŞERİATİ, A, *Kur'an'a Bakış*, Fecr Yayınları, Ankara, 2013.
- ŞERİATİ, A, *Terimler Sözlüğü*, Hıvda İletişim, İstanbul, 2006.

- ŞİMŞEKÇAKAN, M, *Sözün Gücü*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- TİMUR, S, *Kur'an-ı Kerim'de Belirtilen İnanç Konusundaki Sapmalar*, Emin Yayınları, Bursa, 2009.
- TÜRKMEN, S, *İniş Sırasına Göre Kur'an'ın (Kâinat, Sünnet ve Akıl-Bilim Işığında) Türkçe Çevirisi*, Türksad21 Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- VATANDAŞ, C, *HZ.Muhammed'in Hayatı ve İslam Daveti*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2009.
- YAZIR, E. M. H, *Hak Dini Kur'an Dili*, Yenda Yayın, İstanbul, 2002.
- YILDIRIM, M. E, *Nebevi Eğitim Modeli Darü'lErkam*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2011.
- ZÜLALOĞLU, F, *Temel Kaynağımız Kur'an*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2011.

İnternet Kaynakları

Erişim: [[http://sozluk.gov.tr/\(insan\)](http://sozluk.gov.tr/(insan))], Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

Erişim: [<https://www.nkfu.com/ogretim-nedir-ogretim-ile-ilgili-yazi/>], Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

Erişim: [<https://www.nkfu.com/ogretim-nedir-ogretim-ile-ilgili-yazi/>], Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

Erişim:

http://aliakpınar.net/index.php?option=com_content&view=article&id=134:denemesyon&catid=42&Itemid=77], Erişim Tarihi: 21 Nisan 2019.

Erişim: [<https://www.youtube.com/watch?v=1zQhMMRqtAE>] Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

Erişim: [<http://ayseustunol.blogspot.com/2013/06/karakter-ve-kisilikkarakter-analiz-testi.html>] Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

Erişim: [<http://www.sabriburhanoglu.com/mizac-karakter-ve-kisilik-kavramlari>]

Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

Erişim: [<https://hazalselcuk.org/2018/01/09/yetenek-nedir/>], Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

Erişim: [<http://www.merih.net/m2/lid/wmetate>], Erişim Tarihi: 28 Nisan 2019.

Erişim: [<https://dergipark.org.tr/download/article-file/192169>] Erişim Tarihi: 30 Nisan 2019

Erişim: [<https://www.youtube.com/watch?v=7PET9vVrGu4>], Erişim Tarihi: 13.06. 2019.

Erişim: [<https://www.fetvameclisi.com/fetva-fasiklik-alametleri-30728.html>], Erişim Tarihi: 13.06. 2019.

Erişim: [<https://esmavedua.wordpress.com/el-ekrem/>], Erişim Tarihi: 14.06. 2019.

Erişim: [<https://dergipark.org.tr/download/article-file/179652>], Erişim Tarihi: 14.07. 2019.

Erişim: [https://tr.wikiquote.org/wiki/Mo%C4%9Fol_atas%C3%B6zleri], Erişim Tarihi: 18.07. 2019.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Soyadı, Adı	TİMUR Mehmet Ali
Uyruğu	T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri	Hakkari / 1990
EĞİTİM DURUMU	
Lisans	Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl İlahiyat Fakültesi
Doktora	-
Yabancı Dil	-
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Edremit/ Orhan Okay MTAL Edremit/ Filistin Vakfı KAİHL Edremit/ Kahraman Çocuklar BİST Ortaokulu İpekyolu/ Mehmet Akif Ersoy AL Gürpınar/ Necip Fazıl Kısakürek KAİHL İpekyolu/ İskele KAİHL
İLETİŞİM	
e-posta adresi	mehmetalitmur30@gmail.com
Telefon	5070995448

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

...../...../2019

Tez Başlığı / Konusu:

Xlüzöl Ornal Durelere Göre Sakriyet İpitiimi (ilk Bey Sure)

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam124.. sayfalık kısmına ilişkin, ..5./12./2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafındanintihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ...10..... (.....) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfasıhariç,
- Teşekkürhariç,
- İçindekilerhariç,
- Simge ve kısaltmalarhariç,
- Gereç ve yöntemlerhariç,
- Kaynakçahariç,
- Alıntılarhariç,
- Tezden çıkan yayınlarhariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içmediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Mehmet Ali Timur
13./12./2019
Adı, Soyadı, İmza

Adı :
Soyadı :
Öğrenci No :
Anabilim Dalı :
Programı :
Statüsü : Y.Lisans Doktora

DANIŞMAN
Prof. Dr. Sakir SÖZÜK
13./12./2019

[Signature]

ENSTİTÜBAYI
UYGUNDUR
13/12/2019
Doç. Dr. Bekir KOCLAR
Enstitü Müdürü